

Науково-дослідний інститут
публічної політики і соціальних наук

**ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ
ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА**

Тези доповідей учасників
Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Харків, 8 грудня 2022 року)

Харків 2022

УДК 343.98
Т33

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук
(протокол № 10/1 від 10 грудня 2022 року)

Гуманітарні аспекти цифрового суспільства : тези
Г33 доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 8 груд.
2022 р.). Харків: НДІ ППСН, 2022, 166 с.

Збірник містить матеріали, у яких висвітлено актуальні проблеми криміналістичного та експертного забезпечення діяльності правоохоронних органів та суду в Україні.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів юридичних закладів вищої освіти, а також юристів-практиків.

УДК 343.98

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники. Деякі доповіді та повідомлення мають дискусійний характер, оскільки в них висловлюється особиста думка автора, яка не завжди збігається з поглядами членів редколегії.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук (<https://pp-ss.pro>).

© Науково-дослідний інститут публічної політики і соціальних наук, 2022.

ЗМІСТ

YURTAYEVA K. V.

Cyberaggression as a Component of Hybrid War Against Ukraine 6

КОЛУПАЄВА І., ПОЛОЗОВА О.

Штучний інтелект в бізнесі: напрями розвитку та досвід Європейського Союзу 10

ТУРУТА О. В.

Правове регулювання в робототехніці 15

КОРНІЄНКО В. В.

Доведення неповнолітніх до самогубства через мережі Інтернет 20

ЦОКОТА В. Р.

Підходи до тестування рівня та різновиду штучного інтелекту 28

ЛОЗЕНКО Н. А.

Застосування штучного інтелекту при винесенні судових рішень 31

МОГИЛЬОВ Д. О.

Захист персональних даних в Європі та в Україні 34

ГРИЦАНЮК Д. О.

Цифрова трансформація та е-декларування в Україні як заходи запобігання корупції 38

КІРЕЄВА С. О.

Штатний співробітник vs приватний підприємець (ФОП) в українській сфері ІТ 41

БУРАКОВ А. Р.

Легалізація вогнепальної зброї в Україні 44

ТЕЛЬНОВА А. А.

Додержання права осіб, що страждають психічними розладами, на справедливий суд 47

КАЙДАШ О. Ю., ГРОХОЛЬСЬКИЙ В. П.

Процедура реалізації рішень Європейського суду з прав людини: адміністративно-правовий аспект 50

ЛУКІН Б. П.

Напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує здійснення контролю та нагляду у сфері фізичної культури і спорту в Україні 56

ЧЕРНЕНКО В. В.

Поняття системи суб'єктів протидії торгівлі жінками 61

МУЗИЧУК Е. О.

Система суб'єктів протидії корупційним проявам у публічній службі та особливості їх адміністративно-правового статусу 65

ЯЦЕНКО Ф. П.

Межі нагляду (контролю) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання..... 68

КАЛУШКА В. М.

Нормативно-правове регулювання відносин у сфері мовної політики України..... 72

ЛИСАКОВСЬКИЙ Р.

Роль співпраці Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами іноземних держав 76

ЗАВАЛЬНИЙ М. В.

Використання інтернет-простору як засіб збільшення прозорості правоохоронної діяльності 79

ВОЮЦЬКА В. С.

Особливі принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю 82

ГРЕЧКО О. В.

Використання зарубіжного досвіду в ході розбудови діяльності суб'єктів протидії корупції в Україні 87

ГРИБАН М. М.

Окремі напрямки удосконалення адміністративних процедур здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування 90

КОЛІСНІЧЕНКО С. Ю.

Поняття та значення адміністративних процедур здійснення нагляду та контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів в Україні..... 93

ЗІНКЕВИЧ В. К.

Напрями вдосконалення кадрового забезпечення в контексті покращення взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування 97

ПАВЛІЧЕНКО В. М.

Нормативно-правове регулювання використання автономних або автоматизованих транспортних засобів на дорогах загального користування 100

МЕЛЬНИК Т. М.

Адміністративні процедури юридичного супроводження статутної діяльності закладів вищої освіти..... 104

БОГДАНОВ Р. І.

Можливості використання досвіду Канади в контексті вдосконалення діяльності Державного бюро розслідувань України..... 107

КОСІНЦЕВ К. В.

Особливості спрощеного режиму регулювання трудових відносин 111

ЛЕОНОВ О. О.

До проблеми визначення поняття підприємницької діяльності.....115

СОКОЛОВСЬКИЙ А. С.

Адміністративно-правові засоби протидії нелегальній міграції в Україні.....119

ТОЛЧІНІНА-БУРУНСЬКА Ю. Ю.

Органи місцевого самоврядування та громадськість як суб'єкти
забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики
України.....122

АРАНЧІЙ В. О.

Сутність та ознаки муніципальної охоронної діяльності126

НАУМЕНКО І. С.

Ліцензування як важливий засіб забезпечення контролю та безпеки у
сфері банківської діяльності в Україні129

ГАЛУШКО П. П.

Кіберзлочинність як загроза національній безпеці України в умовах
війни133

ШМАТОВАЛЕНКО С. С.

Правове регулювання колекторської діяльності в Україні.....137

МЕДИНСЬКА А. В.

Цифровізація нотаріальних послуг: сучасні виклики та міжнародний
досвід142

ЯШАН Н. А.

Система суб'єктів, які формують державну політику в сфері нагляду
(контролю) за дотриманням стандартів у сфері охорони здоров'я146

ВИЛКОВ С. В.

Дослідження правової природи самоврядного управління в адвокатурі.....149

ПОПОВИЧ І. М.

Вдосконалення безоплатної правничої допомоги, як напряму оптимізації
системи суб'єктів забезпечення законності під час здійснення
правосуддя154

ПЕТРУСЕНКО А. І.

Шахрайство як кримінальне правопорушення проти власності:
доктринальна характеристика та шляхи удосконалення156

ЄНА В. Ю.

Адміністративно-правові форми та методи взаємодії між суб'єктами, які
виконують завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку.....161

CYBERAGGRESSION AS A COMPONENT OF HYBRID WAR AGAINST UKRAINE

Kseniya YURTAYEVA,

*PhD in Law, Associate Professor, LL.M,
Associate Professor of the Department of
Criminal Law and Criminology
of Faculty №1 of Kharkiv National
University of Internal Affairs;
visiting scholar at Weiser Diplomacy Center,
Gerald R. Ford School of Public Policy
at the University of Michigan
<https://orcid.org/0000-0002-6096-2020>
DOI: 10.5281/zenodo.7437734*

Today the concept of hybrid war attracts increasing attention. Microsoft referring to massive destructive cyberattack against Ukrainian government, technology, and financial sector launched on the eve of the armed intrusion to Ukraine stated that the cybersecurity world entered a new age, the age of the hybrid war on February 23, 2022 [1]. Meanwhile this thesis seems to be debatable, since Ukraine has been experiencing similar cyberaggressive influence over the last several years.

The notion of hybrid war is not specifically defined in the legal provision, although articulated in governmental documents, for instance in the Strategy of Cybersecurity of Ukraine “Safe Cyberspace as a Guarantee of Successful Development of Ukraine” released in August 2021. The strategy identified hybrid aggression of the Russian Federation on Ukraine in cyberspace as the main threat to the national cybersecurity. Efficient cyberdefense capable for conducting armed counteraction in cyberspace was recognized among main strategic objectives of Ukraine [2].

Analyzing manifestations of the hybrid war we can clearly track escalation of cyberaggressive actions of the Russian Federation against Ukraine starting from 2013-2014. This aggravation is associated with vigorous flows of disinformation in Ukrainian social media that was later followed by the most destructive cyberattacks on governmental and public institutions.

Notorious cyberattacks against Ukrainian energy system took place in 2015 and 2016. It was one of the first cyberattacks

specifically targeting objects of critical infrastructure. As a result of the use of malware known as Blackenergy, 30 electricity substations in the Western Ukraine were disconnected and as many as 230,000 customers which amounts the population about 1.4 million lost power supply for several hours [3].

The second cyberattack against Ukrainian energy system took place one year later in December 2016. This time hackers used a specifically designed malware for manipulating the physical components of industrial control networks called Industroyer. As a result of the cyberattack on Ukraine's power grid one fifth of Kyiv was off power for one hour and cybersecurity specialist rightfully considered it to have been a large-scale test [4].

The third large-scale cyberattack this time on the Ukrainian governmental services was conducted in 2017 just before the Day of the Constitution of Ukraine with the use of the virus NotPetya which disrupted the work of thousands of state enterprises. Cybercriminals used the method of targeted supply chain attack conducted through the accounting firm MeDoc whose services were widely used by Ukrainian businesses for tax reporting injecting malicious code into their software. NotPetya infiltrated computer systems via software update from MeDoc and enabled it to infect networks of thousands of Ukrainian governmental institutions [5]. Unlike Wannacry, a ransomware cryptoworm used in cyberattack in May of 2017, Notpetya was a malware wiper which encrypted the systems, making it impossible to decrypt and recover the data. Notpetya was a cyberattack specifically targeted at Ukraine but it also spread far beyond the borders of Ukraine, causing \$10 billion of damage globally.

Presented cyberattacks on the Ukrainian governmental institutions and power grid are still considered one of the worst cyberintrusions ever. Ukrainian governmental officials and international experts squarely placed the blame outages and disruption of the work of governmental institutions on cybercriminal groups associated with Russian security services, namely the Russian Main Intelligence Directorate.

Despite of the different modes of attacks and miscellaneous cybermalware sited cyberattacks had common features:

- they were all specifically aimed at the targets inside Ukraine;
- these attacks were large in scale and had devastating impact on the functioning on the Ukrainian public sector;

- cyberattacks lacked mercenary motivation. Their technical characteristic was designed for destruction or obtaining the right to manipulate computer systems.

- cyberattacks were attributed to cybercriminal groups associated with Russian security services.

Analyzing current cybersecurity situation, the Deputy Director of the State Service of Special Communications and Information Protection of Ukraine Victor Zhora admitted that massive cyberattacks took place recently before the start of Russian large-scale attack on Ukrainian territory. At night on the 14th of January a number of Ukrainian governmental sites suffered a massive cyberattack, which were defaced and partially destroyed by the use of special wiper. The next one took place just before the actual intrusion on the 22 of February of 2022 [6].

During the first days of the armed intrusion hackers associated with the Russian Federation also made an attempt to destroy Ukrainian cybersecurity system. Cyberattacks were specifically aimed at destructing communication among the Ukrainian military units. For example, during the first hours of war on the 24th of February Ukrainian military and law enforcement were deprived of the support of satellite connection from American company Viasat [6]. The nature of this attack is not publicized. Although the cyberattacks succeed, they haven't reached their ultimate goal, because Ukrainian state communication services managed to recover with support of satellite Internet connection provided by Elon Musk's Starlink.

In the late March Ukrainian law enforcement managed to stop another attack on Ukrainian power grid. Hackers tried to use modified version on logical bomb ransomware Industroyer2 as was previously used in the attack in 2016, but it was timely detected and stopped [4].

All these explicitly demonstrates that the roots of the Russian undeclared cyberwar on Ukraine can be traced several years before the actual military intrusion to Ukrainian territory and it an additional argument for attributing the start of the Russian cyberaggression on Ukraine to 2014.

Today Ukraine faces unprecedented cybersecurity challenges. Despite of the numerous targeted cyberattacks Ukrainian cyberdefense demonstrates strong resilience to malicious cyberinteractions. To a considerable extent it can be attributed to

timely recognition of hybrid war threats, appropriate strategic planning and creation of specialized law enforcement and military units countering cyberaggressive actions conducted by state and non-state actors. Armed aggression of the Russian Federation triggered novel threats to Ukrainian cyberdefense posed by combination of aggressive activities in cybersphere with kinetic warfare, which greatly increases social dangerousness of the mentioned actions. In this regard lowering the threshold for criminal liability for unauthorized access to informational telecommunication systems and providing aggravated liability for committing such actions during martial law (amendments to the Art. 361 of the Criminal Code of Ukraine) looks clearly logical. At the same time further research is required to explore the possibilities for applications of international law, including provisions of International Humanitarian Law, to criminal activities in cyberspace during martial law. This proposal goes in line with the p. 32 of the Plan for realization of the current Cybersecurity strategy of Ukraine [7].

References:

1. Microsoft Digital Defense Report 2022. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/security/business/microsoft-digital-defense-report-2022>.
2. Про Стратегію кібербезпеки України: Указ Президента України від 26.08.21 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>
3. Miller C. Throwback Attack: BlackEnergy attacks the Ukrainian power grid. URL: <https://www.industrialcybersecuritypulse.com/threats-vulnerabilities/throwback-attack-blackenergy-attacks-the-ukrainian-power-grid/> (date of access: 05.11.2022).
4. Industroyer 2: the Russian Cyberattack on Ukraine Infrastructure. URL: <https://www.headmind.com/fr/industroyer-2/> (date of access: 05.11.2022).
5. Greenberg A. The Untold Story of NotPetya, the Most Devastating Cyberattack in History. URL: <https://www.wired.com/story/notpetya-cyberattack-ukraine-russia-code-crashed-the-world/> (date of access: 05.11.2022).
6. Бурдіна Е. «Агресор повинен потрапити до кам'яного віку». Заступник голови Держспецзв'язку Віктор Жора — про кібертероризм росії та опір України хакерським атакам. URL: <https://dou.ua/lenta/interviews/russian-cyberwar-against-ukraine/> (дата звернення 05.11.2022).
7. Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.12.2021 р. Введено в дію Указом Президента України від 1 лютого 2022 року № 37/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В БІЗНЕСІ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Іріна КОЛУПАЄВА,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної
кібернетики та управління економічною
безпекою Харківського національного
університету радіоелектроніки
<https://orcid.org/0000-0003-1256-0817>*

Олена ПОЛОЗОВА,

*студентка Харківського національного
університету радіоелектроніки*

Штучний інтелект (далі - ШІ) розвивається та стає все більш поширеним у нашому повсякденному житті. Технології штучного інтелекту застосовують в багатьох різних галузях промисловості, включаючи медицину, продажі, операційну діяльність, виробництво, маркетинг і, звичайно, технологічні процеси. Зазвичай використання штучного інтелекту включає автономні технології, медичну діагностику, роботизовану допомогу у виробництві, безконтактні покупки, відбір кандидатів на роботу та багато іншого. Можливості для використання штучного інтелекту в бізнесі щороку розширюються.

Сучасна галузь штучного інтелекту виникла в 1956 році, але знадобилися десятиліття роботи, щоб досягти значного прогресу в розробці системи штучного інтелекту та втіленні її в технологічну реальність. Технології штучного інтелекту стають обов'язковими для підтримки конкурентоспроможності бізнесу та забезпечення лідуючих позицій на ринку. Крім того, використання штучного інтелекту допомагає підвищити ефективність бізнесу, оптимізувати робочі процеси та збільшити продуктивність. Усі технічні гіганти, такі як Microsoft, Uber, Google, Facebook, Apple, Amazon, Oracle, Intel, IBM або Twitter змагаються за лідерство на ринку і придбати найбільш інноваційні і перспективні компанії.

Штучний інтелект – це наука й технології одночасно, які базуються на таких дисциплінах, як біологія, психологія, лінгвістика, математика та інженерія (рис. 1). Основний напрямок ШІ полягає в розробці комп'ютерних програм, пов'язаних з людським інтелектом, таких як міркування, навчання та прийняття рішень. Будь-яка з наведених областей може сприяти створенню інтелектуальної системи.

Рисунок 1 – Сфери створення штучного інтелекту

Джерело: Складено авторами на основі [1, 2, 4]

Можливі напрями використання штучного інтелекту представлені на рис. 2.

Рис. 2 – Напрями використання штучного інтелекту

Джерело: Складено авторами на основі [1, 2, 4]

За даними PricewaterhouseCoopers (PwC) штучний інтелект стає головною ринковою тенденцією на світовому ринку. Рівень ВВП завдяки ШІ збільшиться втричі (+14%) до 2030 року [6].

Багато провідних компаній використовують штучний інтелект і робототехніку, щоб нарощувати виробничий процес і отримувати більше продукції за менший час.

Для безпечного функціонування технологій штучного інтелекту актуальності набуває регуляторна політика держави. Адже жодна організація не може окремо вирішити усі завдання щодо створення і безпечного функціонування ШІ.

Європейська комісія створює належні умови для широкого використання ШІ як державними, так і приватними установами. Норми та правила, які розробляються Європейською комісією направлені на безпечний розвиток штучного інтелекту в Європі при одночасному забезпеченні цінностей і прав громадян ЄС.

У квітні 2018 р. Європейська комісія прийняла Communication on Artificial Intelligence [5], який визначає підхід ЄС щодо розвитку штучного інтелекту.

Європейська комісія має на меті:

- збільшити технологічний та промисловий потенціал ЄС та рівень використання штучного інтелекту у державному та приватному секторах;
- підготувати європейців до соціально-економічних змін, спричинених розвитком штучного інтелекту, шляхом модернізації систем освіти та навчання, прогнозування змін на ринку праці, створення системи соціального захисту.
- забезпечити належне етичне та правове середовище.

Синергія та кооперація щодо розвитку ШІ на рівні ЄС спонукала країни розробити Національні стратегії розвитку штучного інтелекту.

Мета майбутнього плану розвитку ШІ в Європейському союзі – максимізувати вплив інвестицій національного рівня та рівня ЄС, спонукати синергію та кооперацію по всій території Європейського Союзу, забезпечити обмін передовим досвідом, а також спільно визначити шляхи забезпечення глобальної конкурентоздатності ЄС.

У 2020 році були прийнято Білу книгу зі штучного інтелекту [7], яка визначає заходи довіри до ШІ та враховує найкращий досвід, а також етичні норми використання.

Для розвитку ШІ ЄС продовжує значні інвестування в дослідження і роботу вчених. Проте, рівень інвестування між

країнами досить нерівномірний, що створює розрив в економічному розвитку країн ЄС.

В Україні у 2020 році Міністерством трансформації розроблено Концепцію штучного інтелекту [3], яка визначає мету, принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень. Даний документ створює теоретичний базис підготовки освітніми закладами відповідних фахівців і залучення в економічну практику спеціалістів, здатних вирішувати завдання впровадження штучного інтелекту в реальні проекти та забезпечувати кібербезпеку.

Найкращі європейські практики мають стати основою у формуванні стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні, на основі концепції забезпечення прав та свобод людей та створення таких економічних умов, які працюють для людей та забезпечують безпеку у суспільстві.

Україна має високий рівень інтелектуального капіталу щодо розвитку штучного інтелекту. Проте важливу увагу державі слід приділити питанню фінансування. Впровадження технологій штучного інтелекту, створення системи кібербезпеки та розбудова цифрової інфраструктури потребує залучення значних інвестицій, які можливі за підтримки європейських та національних фондів. Тільки співпраця держави та приватних ініціатив на принципах соціального партнерства зможе забезпечити ефективний розвиток технологій штучного інтелекту в Україні з врахуванням найкращих практик ЄС.

Список використаних джерел:

1. Кирлик Н. Штучний інтелект та його використання в логістичних процесах. *Фактуальні проблеми економіки*. №9-10(243-244), 2021. С. 59-66.
2. Кузьомко В. М., Бурангулова В. В. Можливості використання штучного інтелекту в діяльності сучасних підприємств. *Економіка та суспільство*. Випуск # 32 / 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-67>
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2.12.2022 №1556-р. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text>
4. Шаховська Н. Як штучний інтелект впливає на наше життя. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/tech/vid-fantastiki-dorealnosti.html>
5. Communication from the Commission to the European Parliament, The European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions Artificial Intelligence for Europe

COM/2018/237 final. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/communication-artificial-intelligence-europe>

6. Sizing the prize What's the real value of AI for your business and how can you capitalise? Retrieved from <https://www.pwc.com/gx/en/issues/analytics/assets/pwc-ai-analysis-sizing-the-prize-report.pdf>

7. White Paper On Artificial Intelligence - A European approach to excellence and truth Brussels, 19.2.2020 COM(2020) 65 final. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_en.pdf

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В РОБОТОТЕХНІЦІ

Олена Василівна ТУРУТА,

кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри філософії
Харківського національного
університету радіоелектроніки
<https://orcid.org/0000-0002-1089-3055>

The article analyses a feature that is very important for the legal perspective of the problem – it is a turn from understanding a robot as an entertainment product to the direction of development and research of social interaction between a robot and a human. The question is raised about the need to adopt new legal norms aimed at definition of “robot”, regulating the legal status of a robot, liability for damage caused by it, as well as legal problems of intellectual property associated with the functioning of robots.

Стрімкий розвиток технологій перевів питання штучного інтелекту з фантастичної площини у повсякденність. Виникає дуже багато не тільки суто технічних, а й соціальних проблем, які можна позначити поняттям «соціалізація штучного інтелекту». Судячи зі стрімкого розвитку штучного інтелекту, з'являється все більше припущень, що роботи братимуть набагато більшу участь у людському повсякденному житті, і це викликає чимало дискусій етичного та юридичного характеру. Враховуючи зміни, які можуть внести розумні машини в наше життя, нам необхідно створити ефективні правила взаємодії людей і роботів. Для цього необхідно визначити основні проблеми, які можуть виникнути у суспільстві та правових системах у зв'язку з активним розвитком технологій, позначити можливі напрямки вирішення існуючих та очікуваних проблем, виробити підходи до регулювання цих технологій. Зупинимось на деяких з них.

Перша проблема, яка потребує вирішення, це юридична дефініція, тобто формулювання поняття «робота» на законодавчому рівні. Але перш, ніж це робити, нам потрібне чітке уявлення, що маємо на увазі під словом «робот». У світі є десятки трактувань і визначень поняття «робот». Слово «робот» стало вживатися після того, як у 1920 році світ побачив науково-фантастичну п'єсу Карла Чапека про штучних людей. У

п'єсі «R.U.R» термін означав розумні машини, які допомагають людині у виконанні важких, непосильних завдань. Робот, у перекладі з чеської (robot, від robota – підневільна праця, rob – раб).

З його допомогою людина, з одного боку, хотіла позбавити себе найважчих, виснажливих видів діяльності, що вимагають об'єднання значних ресурсів з іншого – примножити свої можливості не за рахунок змін у людській натурі. Таке функціональне призначення роботів простежується й у спеціальній літературі, де робототехніка сприймається як сформована у 60-х гг. ХХ ст. наука "про технічні пристрої, здатні замінювати людину при виконанні складної, одноманітної, стомлюючої, небезпечної роботи" [1]. Хорст Ейденмюллер, який розглядає робота як втілений штучний інтелект, підкреслює, що розумні роботи з можливостями машинного навчання не тільки використовують величезний обсяг наявних даних, але й отримують їх з власного досвіду та інформації, що надходить, адаптуючи поведінку і вдосконалюючи свої якості при взаємодії з навколишнім світом [2].

Ніл М. Річардс і Вільям Д. Сمارт визначають, що робот – це сконструйована система, яка демонструє як фізичну, так і розумову дію, але не є живою в біологічному сенсі [3]. Раян Кало пропонує визначати роботів як механічні об'єкти, які приймають світ, обробляють те, що відчують, і, у свою чергу, діють на світ [4]. Він також пропонує визначати роботів крізь призму характеристик: сприйняття світу, обробка отриманої інформації та вплив на навколишнє середовище. В 2012 році Міжнародна організація стандартизації (ISO) затвердила міжнародний стандарт ISO 8373:2012 "Роботи та роботизовані пристрої. Лексика." Цей міжнародний стандарт визначає лексику, яка використовується стосовно роботів і роботизованих пристроїв, що працюють як у промислових, так і в непромислових середовищах. У ньому надано визначення та пояснення найбільш вживаних термінів, які згруповані в розділи за основними темами робототехніки [5]. До об'єктів робототехніки документ відносить різні категорії роботів. Навіть професійні робототехніки не мають єдиного чіткого визначення. Таким чином, Звіт COMEST з етики робототехніки 2017 р. звертає увагу на те, що визначення «робота» є складним і,

можливо, відкритим завданням через швидкий розвиток робототехніки.

Друге питання, яке потребує вирішення у зв'язку з функціонуванням роботів, це питання відповідальності за завдану шкоду. Реальних та потенційних ситуацій, небезпечних для людини, за участю роботів, де мають бути визначені конкретні винуватці, вже налічується чимало. Наприклад, якщо дрон випустить свій вантаж, який спричинить шкоди людині або її майну, то хто буде винний? Ще більше подібних ситуацій прогнозується через появу на дорогах автомобілів-безпілотників. Хто має буде визнаний винним в аварії, що сталася на дорозі, і як повинен діяти в такій ситуації робот, які моральні та правові норми мають бути покладені в основу прийнятих ним рішень? Адже робот – не людина, яка може ухвалити рішення на дорозі спонтанно. Вчинити він може лише так, як закладено у програмі. Тобто, етичні та правові норми, згідно з якими він діятиме в критичній ситуації, повинні бути в нього закладені творцями. Таким чином, потенційними винуватцями можуть бути визнані виробники, власники автомобіля, розробники технології, постачальники, страхова компанія. Це одна з найскладніших та заплутаних правових проблем робототехніки, яка допускає різні рішення, виходячи із ситуації.

Представляє значний інтерес позиція Європейського Парламенту щодо цього. Комісія з цивільно-правового регулювання у сфері робототехніки Європейського Парламенту вважає, що, в принципі, після визначення сторін, які несуть остаточну відповідальність, їхня відповідальність має бути пропорційною фактичному рівню інструкцій, наданих роботу, і ступеню його автономності, таким чином, чим більша здатність до навчання чи автономія робота, і чим довше тренується робот, тим більшою має бути відповідальність його тренера; зазначає, що принаймні на сучасному етапі відповідальність має лежати на людині, а не на роботі [6]. Таким чином, як вважають самі юристи, їхнє завдання полягає не у пошуку сутнісних відповідей, а в пропозиції оптимальних несуперечливих правил поведінки, правових конструкцій для існуючого стану речей. Зараз важливо знайти якийсь розумний баланс між новими технологіями та старими конструкціями традиційного права.

Наступна правова проблема функціонування роботів, на якій доцільно зупинитися, – це регулювання сфери

інтелектуальної власності. Сучасні роботи здатні до створення оригінальних текстів, зображень. Отже, якщо робот створює музику, картину чи текст, кому належать права на них? Виробнику робота чи тому, хто керував процесом створення творчого об'єкту? Чи самому роботу? Чи, можливо, ці права не повинні належати нікому, автоматично стаючи громадським надбанням? Вибір конкретного рішення залишається поки що відкритим.

В даний час намітилася деяка тенденція використання роботів не тільки як виключно інструментів створення творів та винаходів, але і як практично повноцінних авторів з дедалі менш значущою участю людини у процесі створення таких винаходів та творів, коли внесок людини у безпосередню діяльність зі створення твору мінімальний чи відсутній зовсім. В силу цього актуалізується питання про те, чи може безпосередньо робот самостійно виступати як автор – з точки зору законодавства про інтелектуальну власність з усіма юридичними наслідками, що з цього випливають.

На думку Райана Еббота, власник комп'ютера має за замовчуванням бути правонаступником будь-якого винаходу, тому що це найбільшою мірою відповідає правилам, що регулюють володіння власністю, і найбільше стимулює інновації [7]. На думку В.М. Синельникової та О.В. Ревінського, комп'ютерні програми чи інші інноваційні технології є лише інструментом отримання нових результатів, права на які мають належати розробникам програм та (або) творцям відповідного обладнання [8]. Також альтернативами наділенню роботів правами на результати їхньої інтелектуальної діяльності можуть бути, по-перше, передача всіх прав людському суб'єкту, який будь-яким чином приймав участь у цій діяльності штучного інтелекту, або відразу перехід таких творів і винаходів у суспільне надбання.

Таким чином, необхідно констатувати, що в умовах всеосяжної автоматизації розвинуті країни світу та європейський простір, зокрема, зіткнулися з ймовірною необхідністю запровадження правового регулювання суспільних відносин, що виникають за участю «розумних» пристроїв, здатних виконувати складні операції та вирішувати інтелектуальні завдання. Інтенсивний розвиток технологій обумовлює необхідність адекватного розвитку відповідного

законодавчого забезпечення в цій галузі, що досить важко без належного розуміння та адекватної інтерпретації терміна «робот», визначення правового режиму його функціонування, вироблення єдиного підходу до відповідальності за шкоду, заподіяну роботом та вироблення єдиних правил інтелектуальної власності під час використання робота. Таким чином, поява роботів ставить нові питання, на які сьогодні в сучасній юридичній науці та практиці поки що немає однозначних відповідей.

Список використаних джерел:

1. Цвіркун А.І. Робототехніка та мехатроніка: навч. посіб. / А.І. Цвіркун, Г. Грулер ; під заг. ред. А.І. Цвіркуна ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – Дніпро: НГУ, 2017. – 224 с.
2. Eidenmueller H. The Rise of Robots and the Law of Humans (March 26, 2017). Oxford Legal Studies Research Paper. 2017. № 27. Available at SSRN. URL: <https://ssrn.com/abstract=2941001> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2941001>.
3. Richards N.M., Smart W.D. How should the Law Think about Robots? // Robot Law. vol. Chapter 1, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2016. – 402 p.
4. R. Calo, Robotics and the New Cyberlaw SSRN Journal, 2014, doi: 10.2139/ssrn.2402972.
5. ISO 8373:2012 «Robots and robotic devices. Vocabulary», available at <https://www.iso.org/obp/ui/ru/#iso:std:iso:8373:ed-2:v1:en>
6. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html
7. Abbott R. I think, therefore I invent: creative computers and the future of patent law // Boston College Law Review. – 2016. – Vol. 1079–1126. – P. 1113–1114.
8. Синельникова В.Н., Ревинский О.В. Права на результаты искусственного интеллекта // Копирайт. – 2017. – № 4. – С. 17–27. – С. 26.

ДОВЕДЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ДО САМОГУБСТВА ЧЕРЕЗ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Василь Володимирович КОРНІЄНКО,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної
підготовки факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-7682-1281>
DOI: 10.5281/zenodo.7465096

Suicidal acts among juveniles have become a negative tendency at past decades. Being as a most active part of the Internet social media, teenage-users are under high risk of bad psychological influence, particularly those who have personal problems and difficulties. It is a big challenge now for law enforcement agencies to prevent and to investigate such kind of crimes when somebody provoke juvenile to do suicide act using virtual media. The thesis is a result of long-term study of the above-mentioned problem and the author puts some ways to resolve and from a crime analysis perspective.

Національна поліція України фіксує зростання кількості небезпечних спроб суїциду серед підлітків унаслідок впливу в тому числі соціальних мереж в Інтернеті. Переважна кількість таких дій призводить до трагічних наслідків (каліцтво та смерть). За офіційними даними ООН, суїцид як причина смерті дітей та підлітків посідає третє місце після дитячого травматизму, інфекційних і онкологічних захворювань. Так, у Сполучених Штатах Америки самогубство є однією з основних причин смерті серед підлітків та молодих людей. Така ж негативна тенденція спостерігається в країнах Європейського Союзу, таких як Литва, Латвія, Угорщина тощо. Натепер одне з лідируючих місць у Європі за кількістю вчинених самогубств посідає й Україна. Згідно з даними Державного комітету статистики, на 100 тис. осіб припадає 22 самогубства, більшість яких вчинено дітьми віком до 14 років. До цих статистичних даних не входять випадки невдалих спроб самогубства, які, за оцінками психологів, становлять 6-7 випадків на 100 тис. осіб. Смерть від суїциду є однією з основних причин смерті серед молоді в Україні [1].

У різних регіонах країни знов підіймається проблема впливу суїцидальних груп. Про так звані «групи смерті» в соціальних мережах в Україні вперше стало відомо у 2016 роках. Інтернет-пабліки на кшталт «Синій кит», «Тихий дім», «Розбуди мене в 4:20» «Червона сова», «Момо» тощо) – це спільноти, в основному орієнтовані та розраховані на підлітків. Символіка груп обрана не випадково, адже кити – одні з небагатьох видів ссавців, що можуть звести рахунки з життям, самовільно викидаючись на берег. Все починається з того, що адміністратори доручають членам групи травмонебезпечні завдання, наприклад, навмисне порізати собі руки лезом, зняти все це на відео. Кінцева мета «гри» - довести дитину до самогубства, все це має зніматися на камеру. Діти, яких врятували від самогубства, розповідали, що реєструвались у смертельних групах соцмережі «Вконтакте» з початку із цікавості, але коли хотіли вийти з гри, то їм надходили погрози та залякування [2]. Коли на території України заборонили російські соцмережі, у тому числі й «Vk», смертельні квести перемістились у мережу Tik-Tok месенджер «Телеграм», а тому їх значно складніше знайти як самим підліткам, так і відповідним, у тому числі правоохоронним, органам.

Варто зауважити, що працівниками Департаменту кіберполіції Національної поліції України вживаються заходи щодо запобігання злочинним діям, направленим на доведення неповнолітніх до самогубств через мережу Інтернет. Водночас ґрунтовний аналіз наукової літератури свідчить про те, що складність виявлення та запобігання цим випадкам зумовлена такими характерними особливостями: місцем учинення злочину є соціальні мережі; анонімність мережі Інтернет, вразливість бездротового доступу та використання проксі-серверів істотно ускладнюють виявлення зловмисників; віртуальні учасники використовують різноманітні технічні засоби для формування в жертви думок про самогубство; дії злочинців мають частий, повторюваний і тривалий характер. Крім того, як зазначає у своєму спеціальному дослідженні С. Павленко, існує проблема доведеності вини в таких злочинах, передусім це пов'язано зі складністю встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями винного та смертю потерпілої особи, необхідністю призначення та проведення різноманітних судових експертиз (у тому числі посмертних) у справах про доведення до самогубства

через мережу Інтернет з метою отримання доказової інформації тощо [3, с. 217].

Специфіка проблеми поширення фактів доведення до самогубства неповнолітніх з використанням соціальних мереж обумовлена двома основними факторами: місце вчинення впливу (віртуальне середовище) та вікові особливості користувачів. Стрімке поширення соціальних мереж в усьому світі, й в Україні зокрема, обумовлено природнім бажанням у спілкуванні та самовираженні. На жаль, як і в реальному житті, віртуальний не оминають такі негативні сторони як злочинна діяльність та інші антисоціальні вчинки. Навіть навпаки, віртуальне середовище має більш сприятливі умови у вигляді анонімності, швидкого розвитку програмного устаткування, своєрідного інструментарію дій зловмисників, слабкої поінформованості громадян, тощо. Доступність, відкритість та слабкий контроль у поєднанні із безвідповідальною поведінкою у соціальних мережах створюють чималу небезпеку для користувачів, особливо якщо мова йде про молодих осіб віком до 18 років. Юнацька незрілість та фізіологія виступають мішенню для різного роду маніпуляцій з боку зловмисників. До того ж онлайн платформа є місцем поклоніння хибним ідолам та стереотипам.

Як показали результати наших досліджень мотивами засновників (адміністраторів) «груп смерті» і тих, хто запускає подібні відеоролики можуть бути:

1) відчуття власної значущості, засіб реалізації адміністраторів. Такий собі нарцисизм.

Так, у березні 2021 року поліція Дніпропетровської області викрила діяльність так званої «групи смерті» та попередила спробу вчинення суїциду неповнолітньої дівчини в Кривому Розі.

У телеграм-каналі, який, за передньою інформацією, створила 15-річна криворожанка, на момент його створення було більше 500 учасників. Як встановили поліцейські, телеграм-канал діяв із 21 лютого 2021 року та адміністратор чату здійснював свою діяльність із Кривого Рогу. Спочатку в чаті перебувало близько 500 осіб. Коли адміністратор почав надавати завдання учасникам наносити собі тілесні ушкодження (надсилали фото поранень, після чого отримували наступні інструкції, таких завдань могло бути більше п'яти в день), в ньому залишилося 13 осіб [4].

2) спосіб монетизації. Групи створюються лише для того, щоб заробити на розповсюдженні контенту. Так, одна із затриманих «кураторок групи смерті» пояснила, що акаунт їй був потрібен для продажу, а дітям вона нібито хотіла «допомогти поліпшити стосунки з батьками». Вона давала їм завдання робити порізи. Шукати таких самих учасників, у яких є проблеми з батьками. Дійшовши до останнього завдання, вони «звільняються від страждань на землі».

Також дівчина-підліток розповіла, що раніше була така «суїцидальна група» і діти запам'ятали її назву. Відповідно діти вводили назву цієї групи у пошуку. Створивши нову групу з такою ж назвою дівчина отримала 7 тисяч переглядів та 800 підписників [5].

Умисні дії, що направлені на доведення людини до самогубства є ознакою кримінального правопорушення, відповідальність за які передбачена статтею 120 Кримінального кодексу України. У частині першій КК України зазначено, що доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, систематичного приниження її людської гідності або систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі, схиляння до самогубства, а також інших дій, що сприяють вчиненню самогубства. Частина третя передбачає відповідальність за такі дії, якщо вони були вчинені щодо неповнолітнього. У випадку, коли за висновком експертів, потерпілий, який не досяг 14 років, через наявний у нього психічний розлад, який виник у результаті схиляння його до самогубства, не міг розуміти зміст вчинених ним дій і (або) ними керувати, то в цьому випадку також необхідно вести мову про вчинення вбивства і кваліфікувати таке схиляння за ч. 2 ст. 115 КК України. Така позиція знайшла підтримку й в теорії кримінального права, що доведення до самогубства або схиляння до самогубства малолітньої дитини, що не усвідомлює своїх дій, слід розглядати як вбивство шляхом опосередкованого заподіяння смерті і кваліфікувати як вбивство.

Аналіз наукової літератури та інших джерел інформації підтверджує, що учасники злочинних угруповань, які пропагують самогубство в соціальних мережах, мають високий рівень знань у галузі психології та інших наук.

Зокрема, результати психологічних досліджень свідчать про те, що маніпулювання свідомістю дитини через соціальні мережі здійснюється шляхом психологічного впливу з використанням нейролінгвістичного програмування. У науковій психології маніпуляцію визначають як своєрідний психологічний вплив, що здійснюється приховано на шкоду людям, яким він адресований. Під *нейролінгвістичним програмуванням* слід розуміти вид психологічного впливу, що змінює мотивацію людей шляхом впливу на їхню свідомість за допомогою спеціальних лінгвістичних програм. При цьому основним об'єктом впливу є нейрофізіологічна активність мозку й емоційно-вольові стани, що виникають завдяки цій активності. Головним засобом впливу є спеціально підібрані вербальні (словесні) і невербальні лінгвістичні програми, засвоєння змісту яких дає змогу змінити переконання, погляди і уявлення людини (як окремого індивіда, так і цілих груп людей) у необхідному напрямі. У технології нейролінгвістичного програмування широко застосовується найвище натеper досягнення комп'ютерних технологій – віртуальна реальність [6, с. 53].

В.Г. Крисько, досліджуючи психологію маніпуляцій, зазначає, що у кожної людини існують три типи сприйняття дійсності у картинках, звуках або відчуттях. Нейролінгвістичне програмування у даному випадку вміло використовує психологічний тиск на підсвідомість людини саме через ці образи сприйняття [7, с. 202-220]. Вивчення зазначеної проблематики дало можливість виокремити способи психологічного впливу, які організатори «груп смерті» поетапно застосовують у мережі Інтернет щодо дітей та підлітків з метою доведення їх до самогубства.

«*Вербувальний*». На цьому етапі куратори «груп смерті» через соціальні мережі здійснюють пошук майбутніх жертв із числа дітей та підлітків для участі у «смертельній грі».

Передусім під негативний вплив кіберзлочинців потрапляють діти та підлітки, схильні до ризику розвитку депресії, та/або ті, хто є учасниками сумнівних субкультур. Виявлення таких ознак злочинці здійснюють шляхом аналізу особистого профілю (сторінки), фотографій, записів неповнолітньої особи. Проте це зовсім не означає, що потенційними учасниками «груп смерті» можуть стати лише неповнолітні особи, що схильні до ризику розвитку депресії.

«Ти обраний». Цей етап характеризується тим, що куратори «груп смерті» дають зрозуміти дитині, що вона є особливою, оскільки учасником такої спільноти можуть стати лише обрані. Такій неповнолітній особі здається, що, демонструючи одноліткам членство в такій групі, він ніби вражає їх своєю сміливістю та підкреслює свій авторитет, тим самим викликаючи в інших інтерес до таких Інтернет-спільнот. Зазначене формує у дитини почуття єднання з такими самими обраними (я молодець – мене обрали). За правилами Інтернет-спільнот про участь у грі не можна розповідати дорослим, що створює ще один найсильніший спосіб контролю кураторів над неповнолітньою особою, яким є «спільна таємниця».

«Пропаганда смерті». На цій стадії куратори «груп смерті», які керують процесом індивідуально, ведучи з кожним гравцем онлайн-листування, пропагують смерть як єдино правильний і гідний спосіб виходу зі складних життєвих ситуацій, культивують депресивні психологічні стани, зокрема застосування насильства стосовно себе та свого оточення, а такі людські цінності, як сім'я, друзі, освіта, піддаються критиці та висміюванню. У результаті цього відбувається деформація інстинкту самозбереження та «девальвація смерті» (вбивство заради розваги).

«Тотальний контроль». На цьому етапі куратор схиляє підлітка до вчинення суїциду. Якщо підліток відмовляється від виконання завдань, результатом яких є парасуїцид або суїцид, куратори вміло застосовують погрози щодо безальтернативного виключення з групи. Кожен з учасників настільки дорожить своїм рейтингом у спільноті, що не сміє суперечити віртуальним авторитетам і змушений виконувати небезпечні завдання, навіть такі, як вчинення самогубства. Таким чином, є безліч способів втягнення (вербування) дітей та підлітків у «групи смерті» з метою доведення їх до самогубства. Однак у загальному підсумку всі вони передбачають вчинення неповнолітнім самогубства. При цьому головною умовою самогубства є його фіксування на відео в режимі он-лайн [8].

Вищенаведені алгоритми впливу з точки зору криміналістики повинні розглядатися відповідними етапами злочинних дій, що спрямовані на доведення неповнолітнього до самогубства і повинні враховуватися при плануванні та проведенні відповідних слідчих (розшукових) дій.

Аналіз спеціальної літератури наводить основні рекомендації як убезпечити дитину від отримання нею деструктивної інформації рекомендується:

- 1) перевіряти акаунти дитини в соціальних комп'ютерних мережах та групах, до яких вона приєдналася;
- 2) переглядати спілкування в приватних чатах;
- 3) контролювати фото та відео, яке є у гаджетах дитини;
- 4) звертати увагу на те, з ким дитина спілкується.

Деякі фахівці вважають, що дитині до певного віку для оперативного спілкування з дорослими та однолітками достатньо саме мобільного телефону, а смартфон не потрібен. В разі використання дитиною смартпристроїв (смартфон чи планшет) на них рекомендовано встановити програмні додатки (застосунки, програми) із функціями так званого «батьківського контролю».

Слід зазначити, що до так званих груп смерті у соціальних мережах вступають люди, котрі вирішили покінчити життя самогубством. Як зазначає заступник директора Українського інституту дослідження екстремізму Богдан Петренко: «І групи для них це лише шлях, метод. А не причина. І не треба мати надвисокі гіпнотичні чи інші здібності, щоб довести одиниці з сотень, які вже вирішили покінчити з життям, до суїциду» [9].

Список використаних джерел:

1. Психическое здоровье подростков. Официальная web-страница Всемирной организации ООН по здравоохранению. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health> (дата звернення: 25.11.2022).
2. Піти з життя: в Україні зростає кількість дитячих самогубств / Веб-сайт daily.rbc.ua. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/ukraine-rastetchislodetskikh-samoubiystv-1505233130.html>.
3. Сергій Павленко. Тактика запобігання доведенню неповнолітніх до самогубств через соціальні мережі (інтернет-спільноти): сучасні вітчизняні реалії та зарубіжний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. – 2018. – №11. С. 217-225.
4. Поліція Дніпропетровської області викрила діяльність так званої «групи смерті» та попередила спробу вчинення суїциду неповнолітньої дівчини в Кривому Розі. *Офіційний сайт Національної поліції Дніпропетровської області*. URL: <https://dp.npu.gov.ua/news/podiji/policziya-dnipropetrovkoji-oblasti-vikrila-diyalnist-tak-zvanoji-grupi-smerti-ta-poperedila-sprobu-vchinennya-sujiczidu-perovnolitnoji-divchini-v-krivomu-rozi>.
5. Як у мережі заробляють на «групах смерті» для дітей, розповіли у кіберполіції / *Агенція новин «Радіо трек»*.

URL:https://radiotrek.rv.ua/news/yak_u_merezhi_zaroblyayut_na_grupah_smerti_dlya_ditey_rozpovily_u_kiberpolitsii_video_266274.html.

6. Петрик М., Присяжнюк М., Компанцева Л. Скулиш Є., Бойко О., Остроухов В. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб. / за заг. ред. Є.Д.Скулиша. 2-ге вид. К.: ЗАТ «ВІПОЛ». 2011. 248 с.

7. Крисько В. Г. Секрети психологічної війни (цілі, завдання, методи, форми, досвід) / за заг. ред. Тараса А.Е. «Коммандос». Мн.: Харвест. – 1999. 448 с.

8. Ситник И. Психолог: «Группы смерти» толкают детей на самоубийства: как спасти своего ребенка от «Синего кита». URL: <http://34.ua/news/view/91197--gruppy-smerti-tolkajut-detejna-samoubijstva-kak-spasti-svojego-rebenka-otsinego-kita>.

9. Підліткові самогубства – три дні поспіль: що це, як зарадити? *Інтернет видання Укрінформ* <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3194193-pidlitkovi-samogubstva-tri-dni-pospil-so-ce-ak-zaraditi.html>

ПІДХОДИ ДО ТЕСТУВАННЯ РІВНЯ ТА РІЗНОВИДУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Вікторія Ризванівна ЦОКОТА,

*кандидат психологічних наук,
директор міжнародного департаменту
Fullsuccess medical consulting (Israel)*

Проблема визначення наявності або відсутності штучного інтелекту (далі - ШІ) у новітніх технологічних системах пов'язана з співвідношенням комп'ютерних програмних алгоритмів та моделей людського інтелекту. Pamela McCorduck відзначає існування "ефекту ШІ" який не тотожний достовірному підтвердженню інтелектуальної системи та необхідність спростування наявності інтелекту в деяких технологіях, які фактично демонструють один або кілька елементів ШІ. Це необхідно для об'єктивного визначення ризиків пов'язаних з розробкою та безпечним застосуванням ШІ. З іншого боку важливими є етичні аспекти застосування ШІ в повсякденному житті. З появою чат ботів з елементами ШІ та різноманітних систем розпізнавання зображень (облич, номерних знаків, тощо) користувачі мають право знати, хто приймає рішення та несе відповідальність за дії ШІ систем.

Виходячи з сучасного визначення Європейської Комісії ШІ це програмне забезпечення, розроблене з використанням [конкретних] методів і підходів [перелічених у Додатку 1] і може, для певного набору визначених людиною цілей, генерувати такі результати, як вміст, передбачення, рекомендації або рішення, що впливають на середовище, з яким вони взаємодіють [1, с. 4]. Даний підхід до визначення ШІ постулює наявність або відсутність ШІ в системі в залежності від використаного програмного методу заданого переліком, який може періодично поновлюватися в залежності від розвитку технологій та алгоритмів.

В свою чергу підхід до визначення людського інтелекту та його різновидів ускладнює детермінацію штучних технологічних аналогів бо не може бути зведеним до переліку методів програмування. Згідно теорії множинного інтелекту Gardner (1983) люди можуть мати багато різновидів інтелекту,

включаючи лінгвістичні, музичні, логіко-математичні, просторові, тілесно-кінестетичні та особисті [2]. При цьому напрямі тестування ІІ на наявність або відсутність інтелекту в тому чи іншому алгоритмі повинно дотримуватись аналогічного мультимедійного підходу.

Даний мультипідхід стосується не тільки визначення різновидів інтелекту в залежності від сфери застосування але й сили його прояву для констатації факту його існування в належній формі. Так існує розподіл ІІ на слабкий ІІ (weak AI) та сильний ІІ (strong AI). В свою чергу слабкий ІІ відноситься до програмного забезпечення, яке лише моделює людський інтелект, а сильний ІІ до програмного забезпечення, коли комп'ютер насправді володіє інтелектом подібним до людських когнітивних здібностей. Згідно рівнів сили ІІ більшість тестів виявляють слабкий ІІ в сучасних технологіях. Тобто системи демонструють вибірково елементи ІІ та функціонують на основі попередньо запрограмованих моделей питання - відповіді без належного сильного рівня ІІ, який може самостійно вирішувати складні питання та приймати рішення на кшталт людських. Прикладом такого тесту на визначення слабого ІІ є Тест Тьюрінга [3], успішним підтвердженням проходження якого є розмова комп'ютера з людиною, під час якої людина не здогадується, що спілкується з машиною. За твердженням Searle [4] комп'ютер може пройти Тест Тьюрінга навіть з слабким рівнем ІІ. Searle пропонує «Аргумент китайської кімнати», згідно якого завдяки дотриманню правил "якщо ..., то ...", можуть бути надані відповіді таким чином, що, здається, учасники розуміють розмову, хоча й не мають поняття, про що вони спілкуються. В свою чергу тест Левеска Схеми Винограду надає можливість обійти недоліки тесту Тьюрінга та збільшити об'єктивність тестування за рахунок надання системі визначених питань з двома варіантами відповідей, тільки одна з яких є вірною. Для визначення правильної відповіді комп'ютер повинен вміти представляти простір, відносини між людьми, розмір об'єктів та володіти іншими складними когнітивними функціями.

Сучасні підходи до тестування ІІ також пропонують визначати наявність або відсутність інтелекту в комп'ютерній системі за допомогою відповідей на питання після перегляду фільмів (тест Маркуса [5]) або за сукупністю серії різноманітних

досліджень у різних сферах (олімпіада Тьюрінга) від зору та візуального розпізнавання до розпізнавання мови та розуміння мови. Тест Лавлейс 2.0 та його модифікації (Марк Рейдел) оцінюють твори мистецтва створені ШІ, критерієм підтвердження наявності ШІ є прийняття твору комп'ютера за створене людиною. Випробування ІКЕА надає можливість визначити наявність ШІ завдяки оцінці фізичних дій машини - самостійно маніпулювати деталями та фізичними компонентами, відповідати на запитання та описувати хід роботи.

Таким чином відсутність єдиного підходу до тестування наявності ШІ призводить до мультиплікації підходів тестування та ускладнення його об'єктивності. Існуючі тести можна категоризувати за різновидом інтелекту наявності якого він перевіряє: вербальні (тест Тьюрінга; тест Левеска; тест Маркуса), тести креативних здібностей (тест Лавлейс 2.0; тест Марк Рейдел; Випробування ІКЕА). В свою чергу комплексні тести на сукупність когнитивних здібностей у різних сферах знаходяться у стадії розробки (олімпіада Тьюрінга).

Список використаних джерел:

1. Tambiama Madiega - PE 698.792 – January 2022. EN. Artificial intelligence act.
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI\(2021\)698792_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI(2021)698792_EN.pdf)
2. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: A Theory of Multiple Intelligences*. NYC: Basic Books; 440 pp.
3. Turing, A. M. (1950). Computing machinery and intelligence. *Mind*, 59, 433–460. <https://doi.org/10.1093/mind/LIX.236.433>
4. Searle, John. R. (1980) Minds, brains, and programs. *Behavioral and Brain Sciences* 3 (3): 417-457 <https://web-archive.southampton.ac.uk/cogprints.org/7150/1/10.1.1.83.5248.pdf>
5. The Next Decade in AI: Four Steps Towards Robust Artificial Intelligence. G. Marcus. 2020. - <https://doi.org/10.48550/arXiv.2002.06177>

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВИНЕСЕННІ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Наталія Андріївна ЛОЗЕНКО,

*студентка факультету комп'ютерних
наук Харківського національного
університету радіоелектроніки*

Науковий керівник: *Турута О. В., канд.
юрид. наук, доцент, доцент кафедри
філософії Харківського національного
університету радіоелектроніки*

There is a huge amount of data in the modern world, from which a lot of useful information can be extracted using various analytical methods. They are based on machine technologies for information processing, which, in turn, are based on mathematical and static methods, and which are called Artificial Intelligence. Today, Artificial Intelligence surrounds us everywhere, from the assistant on the phone to the autopilot in the car. And the legal sector is also no exception, since such methods of information processing are already used. That is why the topic of Artificial Intelligence in the legal sector is relevant today.

Зараз в Україні та світі встановлені камери на дорогах, які фіксують перевищення швидкості, визначають порушення, надають інформацію при розшуку автомобілів. Камери фіксують номер машини, система визначає власника та відсилає штраф. Це одне із застосувань штучного інтелекту при винесенні автоматичних рішень про штрафи на підставі даних з камер. Штучний інтелект допомагає і у судових справах.

Нещодавно був розроблений програмний продукт Verdictum Pro, який прогнозує результат судового позову на основі аналізу 80 мільйонів документів. Система дозволяє передбачити вірогідність перемоги у суді. Verdictum Pro знаходить по даному позову 1000 найбільш схожих судових рішень та ранжує їх за ступенем схожості [1]. Система підбирає рішення, де вимоги позивача були задоволені, частково задоволені або ті, де позивач програв, поміщаючи вгору найбільш схожі на завантажений позов.

З одного боку, використання системи несе у собі певні переваги:

- юрист при підготовці до процесу розуміє вірогідність перемоги та витрачає менше часу на вивчення схожих судових рішень;

- суддя у суді загальної юрисдикції вивчає позов, матеріали справи та з'ясовує, яке рішення зазвичай приймає апеляційна інстанція по схожим справам. Система штучного інтелекту може знайти судові рішення Верховного суду за схожих обставин та показати практику колег, що також важливо для судді;

- клієнт також отримує можливість разом з адвокатом подивитись статистику виграних справ та вирішити, чи варто йому звертатися до суду.

З іншого боку, подібна система має два великих кола проблем.

Перше – технічне. По-перше, така задача потребує зберігання величезних обсягів даних, для яких потрібні Дата-центри. По-друге, обробка інформації потребує великих обчислювальних потужностей. По-третє, необхідно створити програмне забезпечення, яке дозволить на основі зібраних даних робити висновки про факт та склад правопорушень та виводити рішення по ним.

Друге – юридичне. Відповідно до п.3 ст.42 Кримінального процесуального кодексу України обвинувачений має право на низку дій, як, наприклад, звернення за правовою допомогою, надання додаткової інформації у справі, доказів [2], як при адміністративних, так і кримінальних правопорушеннях. Він має право оскаржити рішення, і в цьому випадку мають бути надані докази та обґрунтовані причини, чому було винесено таке рішення. Проблема в тому, що не всі комп'ютерні алгоритми дозволяють надати логічний ланцюжок, який був проведений від передумов до висновків, а також вищевикладені дії практично неможливо здійснити під час машинної обробки справи.

На сьогоднішній день вже неможливо відмовитись від допомоги систем штучного інтелекту, але й залишитися без людських ресурсів теж не можна. Тому найкращим рішенням буде компроміс, тандем людини та обчислювальної техніки. Програми зі штучним інтелектом повинні зберігати інформацію, обробляти та виводити проміжні результати, обґрунтування тих чи інших дій, обчислювати рішення на основі вже наявних даних. Але останнє слово має залишатися за людиною, тому що

саме вона зможе врахувати всі тонкощі та деталі справи. Проте й у цьому разі є деякі мінуси. Не можна прибирати людський фактор, можливий суб'єктивізм, шанс корупційного втручання. Таким чином, система «людина+комп'ютер» є найкращою на сьогоднішній момент і це якраз той випадок, коли від зміни місць доданків сума може змінюватися, тому і зараз є місце для прагнення до покращень.

Список використаних джерел:

1. Как искусственный интеллект помогает юристам предсказать решение суда. URL: <https://biz.liga.net/all/all/press-release/kak-iskusstvennyy-intellekt-pomogaet-yuristam-predskazat-reshenie-suda>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ЄВРОПІ ТА В УКРАЇНІ

Денис Олексійович МОГИЛЬОВ,

*студент факультету комп'ютерних наук
Харківського національного
університету радіоелектроніки*

Науковий керівник: *Турута О. В., канд.
юрид. наук, доцент, доцент кафедри
філософії Харківського національного
університету радіоелектроніки*

The paper analyzes the General Data Protection Regulation. It also studies the legislation of Ukraine in the field of personal data protection. A comparative analysis of the legislation of the EU and Ukraine is carried out in order to harmonize the laws of Ukraine with the EU law in the field of personal data protection.

Основним актом Європейського Союзу, що врегульовує питання захисту персональних даних, є Загальне положення про захист даних (General Data Protection Regulation) (далі – GDPR). Цей документ безпосередньо застосовується у всіх державах-членах ЄС відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу і не вимагає розробки додаткового національного законодавства. GDPR має екстериторіальний характер, оскільки розповсюджується не лише на країни-члени ЄС, а й на усіх суб'єктів, що обробляють дані громадян країн ЄС. Таким чином, цей акт регулює захист персональних даних на транснаціональному рівні. Важливість GDPR полягає у тому, що з прийняттям цього акту Європейський Союз фактично утворив світовий прецедент у сфері конфіденційності, оскільки відтепер контроль над даними був визнаний «базовим правом» фізичних осіб [1]. Прийнятий акт надав громадянам ЄС повноваження розпоряджатися своїми персональними даними: здійснювати контроль за збором, використанням та зберіганням. Стаття 32 Конституції України забороняє втручатися в особисте життя людини, за виключенням випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2]. Окрім Конституції України питання захисту

персональних даних в Україні регулюють ряд нормативно-правових положень, зокрема, Закон України «Про захист персональних даних», Кодекс України про адміністративні правопорушення, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Загальна декларація прав людини та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, положення яких є невід'ємною частиною українського законодавства. Також, до таких документів слід віднести положення Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних», затверджений Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини типовий порядок обробки персональних даних – Наказ «Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних» від 08.01.2014 № 1/02-14. Проте, вони не вирішують усі проблеми, що пов'язані із захистом персональних даних.

Не зважаючи на те, що в Україні діє Закон «Про захист персональних даних», гармонізація національного законодавства з нормативною базою ЄС має бути продовжена. Потреба у приведенні законодавства з питань захисту персональних даних до європейських вимог обумовлена також Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Так, розділом III Угоди про асоціацію передбачається співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки, а згідно зі ст. 15 Угоди про асоціацію, «Україна та ЄС погодились співпрацювати з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема відповідних документів Ради Європи» [3].

Серед наявних проблем вітчизняного законодавства, що потребують врегулювання, науковцями відзначається відсутність чіткої класифікації персональних даних та наявність випадків, коли часто одні й ті ж персональні дані можуть бути одночасно віднесені до декількох видів. В свою чергу, GDPR поділяє дані за критерієм «чутливості» на дані загального характеру і спеціальні особові дані, до яких можна віднести інформацію щодо генетичних, біометричних показників або таких, що стосуються здоров'я [4]. Окрім того, вітчизняний закон не застосовує особливий підхід до регулювання персональних даних неповнолітніх осіб. У той же час GDPR встановлює ряд обмежень щодо поводження з даними дітей: так, за ч. 1 ст. 8 обробка персональних даних дитини визнається

законною лише у разі, якщо дитина досягла принаймні 16 років, або ж якщо згода була надана носієм батьківської відповідальності [4]. Додатково, залежно від віку дитини, інформація може підлягати викладенню в легкій для розуміння мові.

Важливим аспектом, якому має бути приділена увага, є встановлення та розмежування понять Privacy Policy (внутрішній документ, який встановлює правила збору і обробки персональних даних користувачів на певному веб-ресурсі) та Privacy Note (адресований суб'єктам персональних даних та в якому обробник персональних даних вказує, яким чином він збирає, використовує, передає персональні дані). Українське законодавство жодним чином не регулює питання Privacy Note, хоча саме його положення найчастіше підлягають перевіркам з боку контролюючих органів ЄС [5].

Підводячи підсумок, можна констатувати, що інститут захисту персональних даних пройшов тривалий шлях становлення у Європі, проте і сьогодні наявні тенденції щодо його подальшого правового розвитку. У порівнянні з іноземним досвідом, в Україні інститут захисту персональних даних є таким, що тільки почав свій розвиток. Подальше удосконалення Закону України «Про захист персональних даних» та забезпечення незалежного функціонування уповноваженого органу з питань захисту персональних даних на основі європейського досвіду стануть ключем для вирішення основних питань в цій галузі. Відсутність адаптації вітчизняної системи захисту персональних даних до європейських вимог перешкоджають ефективній діяльності вітчизняних компаній на міжнародному ринку, а це є необхідним кроком, враховуючи екстериторіальну дію GDPR та зобов'язання України на євроінтеграційному шляху.

Список використаних джерел:

1. Europe's new data protection rules export privacy standards worldwide. Politico. January 31, 2018. URL: <https://www.politico.eu/article/europe-data-protection-privacy-standards-gdpr-general-protection-data-regulation/>
2. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, No 30, ст. 141), [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми

державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 р. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

4. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>

5. Бринцев О.В. «Актуальні проблеми захисту персональних даних в Україні» - Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Вип. 5: Цифрові трансформації України 2021: виклики та реалії : за матеріалами II круглого столу. - Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. – 214 с. – Електронне наукове видання. – https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2021/Conf_20.09.21/Conf_20.09.21.pdf

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА Е-ДЕКЛАРУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Дмитро Олександрович ГРИЦАНЮК,

*студент факультету комп'ютерної
інженерії та управління Харківського
національного університету
радіоелектроніки*

Науковий керівник: *Турута О. В., канд.
юрид. наук, доцент, доцент кафедри
філософії Харківського національного
університету радіоелектроніки*

Corruption in government bodies is the main problem today. Strengthening the prevention and combating of corrupt activities is the main priority of the Ukrainian government. In accordance with the law of Ukraine on "Avoidance of Corruption". During the period of digitalization, the implementation of e-declarations for government officials has high prospects to fight it. This work identifies the benefits of implementation and the main objectives of the e-declaration system. Its goal is to restore society's trust in the government.

Сучасні реалії вимагають від органів влади створювати різноманітні електронні сервіси, щоб публікувати все більше інформації в відкритому доступі.

Одна з головних проблем нашого сьогодення – корупція в державних органах. За даними антикорупційної організації Transpareng International у світовому Індексі сприйняття корупції Україна займає 117 місце в рейтингу із 180 країн світу за 2020 рік [1] (2019 рік – 126) [2]. Посилення запобігання та протидії корупції – основний пріоритет української влади. Тож щороку державні службовці та особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування зобов'язані подавати декларацію про доходи та майно державних посадових осіб за минулий рік відповідно до Закону України "Про запобігання корупції" [3].

Наразі, уряд України надає пріоритет цифровізації послуг. Новацією для України стало впровадження е-декларування – системи запровадження дієвого інструменту запобігання корупції. У 2014 р. Верховною Радою України було прийнято ЗУ

"Про запобігання корупції", який передбачив створення і функціонування електронної системи подання і оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. А в 2016 р. е-декларування в Україні було впроваджено, стало працювати через інтернет та відображати доходи посадових осіб у вигляді готівкових коштів, майна, цінних паперів, активів та ін. Наразі, заповнені декларації подаються до Єдиного державного реєстру електронних декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – Реєстр). У 2020 р. Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - НАЗК) Реєстр модернізувало та запустило спеціальний навчальний онлайн-курс «Просто про е-декларування», для розвитку цифрової грамотності державних службовців.

Послуги продовжують розвиватися, створено нові сервіси з отримання довідок для заповнення декларацій: Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Офіційний електронний портал Держгеокадастру, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Електронний кабінет водія, Електронний кабінет на сайті Державної податкової служби України, Портал електронних послуг пенсійного фонду України, Укрпатент, застосунок «Дія» та інші [4].

Однією з функцій НАЗК є фінансовий контроль декларацій щодо своєчасності подання, правильності та повноти їх заповнення. Створено комп'ютерну систему логічного та арифметичного контролю (ЛАК), яка порівнює відомості між розділами декларації, а також з попередніми деклараціями особи, визначає, чи є у ній ризики, пов'язані з незаконними доходами або незадекларованим майном, формує рейтинг декларацій – від тих, що містять найбільше ризиків, до декларацій, у яких відсутні неточності [5].

Крім того, запроваджено електронну базу даних – Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

Отже, переваги системи е-декларування можна описати через концепцію трьох «В»: відкритість, всебічність, відповідальність, і спрямована вона на відновлення довіри суспільства до держави та її представників.

Список використаних джерел:

1. Україна піднялась в індексі сприйняття корупції [Електронний ресурс] "Українська правда" Режим доступу// pravda.com.ua. – січень 28, 2021.
2. Україна опустилась в рейтингу сприйняття корупції [Електронний ресурс] "Українська правда" Режим доступу// pravda.com.ua. – січень 23, 2020.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII - Фінансовий контроль, ст. 45.
4. Як знайти інформацію для заповнення декларації не виходячи з дому?/Матеріали з веб-сайту НАЗК [Електронний ресурс] Режим доступу nazk.gov.ua, березень 18, 2021.
5. НАЗК розпочало перевірку декларацій, у яких комп'ютерна система знайшла найбільше ризиків/Матеріали з веб-сайту НАЗК [Електронний ресурс] Режим доступу nazk.gov.ua, червень 09, 2021.

ШТАТНИЙ СПІВРОБІТНИК VS ПРИВАТНИЙ ПІДПРИЄМЕЦЬ (ФОП) В УКРАЇНСЬКІЙ СФЕРІ ІТ

Софія Олександрівна КІРЕЄВА,

*студентка факультету комп'ютерної
інженерії та управління Харківського
національного університету
радіоелектроніки*

Науковий керівник: *Турута О. В., канд.
юрид. наук, доцент, доцент кафедри
філософії Харківського національного
університету радіоелектроніки*

This article focuses on the comparative analysis of the responsibilities of the self-employed and the employee in such a dynamic field as information technology (IT). A huge number of programmers in Ukraine are employed as private entrepreneurs. Many understand that this is not quite a job and there are considerable risks, but not everyone is aware of this for sure. Thus, we can talk about one of the most important problems, namely the protection of the rights of IT professionals, who are probably the future of our country.

ІТ в Україні – це переважно експортно-орієнтований аутсорсинг. Тобто українські компанії виконують роботу для іноземних замовників, які вже, в свою чергу, випускають програмний продукт під своїм брендом. За даними інтернет-ресурсу DOU.UA, в Україні налічується 212 547 фізичних осіб-підприємців (далі – ФОП), які працюють у сфері ІТ [1]. За останній рік їхня кількість збільшилася на 29 111 осіб (16%) [1]. ФОП виконують роботу на підставі договорів підряду з юридичною особою – власне ІТ-компанією.

Відповідно до чинного законодавства України: найманий працівник - фізична особа, яка виконує трудову функцію відповідно до трудового договору, в організації, яка використовує найману роботу. ФОП, у свою чергу, – фізична особа, яка реалізує свою здатність до праці шляхом самостійної, на власний ризик, діяльності з метою отримання прибутку.

Відносини між роботодавцем і працівником регулюються нормами трудового законодавства та умовами трудового

договору – усного або письмового (ст. 21 Кодексу законів про працю України – далі КЗпПУ), відносини між суб'єктом господарювання та його контрагентом-ФОП будуються на основі цивільно-правового договору (ст. 626 Цивільного кодексу України – далі ЦКУ), договору підряду (глава 61 ЦКУ), договору надання послуг (глава 63 ЦКУ). На підставі різних видів договорів виникають різні види відносин. Цивільно-правові відносини з ФОП-підрядником будуються на майновій самостійності, свободі договору з можливістю укладення договорів, не передбачених актами цивільного законодавства, свободі підприємницької діяльності. У свою чергу, загальні засади трудового законодавства передбачають велику кількість взаємних прав та обов'язків, підпорядкування внутрішньому трудовому розпорядку, забезпечення належних умов праці роботодавцем, всесвітньої охорони трудових прав працівників тощо.

Таким чином, договір з найманим працівником (трудовий договір) спрямований на регулювання процесу виконання роботи. Цивільно-правовий договір з ФОП-підрядником передбачає лише взаємні права та обов'язки сторін договору щодо його предмету, де обидві сторони діють на власний ризик, розраховуючи отримати дохід від виконання роботи/надання послуги.

Доцільно проаналізувати, в чому полягає різниця виконання роботи за трудовим договором і цивільно-правовим договором. Суттєвою відмінністю є підстави та порядок відшкодування шкоди та збитків. За заподіяну роботодавцеві шкоду працівник несе матеріальну відповідальність, але лише в межах, дозволених главою IX КЗпПУ і, як правило, обмежується певною частиною заробітку працівника. Відсутня відповідальність за упущену вигоду (ст.130 КЗпПУ), нормальні виробничі ризики, дії в умовах крайньої необхідності.

За нанесену шкоду та збитки підприємець несе майнову та іншу встановлену законодавством відповідальність (ст.49 Господарського кодексу України – далі ГКУ). ФОП відповідає за своїми зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, всім своїм майном, у тому числі спільно нажитим у шлюбі (ст.52 ЦКУ). Збитки, завдані замовнику невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг, відшкодовує виконавець у разі його вини у повному обсязі,

включаючи неодержані прибутки, неустойку, моральну шкоду (ст. 22 ЦКУ).

Однією з переваг виконання замовлення як ФОП в Україні є система оподаткування. До того ж, і для підприємства або замовника, і для виконавця цивільно-правовий договір з точки зору оподаткування є більш вигідним, ніж трудовий договір.

Таким чином, можна зробити висновок, що розмежування трудових і цивільно-правових договорів, заснованих на трудовій діяльності людей, набуває на практиці великого значення, позаяк змішування цих понять може спричинити неправильне застосування законодавства. Трудовий і цивільно-правовий договори по-різному укладаються, змінюються, розриваються та створюють різні правові наслідки [2, с. 62]. І найголовніша відмінність полягає в тому, що виконуючи роботу за трудовим договором, необхідно дотримуватись вимог трудового законодавства, а при укладенні цивільно-правового договору слід керуватися цивільним законодавством. У разі виконання цивільно-правових договорів не діють гарантії, які встановлені законодавством про працю України.

Список використаних джерел:

1. DOU.UA URL: <https://dou.ua/lenta/articles/how-many-devs-in-ukraine-2020/>
2. Основи права: навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей / Упоряд. О. В. Турута – Харків: ХНУРЕ, 2019 – 108 с.

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Артем Русланович БУРАКОВ,

*студент факультету комп'ютерної
інженерії та управління Харківського
національного університету
радіоелектроніки*

Науковий керівник: *Турута О. В., канд.
юрид. наук, доцент, доцент кафедри
філософії Харківського національного
університету радіоелектроніки*

The article analyzes the issue of legalization of firearms. Currently, Ukraine does not have a single register of arms trafficking. As a result, there are a large number of illegal weapons in Ukraine that pose a danger to the country's citizens. The author of the article reveals these problems and legislative projects that try to solve this issue.

Право людини на життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і особисту безпеку належать до природних прав людини і повинні захищатись [1]. В Україні знаходиться велика кількість нелегальної вогнепальної зброї, яка сягає 4 мільйонів [2], і наслідки такого володіння - сприятливі для розвитку кримінальної діяльності. Через відсутність закону про зброю, держава і досі не може гарантувати громадянам право на захист, закріплене Конституцією України.

Ряд нормативних актів, які регулюють обіг та право власності на зброю, зазначені у 12 розділі інструкції "Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї". Міністерство внутрішніх справ України затвердило з 1998 року, що кожен громадянин, який не має медичних протипоказань, може володіти мисливською гладкоствольною зброєю (від 21-річного віку) та мисливською нарізною зброєю (від 25-річного віку). Використовувати травматичну зброю дозволено лише деяким категоріям громадян: журналістам, народним депутатам, державним службовцям, військовим, членам громадських охоронних

формувань, а також працівникам, що беруть участь у кримінальному судочинстві.

Важливо проаналізувати, чи впливає легалізація короткоствольної зброї на рівень злочинності. Існує точка зору, що легалізація зброї призведе до безконтрольного її вжитку. Разом з тим, з досвіду країн, що вже легалізували її, випливає, що узаконення короткоствольної зброї призводить до зменшення кількості злочинів. Як приклад можна зазначити, що у Фінляндії, Ісландії, Канаді та США на 100 громадян припадає від 120 до 31 одиниць цивільної вогнепальної зброї, за даними дослідницького інституту Small Arms Survey [3].

В законопроект «Про право на цивільну вогнепальну зброю» було внесено зміни, які встановлюють більш суворіші вимоги для власників цивільної вогнепальної зброї та включено багато положень із попередніх документів. Відповідно до законопроекту №5708, зброя розподілена за категоріями, також зафіксовані положення, що стосуються особливих умов, пов'язаних з професійною діяльністю, а також зі спортивними досягненнями [4].

Носіння зброї відповідно до проекту закону під заборону. Короткоствольну зброю можна буде носити тільки в тирі та на стрільбищі. Довгоствольну зброю додатково ще і в місцях зберігання. Травматичну і нагородну зброю можна буде носити там, де немає прямої заборони, приховано і безпечно для оточуючих [4].

Щодо нагородної зброї законопроектом передбачені доволі суперечливі положення, які можуть призвести до створення корупційних ризиків та нерівних умов для українців. Нагородна вогнепальна зброя видається військовослужбовцям за заслуги, бездоганну службу, доблесть і честь при виконанні своїх обов'язків. Але автори законопроекту пропонують внести зміни, які дозволять Міністру оборони та іншим очільникам органів виконавчої влади нагороджувати вогнепальною і холодною зброєю [4]. І як наслідок, отримання такої нагороди стане можливим для будь-якої особи з різних підстав, що спричинить корупційні ризики та монополію силовиків на «роздачу» зброї.

Отже, якщо на даний час в Україні існує механізм дозволу видачі, придбання вогнепальної зброї, в тому числі – її використання, то доцільно було б систематизувати і законодавчо врегулювати всі механізми, які на даний час існують. Також

доцільно б було створити надійну систему реєстру вогнепальної зброї та мінімізувати її нелегальний обіг. Вирішити колізії в питаннях відповідальності при поводженні зі зброєю. Також варто переглянути систему норм щодо самозахисту та захисту майна громадян, захисту від несанкціонованого проникнення в житло з метою замаху на життя і здоров'я тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, Розділ 2 від 01.01.2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кількість нелегальної зброї. Ірина Рибінська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/29/statija/bezpeka/lehalizacziya-zbroyi-skilky-ukrayini-vohnepalu-ta-chomu-dosi-nemaye-profilnoho-zakonu>
3. According to the research institute Small Arms Survey. URL: <https://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-BP-Civilian-Firearms-Numbers.pdf> (date of access: 06.12.2021).
4. Законопроект №5708 "Про право на цивільну вогнепальну зброю". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3271028-deputati-znovu-proponuut-ureguluvati-pravo-ukrainciv-na-zbrou.html>

ДОДЕРЖАННЯ ПРАВА ОСІБ, ЩО СТРАЖДАЮТЬ ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ, НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Аліна Анатоліївна ТЕЛЬНОВА,

*студентка факультету комп'ютерної
інженерії та управління Харківського
національного університету
радіоелектроніки*

Науковий керівник: *Турута О. В., канд.
юрид. наук, доцент, доцент кафедри
філософії Харківського національного
університету радіоелектроніки*

This article is devoted to the evaluation of the effectiveness of the judicial system of Ukraine in relation to persons suffering from mental disorders. The basic laws that guide the choice of punishment, as well as conflicts in them, are considered.

Станом на 2020 рік, за даними Бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я в Україні, вісім мільйонів жителів України страждали психічними розладами [1]. Кожного року ця цифра зростає. Однак, у нашій країні досі відсутня налагоджена система покарання таких людей за скоєні ними злочини.

«Психічний розлад» не є точно визначеним терміном, але в Міжнародному класифікаторі хвороб-10 під ним детально описана визначена група клінічних симптомів або поведінкових ознак, які у більшості випадків завдають страждань і перешкоджають особистісному функціонуванню. У юриспруденції термін «психічний розлад» охоплює всі психологічні патології й не виділяє окремих захворювань.

Важливим питанням, яке потребує з'ясування, є спроможність особи, що страждає на психічний розлад, відповідати за свої вчинки. Ч. 1 ст. 39 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) наголошує, що «якщо фізична особа внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними», то вона визнається судом недієздатною. Згідно з ч. 4 ст. 41 ЦКУ відповідальність за шкоду, завдану недієздатною фізичною

особою, несе її опікун. За ч. 1 ст. 226 ЦКУ будь-який правочин недієздатної особи є нікчемним без схвалення опікуна. Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 36 ЦКУ: «Суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними» і ч. 5 ст. 37 ЦКУ: «Особа, цивільна дієздатність якої обмежена, самостійно несе відповідальність за порушення нею договору, укладеного за згодою піклувальника, та за шкоду, що завдана нею іншій особі». Тобто межа між визнанням особи недієздатною або особою з обмеженою дієздатністю є доволі тонкою і розпливчастою, що може привести до порушення прав людини на вчинення будь-яких правочинів. Говорячи про поновлення дієздатності фізичної особи, необхідно розглянути одразу дві статті: ст. 300 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПКУ), за якою особа, яка визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена може сама звернутися до суду для перегляду рішення, та ст. 42 ЦКУ, за якою поновлення дієздатності можливе лише за заявою опікуна або органу опіки та піклування. Оскільки ці дві статті суперечать одна одній – виникає колізія.

Що стосується Кримінального кодексу України, то за ч. 2 ст. 19 особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України (далі – ККУ), не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки, визнається неосудною. Єдиною дозволеною мірою покарання для такої особи є примусові заходи медичного характеру. Однак не слід думати, що будь-яке психічне захворювання особи дає підстави для визнання її неосудною, оскільки не всяке психічне захворювання впливає на здатність особи усвідомлювати свої дії і керувати своїми вчинками [2, с. 100]. Варто наголосити, що насправді більшість з психічнохворих злочинців не є неосудними. Тому, як і в Цивільному кодексі, за ст. 20 ККУ особа може бути визнана обмежено осудною, у разі якщо вона під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. У такому випадку,

покарання, передбачене законом для осудних осіб, може бути пом'якшено та/або замінено на заходи медичного характеру. До 2001 року нормативно в Україні не існувало статусу обмежено осудної особи, що не відповідало принципам гуманного суду.

Ефективність лікування неосудних осіб в психіатричних лікарнях не є доведеною, адже, зазвичай, розлади, що є вагомою підставою для визнання неосудності, не піддаються терапевтичному лікуванню. Також законодавство України не гарантує регулярного перегляду справи, що порушує право недієздатного оскаржити рішення при покращенні його психічного стану. Крім того, законодавство України має немало прогалин, що можуть порушувати права осіб, що страждають на психічні розлади. Їх можуть неправомірно визнавати недієздатними, примусово тримати у лікарні, або призначати їм несправедливі вироки. Проте, до законодавства все частіше вносяться зміни й доповнення, що з часом зможуть поліпшити ситуацію.

Список використаних джерел:

1. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3115748-v-ukraini-8-miljoniv-gromadan-zivut-z-psihicnimi-rozladami-vooz.html>
2. Основи права: навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей / Упоряд. О. В. Турута – Харків: ХНУРЕ, 2019 – 108 с.

ПРОЦЕДУРА РЕАЛІЗАЦІЇ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Олеся Юріївна КАЙДАШ,

*кандидат юридичних наук, головний
спеціаліст відділу контролю за наданням
освіти дорослим, департаменту
контролю у сфері вищої, фахової
передвищої і освіти дорослих Державної
служби якості освіти України*

Вадим Петрович ГРОХОЛЬСЬКИЙ,

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін,
трудового і аграрного права Державного
біотехнологічного університету*

Дослідження які проводяться у галузі впровадження в життєдіяльність суспільства і держави правових приписів адміністративно-правового законодавства, зазначають, що застосування адміністративно-правових норм дістає вираження у практичному вирішенні конкретних питань шляхом прийняття уповноваженим суб'єктом, а це може бути орган, установа, організація, посадова або службова особа, які мають повноваження при вирішенні конкретної адміністративної справи, обов'язкових до виконання індивідуальних юридично-владних рішень або ж актів відповідно до вимог матеріальних та процесуальних правових приписів.

Слід зазначити, що у цьому випадку акт застосування (чи правозастосовний акт) – це не що інше, ніж оформлене відповідним чином юридично-владне рішення уповноваженого суб'єкта щодо встановлення, зміни або скасування суб'єктивних прав, свобод або обов'язків персоніфікованих суб'єктів адміністративно-правових відносин для вирішення конкретних питань у сфері державного управління і місцевого самоврядування [1, с. 165].

Застосування адміністративно-правових норм характеризується певними ознаками, зокрема тими, що їх втілення у практичну дійсність: а) ґрунтується на вимогах

матеріальних і процесуальних правових приписах; б) суб'єктами є уповноважені на те державні публічні інституції, посадові або службові особи; в) здійснюється щодо індивідуального (конкретного) питання, результатом є прийняття правозастосовного акта; г) є підставою їх застосування, зумовлює до виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин.

Правозастосовна діяльність у сфері адміністративно-правових відносин здійснюється в установленому законом порядку і складається з таких етапів: 1) встановлення фактичних обставин конкретної справи; 2) вибір відповідної правової норми та її тлумачення; 3) прийняття індивідуального юридично-владного рішення у справі [2, с. 143]; 4) виконання прийнятого індивідуального юридично-владного рішення.

Щодо видів правозастосовної діяльності, то вона залежить від цілей та поставленої мети юридичного забезпечення задоволення тих чи інших потреб людини, суспільства, держави; діяльності із притягненням до відповідальності порушників адміністративно-правових правових приписів. За своїм спрямуванням, це: внутрішня правозастосовна діяльність, яка забезпечує вирішення організаційно-штатних питань, керівництво підрозділами в органах виконавчої влади, а також управління підлеглими органами та співробітниками, і зовнішня, яка спрямована на реалізацію покладених на публічну адміністрацію адміністративних зобов'язань [3, с. 61].

Для цієї форми реалізації правових приписів характерними є такі специфічні ознаки: а) цей вид діяльності здійснюється компетентними органами, що наділені державно-владними повноваженнями; б) застосування правових приписів здійснюється в чітко визначених законом процесуальних діях; в) вона має державно-владний характер – рішення ухвалюється на підставі одностороннього волевиявлення компетентної публічної інституції; г) правові приписи обов'язкові до виконання, а в разі необхідності забезпечуються примусовою силою держави; ґ) це організуюча діяльність, оскільки створює відповідні умови для повнішої реалізації правових приписів; д) вона відображає елементи творчості, що означає неформальність рішення у кожному конкретному випадку справи; ж) зміст діяльності полягає у винесенні індивідуально-конкретних, як правило, обов'язкових до виконання рішень, які за сутністю

відрізняються від правових приписів загального характеру (тобто нормативно-правових актів); 3) у цій діяльності органи правозастосування виступають суб'єктами управління; е) у правовідносинах, що виникають у ході здійснення цієї діяльності, є особи, щодо яких застосовуються положення, передбачені в правових приписах, тобто ці особи є об'єктами управління; и) винесені рішення (правозастосовні акти) є засобами впливу суб'єкта управління на об'єкт управління [4, с. 412–417; 5, с. 264–265].

Здійснюючи процес адаптації національного правового простору до європейських стандартів у галузі прав людини, Україна приводить свою правову систему у відповідність до європейських критеріїв її функціонування. У цьому процесі значно важлива роль відводиться міжнародним організаціям і судовим установам як універсального, так і регіонального рівня. Однією із суттєвих і дієвих судових установ щодо захисту прав і свобод людини на міждержавному регіональному рівні, тобто в масштабах Європейської спільноти, є Європейський суд з прав людини, юрисдикція якого після ратифікації у липні 1997 року Україною Конвенції та протоколів до неї розповсюджена щодо прав і свобод людини, передбачених у цих міжнародно-правових положеннях, на території України.

Виконання адміністративно-правових приписів полягає у тому, що учасники регульованих відносин точно слідують приписам, які містяться в нормах щодо їх обов'язків. Зазначена форма реалізації адміністративно-правових норм існує поряд із додержанням, використанням і застосуванням. Безпосереднім для цієї форми є зв'язок із обов'язками особи у сфері публічного адміністрування, виконання яких й обумовлює існування саме цієї форми реалізації [1, с. 162–163; 6, с. 74].

Виконання адміністративного акта – це стадія, і як зазначає законодавець і науковці, це, як правило, остання стадія процесу правозастосування, тобто це процедура застосування прийнятого адміністративного акта, яка передбачає послідовність регламентованих законодавством дій, пов'язаних із практичним втіленням у життя положень (змісту) прийнятого адміністративного акта.

Виконання цього акта може бути добровільним (стосовно сприятливих для приватних осіб адміністративних актів), примусовим (виконання характерне, як правило, для

обтяжуючих для приватних осіб актів, тому цю процедуру регламентують спеціальні законодавчі акти) [7, с. 8, с. 162–163; 6, с. 74].

Виконання рішення адміністративно-юрисдикційного органу, в тому числі і суду, зокрема і Європейського суду з прав людини, – це завершальна стадія провадження за адміністративно-публічними справами, яка полягає в практичному застосуванні юридичної санкції, передбаченої поточним законодавством, яке унормоване адміністративно-правовими приписами [9; 10; 11; 6, с. 74].

Як стосовно зазначеної проблеми зазначалось, ці положення законодавець сконструював у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Зазначений закон регулює адміністративно-правові відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави Україна виконати рішення Європейського суду з прав людини, і в першу чергу у справах, де держава Україна є відповідачем.

Закон за допомогою правових приписів адміністративно-правового законодавства регулює відносини, пов'язані з обов'язком держави Україна виконувати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України та усувати причини порушень Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, яка була ратифікована Україною 17 липня 1997 року та набула чинності для України 11 вересня 1997 року [12].

Що стосується такої форми реалізації рішення Європейського суду з прав людини, як виконання рішення Суду, то слід зазначити, що в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» термін «виконання Рішень» – це виконання Рішення, яке пов'язане з:

- а) виплатою стягувачеві (заявнику) відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру;
- б) вжиттям заходів загального характеру [11].

Такий шлях реалізації рішення Європейського суду з прав людини базується на національному законодавстві та положеннях міжнародних документів. З цього питання національне законодавство передбачає, що виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження, яке пов'язане із сукупністю дій органів і посадових осіб у

визначених у законодавчому порядку, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, визначеними законами та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до зазначених законів [13, с. 115].

Наступна форма реалізації Рішень Європейського суду з прав людини в Україні здійснюється шляхом застосування положень, що зафіксовані в рішеннях Європейського суду з прав людини та апробовані практикою впровадження зазначених рішень у законодавство національних держав-підписантів Конвенції та протоколів до неї.

У положеннях ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» йдеться про застосування судами положень Конвенції і протоколів до неї, практики Європейського суду з прав людини. У своїй діяльності національні державні інституції та особливо національні суди застосовують при розгляді справ Конвенцію, протоколи до неї та практику Суду як «джерело права».

Практика Європейського суду з прав людини, згідно із поточним законодавством, – це узагальнене поняття, яке включає в себе практику Європейської комісії з прав людини, яка діяла до 1999 року, та практику Європейського суду з прав людини, який є постійно діючим контрольним органом Конвенції.

Згідно із зазначеним законом «практика Суду» – це рішення Європейського суду з прав людини та ухвали Європейської комісії з прав людини (п. 1 ст. 1 зазначеного закону). Таким чином, практика Європейського суду з прав людини – це сукупність рішень Європейського суду з прав людини та ухвал Європейської комісії з прав людини, прийнятих відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї. Цю практику українське правосуддя, згідно із національним поточним законодавством, враховує як джерело права.

Разом з тим, враховуючи положення ст. ст. 17 і 18 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», можна зробити більш конкретне, але й більш вузьке визначення, за яким є практика Суду, а це не що інше, ніж сукупність рішень Європейського

суду з прав людини та ухвал Європейської комісії з прав людини, прийнятих відповідно до Конвенції та протоколів до неї.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юрид. думка, 2007. Т. 1: Загальна частина. 592 с.
2. Коломоець Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. К. : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
3. Курс адміністративного права України: підруч. / В.К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко та ін. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. К.: Алетра; КНТ; ЦУП, 2009. 520 с.
5. Румянцев О.Г. Юридический энциклопедический словарь / О. Г. Румянцев, В. Н. Додонов. М.: ИНФРА-М, 1997. 384 с.
6. Адміністративне право України : словник термінів / за заг. ред. Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». К. : Ін Юре, 2014. 520 с.
7. Школик А. М. Порівняльне адміністративне право : навч. посіб. для юрид. ф-тів та ф-тів міжнародних відносин. Л.: ЗУКЦ, 2007. 307 с.
8. Стеценко С. Г. Адміністративне право України. К. : Атіка, 2007. 624 с.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України: від 07.12.1984 № 8073-X. URL: www.rada.gov.ua.
10. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України: від 06.07.2005 № 2747-VI. URL: www.rada.gov.ua.
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України: від 22 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
12. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до вказаної Конвенції : Закон України: від 17 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263; 1997. № 22–23. Ст. 197; 2004. № 3. – Ст. 76; 2006. – № 26. – Ст. 216.
13. Фурса С. Я. Закони України «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Науково-практичний коментар / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак. К.: Видавець Фурса С. Я.; КНТ, 2008. 1172 с.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГЛАМЕНТУЄ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ

Богдан Павлович ЛУКІН,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-4952-7407>*

Аналіз норм чинного законодавства та правозастосовної практики дає змогу говорити про те, що основними проблемами у сфері фізичної культури та спорту є: фінансове та матеріальне забезпечення, що проявляється у недостатньому фінансуванні галузі, застарілості та недостатності матеріальної бази; недостатньо чіткої регламентації повноважень органів управління, неврегульованість діяльності спортивних організацій; відставання в розвитку фізичної культури та спорту від провідних Європейських країн. Перелічені чинники відповідно мають своє відображення в нормах чинного законодавства.

Зауважимо, що аналіз законодавства у галузі регулювання фізичної культури і спорту показує, що відсутні наукове, методологічне і організаційно-управлінське забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, не визначена компетенція організацій різного ієрархічного рівня в питаннях формування ресурсної бази фізкультурно-спортивних споруд. Розмитість формулювань зумовлює дублювання функцій з управління на усіх рівнях, що не дозволяє реалізувати ціннісноправову, соціальну і економічну засади законодавчої бази в Україні. Нині чинний Закон України «Про фізичну культуру і спорт», незважаючи на своє концептуальне значення, не систематизує норми спортивного права, як це зроблено у кодифікованих галузевих актах [1, с.117-118]. Питання щодо кодифікації спортивного законодавства має доволі спірний характер. В правовій літературі спортивне право поділяють на приватне спортивне право та публічне спортивне право. Публічне спортивне право пропонуємо визнати підгалуззю Особливої частини адміністративного права. У свою чергу, серед інститутів спортивного права як підгалузі Особливої частини

адміністративного права виділяють наступні: види спорту; ліцензування у сфері спорту; спортивні заходи; спортивна медицина; освіта у сфері спорту; національні збірні команди; спортивне суддівство; спортивні звання, спортивні розряди та спортивні нагороди; матеріально-технічне та фінансове забезпечення у сфері спорту; інформаційне забезпечення у сфері спорту; державний контроль у сфері спорту; адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері спорту [2, с.47-48]. Спортивне право можна охарактеризувати як право, що регулюється комплексом правових норм різноманітних галузей права, в якому норми адміністративного права займають провідне місце.

Доцільно підкреслити справедливості висновку О.А. Моргунова про те, що державна політика у сфері фізичної культури і спорту в контексті переходу від парадигми управління людьми та владного розпорядництва до концепції обслуговування громадянського суспільства має бути спрямована на забезпечення прав, свобод та інтересів людини і громадянина на основі побудови партнерських відносин між владою і суспільством, що, в свою чергу, дозволяє вести мову про необхідність правового забезпечення розвитку: 1) професійного спорту та спорту вищих досягнень, що повинно забезпечувати підвищення показників України у міжнародних змаганнях, сприяти формуванню позитивного іміджу держави як на внутрішньодержавному рівні, так і в рамках міжнародного співробітництва; 2) масового спорту задля вирішення проблем тривалості життя, його якості за рахунок покращення здоров'я населення, зменшення алкоголізму, наркоманії, тютюнокуріння та вирішення інших проблем, обумовлених способом життя; для впровадження здорового активного способу проведення дозвілля, сприяння саморозвитку, формуванню розвиненої у всіх планах особистості, особливого типу ідентичності, толерантності та терпимості в суспільстві, засвоєнню культурних норм [3, с.174]. Такі напрямки мають втілюватися в конкретних правових нормах, у тому числі й шляхом деталізацій контрольних та наглядових повноважень органів управління в сфері фізичної культури та спорту як носіїв конституційного обов'язку держави щодо розвитку цієї сфери.

Зважаючи на те, що сфера фізичної культури і спорту, у тому числі в частині здійснення контролю та нагляду, неодмінно пов'язана з різногалузевими нормами, слід зважати на ті процеси, які відбуваються у цих галузях. Наприклад, сфера фінансового контролю, як зазначає К.В. Пивоваров, на сьогодні система державного внутрішнього фінансового контролю в Україні лише частково враховує основні принципи систем державного внутрішнього фінансового контролю у країнах ЄС. Складовими зазначених систем у країнах ЄС є фінансове управління і контроль, внутрішній аудит та їх гармонізація на центральному рівні. Понятійна база державного внутрішнього фінансового контролю, яка застосовується у законодавстві, науковій та практичній діяльності в Україні, не узгоджується з понятійною базою, визначеною документами ЄС. Зокрема, поняття «фінансове управління і контроль», визначене базовими документами ЄС, вживається в Україні як «внутрішньогосподарський (управлінський) контроль». Поняттю «фінансовий контроль» найбільше відповідає широке за змістом поняття «фінансове управління». «Державний аудит» в Україні розуміється як різновид або форма державного фінансового контролю, проте поняття «внутрішній аудит» не має аналогів. На думку автора, понятійна база державного внутрішнього фінансового контролю має ґрунтуватися на вимогах ЄС до управління державними фінансами, а також базових документах Міжнародної організації вищих органів контролю державних фінансів. Застосування такої понятійної бази відповідатиме процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС. З поміж іншого, основними напрямками вдосконалення бюджетного контролю в сучасних умовах економіки України повинні стати: створення єдиного правового поля розвитку системи бюджетного контролю та законодавчого закріплення за його суб'єктами контрольних функцій; формування нових та вдосконалення чинних процедур бюджетного контролю; удосконалення методів бюджетного контролю; оптимізація організаційних структур бюджетного контролю [4]. Вдосконалення фінансового та бюджетного контролю має особливе значення для сфери фізичної культури і спорту, адже нині саме за рахунок бюджетних коштів відбувається основна підтримка цієї сфери суспільного буття.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що адміністративне законодавство, яке регулює здійснення контролю та нагляду у сфері фізичної культури і спорту в Україні, потребує комплексного вдосконалення. З одного боку, мова йде про покращення правових норм окремих галузей права, що стосуються контролю у сфері фізичної культури та спорту, зокрема господарського, податкового, та інших. З іншого боку, існує необхідність у комплексному вдосконаленні спортивного законодавства, яке регулює основні засади реалізації фізичної культури та спорту в Україні. При цьому ми висловлюємо підтримку тим науковцям, які вважають недоречним прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акту на кшталт Спортивного кодексу через очевидне виникнення суперечностей між низкою нормативно-правових актів, що визначають, у тому числі контрольні та наглядові повноваження суб'єктів управління окремих галузей права, які стосуються фізичної культури та спорту, – та нормами пропонованого окремими актами Спортивного кодексу. До перспективних напрямків вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує здійснення контролю та нагляду у сфері фізичної культури і спорту, слід віднести:

- організаційний щодо оптимізації центрального органу державної влади, що опікуватиметься питаннями фізичної культури та спорту в комплексі з іншими пов'язаними питаннями, охороною здоров'я, що відповідатиме загальному змісту обов'язку держави, визначеному Конституцією України, в якій обов'язок держави дбати про фізичну культуру та спорт включено до статті, що закріплює право на охорону здоров'я та санітарно-епідеміологічне благополуччя;

- прогностичний, що вбачається у необхідності законодавчого виокремлення та забезпечення пріоритетних сфер розвитку фізичної культури та спорту, наприклад, фізичної культури міського населення, фізичної культури та реабілітації військовослужбовців тощо – з визначенням відповідальних суб'єктів з колом контрольних та наглядових повноважень в цій сфері;

- функціонально-управлінський щодо визначення чітких повноважень органів управління в сфері фізичної культури та спорту, зокрема, напрямків, форм і методів здійснення ними контрольних та наглядових повноважень;

- податковий щодо зменшення податкового навантаження та тиску на суб'єктів господарської діяльності, що реалізують фізичну підготовку військовослужбовців, здійснюють свою діяльність у визначених на загально-державному рівні пріоритетних сферах розвитку фізичної культури та спорту.

Список використаних джерел:

1. Завальнюк О. Юридичні засади регулювання сучасної спортивної діяльності. *Політологічний вісник*. 2014. № 76. С. 109–120
2. Джафарова О. В., Іванцов В. О. Спортивне право як підгалузь Особливої частини адміністративного права. *Юрист України*. 2011. № 3 (16). С. 44-49.
3. Моргунов О.А. Державна політика у сфері фізичної культури і спорту як об'єкт публічного адміністрування: питання сьогодення. *Наукові записки [Центральноукр. держ. пед. ун-ту імені Володимира Винниченка]. Сер.: Право*. 2022. Вип. 12. С. 171-175.
4. Пивоваров К. В. Шляхи удосконалення системи фінансового контролю в державному управлінні України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 4. 2016. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=966>

ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ

Віктор Валерійович ЧЕРНЕНКО,

*здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права
<https://orcid.org/0009-0009-4152-3020>*

Механізм протидії торгівлі жінкам являє собою комплексне, багатокomпонентне утворення, основні складові якого можна умовно об'єднати у декілька загальних груп: нормативно-правові засади (або базис), тобто сукупність принципів, норм і правовідносин, які регламентують та опосередковують функціонування цього механізму; суб'єктний склад (коло суб'єктів та їх правовий статус); організаційно-управлінські засади (структура системи та організація у ній внутрішнього управління, її кадрове та інше ресурсне забезпечення тощо); інструментально-функціональні засади (напрямки, форми, методи роботи тощо). Кожна із зазначених груп (або блоків) елементів механізму має свої особливості та проблеми, що потребують науково-теоретичного опрацювання та покращеного законодавчого врегулювання, втім у межах даного підрозділу ми зупинимося лише на системі суб'єктів протидії торгівлі жінками та особливості їх адміністративно-правового статусу.

Перш за все звернемо увагу на те, чому ми говоримо саме про систему цих суб'єктів, а не їх сукупність. Термін система є досить розповсюдженим та широко вживаним, він застосовується практично у кожній сфері, галузі суспільного діяльності. У сучасних тлумачних словниках української мови у слово «система» (від грецького *συστήμα* – утворення, сполучення, складення, ціле) вкладається наступний зміст: порядок, зумовлений планомірним розташуванням частин, стрункий ряд, зв'язане ціле; продуманий план; заведений, прийнятий порядок; сукупність принципів, покладених в основу певного вчення; форма, спосіб побудови, організація чогось (державних, політичних, господарських одиниць, установ і т. ін.); сукупність господарських одиниць, установ, організаційно об'єднаних у єдине ціле; сукупність частин, пов'язаних спільною функцією, сукупність технічних засобів, призначених для якоїсь однієї мети; сукупність способів, методів, прийомів здійснення чого-

небудь; будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин; технічний комплекс, що складається із взаємопов'язаних споруд, механізмів, машин і т. ін.; сукупність предметів, пристроїв і т. ін. однакового призначення [1, с.1320-1321; 2, с.529-530].

З викладеного чітко видно, що термін «система» має досить просторе коло тлумачень, що обумовлено, як зазначалося вище, широкою сферою його застосування. Однак, попри таке різноманіття тлумачень поняття «система», більшість із них відрізняються лише за формою (формулюванням), а не за змістом. Кожне визначення системи так чи інакше свідчить про множини якихось елементів, що певним чином поєднані у єдине, цілісне утворення. Тобто елементи системи розміщені не хаотично, а у певній послідовності, певному порядку, перебувають у деяких взаємозв'язках один з одним. Саме на цих аспектах, доречі, й акцентується увага у визначенні «системи» як філософської категорії. Так, П. Ф. Йолон та В. І Шинкарук зазначають, що система являє собою сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Якісні характеристики цих елементів становлять зміст системи, сукупність закономірних зв'язків між елементами – внутрішню форму, або структуру системи. Природа складових елементів і характер структури системи найрізноманітніші.

Системи можуть утворювати окремі тіла, явища, процеси, що вступають між собою у взаємодію, обмінюються енергією або речовиною, виконують спільну функцію тощо; окремі думки, наукові положення, абстрактні об'єкти, між якими встановлені співвідношення взаємозалежності, підпорядкування, послідовності, вивідності тощо [3, с.583]. Для об'єктів, які характеризуються як система, підкреслюють науковці,, найважливішими рисами є внутрішня розчленованість та функціональна цілісність [3, с.583-584].

Окремим різновидом систем є соціальна система, під якою розуміється цілісне, впорядковане соціальне утворення, єдність взаємопов'язаних інститутів, груп, організацій, спільнот, котрі, взаємодіючи, забезпечують матеріальні та нематеріальні потреби та інтереси людей [4]. Соціальна система, стверджує Ю. П. Сурмін, – це суспільство і його складові, що виступають як системні цілісності. Соціальна система є складним організованим, упорядкованим цілим, яке складається з

індивідів, соціальних спільнот та інститутів, що об'єднуються різноманітними зв'язками та відношеннями і мають соціальну природу. Означені системи утворюються завдяки спільній меті, розумінню компонентами цієї системи своїх завдань та функцій. При цьому, підкреслює Ю.П. Сурмін, значну роль у соціальній системі відіграють прямі та зворотні зв'язки, принцип ієрархії, соціокультурні стандарти, зразки поведінки тощо [5, с.646]. Соціальна система, пишуть О.С. Чепік-Трегубенко, М.Н. Єнін, А.Р. Наливайко, включає в себе елементи, які певним чином поєднані один з одним, утворюючи цілісне утворення. Ця цілісність залежить від елементів, що її складають, але має якісно нові ознаки, що не характерні для них окремо. Особливість соціальних систем як особливого класу систем, що відрізняє їх від неорганічних та органічних систем, полягає в тому, що в якості зв'язків тут виступають найрізноманітніші соціальні відносини і взаємодії [4]. Дослідники підкреслюють, що існує доволі просторий діапазон соціальних систем – від інститутів, організацій, спільнот, соціальних організацій та суспільства в цілому як найбільш розвинених видів соціальних систем до невеликих малих груп. Ефективність будь-якої із цих соціальних систем визначається її адаптивністю до зовнішнього середовища, прийнятими в ній цінностями, її метою та завданнями, наявністю інтенсивного інформаційного обміну в середині системи та поза її межами [4].

Важливість вивчення тих чи інших соціальних систем полягає у тому, що його здійснення відкриває перспективу обґрунтування та вдосконалення управлінських рішень в різних сферах суспільного життя. На основі результатів системного аналізу відбувається пошук оптимальних шляхів розв'язання політичних, правових, економічних, соціальних, демографічних, технічних та інших проблем [4].

Отже, з огляду на вище викладене, можемо дійти висновку, що система суб'єктів протидії торгівлі жінками – це соціальна система, тобто сукупність пов'язаних між собою певними взаємозв'язками та відносинами суб'єктів, які у тій чи іншій мірі здійснюють зазначену протидію, мають спільні цілі та функції, завдяки чому працюють як єдиний, цілісний механізм.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Словник іншомовних слів / Уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.
3. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
4. Чепік-Трегубенко О. С., Єнін М. Н., Наливайко Л. Р. Соціальна система // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Соціальна система](https://vue.gov.ua/Соціальна%20система). 2000. С.36.
5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Едуард Олександрович МУЗИЧУК,

*аспірант Академії праці,
соціальних відносин і туризму*
<https://orcid.org/0009-0000-8695-8807>

Система суб'єктів протидії корупційним проявам у публічній службі загалом складається з різних органів, установ, та осіб, які займаються боротьбою з корупцією та запобіганням корупційних проявів. Існує декілька основних суб'єктів такої системи, які ми умовно поділяємо на чотири групи.

1. Так, першу групу складають Національне антикорупційне бюро (далі - НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі - САП), Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - НАЗК).

НАБУ є центральним органом в системі протидії корупції в Україні, який відповідає за розслідування корупційних злочинів, зокрема вчинених високопосадовцями. САП виконує функції прокурорського нагляду за розслідуванням корупційних злочинів, які розслідуються НАБУ. Вона також представляє обвинувачення у суді, а також виконує деякі інші функції. НАЗК забезпечує контроль за декларуванням доходів, майна та витрат посадових осіб, перевіряючи достовірність декларацій та розслідуючи порушення.

2. Другу групу формує судова система, основу якої, складають вітчизняні суди трьох інстанцій, а також деякі спеціалізовані судові органи, яка відіграє важливу роль у розгляді справ, пов'язаних з корупцією у публічній службі.

3. Структурні підрозділи Міністерства внутрішніх справ України ведуть розслідування корупційних злочинів, які не відносяться до підслідності НАБУ. Поліція також забезпечує безпеку свідків та учасників кримінального судочинства.

4. Окрему групу становлять спеціальні комітети та комісії, які координують та спрямовують дії різних органів у сфері протидії корупції у публічній службі.

5. Ми глибоко переконані, що інститути громадянського суспільства також мають розглядатися як окремі суб'єкти

протидії корупційним проявам у публічній службі. При цьому ми наголошуємо на важливості окремого розгляду громадських організацій, що здійснюють самостійний моніторинг публічних закупівель, журналістських розслідувань, зокрема щодо фінансового стану публічних службовців та їх близьких родичів. Адже ми стоїмо на тому, що у сучасних умовах громадськість не лише залучається до роботи в складі громадських рад та інших утворень на базі органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, а й самостійно здійснює антикорупційну діяльність поза організуючим та спрямовуючим впливом держави.

Принципи незалежності, прозорості, об'єктивності та ефективності зазвичай вкладаються в правовий статус вказаних вище суб'єктів задля забезпечення їхньої незалежності від зовнішнього впливу та ефективної роботи з протидії корупції у публічній службі. Як окремий самостійний принцип ми можемо виділити принцип організаційної свободи інститутів громадянського суспільства у царині антикорупційної діяльності, що передбачає розбудову гарантованих державою за підтримки міжнародних організацій можливостей розвитку інститутів громадянського суспільства, що спрямовують свою діяльність на запобігання та протидію корупційним проявам, а саме системи грантів, вебінарів, програм тощо.

Нами сформований авторський підхід до класифікації суб'єктів протидії корупційним проявам у публічній службі. Так, за організаційно-правовим статусом вони можуть бути поділені на національні органи, такі як антикорупційні служби, прокуратура, поліція, національні антикорупційні агентства, та міжнародні організації, такі як ООН, Європейський Союз, які визначають антикорупційні стратегії, програми та формують відповідну політику на міжнародному рівні.

Також за своїм функціональним призначенням суб'єкти протидії корупції можуть бути поділені на три ключові групи. Одну групу складатимуть антикорупційні органи, які займаються виявленням, розслідуванням та притягненням до відповідальності за корупційні діяння. Другу групу складатимуть превентивні органи, які здійснюють запобіжні заходи та пропаганду проти корупції, проводять аналіз ризиків та розробляють стратегії боротьби з корупцією. У третю групу входить органи нагляду (контролю).

Окремо можемо запропонувати класифікацію суб'єктів протидії корупції за рівнем їх влади. Так, вказані суб'єкти можна розділити на центральні органи, які займаються антикорупційною діяльністю на національному рівні, а також регіональні або локальні (місцеві) органи.

Удосконалення адміністративно-правового статусу суб'єктів протидії корупції, на наш погляд, є важливим кроком у зміцненні протидії корупції в Україні, створенні прозорої та ефективної системи контролю, забезпеченні незалежності суб'єктів та виконанні міжнародних зобов'язань. Це сприятиме розвитку демократії, зміцненню правової держави та покращенню рівня життя громадян. Окремим елементом такої системи виступають інститути громадянського суспільства, діяльність яких носить лише не похідний, допоміжний, контролюючий характер по відношенню до відповідних органів державної влади, а й набуває самостійних рис, що формують тенденції розвитку антикорупційної діяльності держави.

МЕЖІ НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) ЗА ЯКІСТЮ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Федір Петрович ЯЦЕНКО,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*
<https://orcid.org/0009-0004-9675-6079>

Нагляд (контроль) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання не є явищем хаотичним, що обумовлюється наявністю меж його здійснення. В загально логічному розумінні поняття «межа» автори тлумачного словнику української мови розглядають як певну границю, допустиму норму чого-небудь дозволеного, простір, обмежений чим-небудь [1, с.666]. Тобто «межа» – це певні рамки якоїсь дії, певних відносин тощо. В правовому розумінні межа – це границя допустимих нормами права відносин, що проявляються у реалізації прав та обов'язків учасників суспільних відносин, у тому числі й у сфері нагляду (контролю). Межі суб'єктів, які впроваджують контролюючу діяльність, мають бути чітко окреслені правовими нормами, що визначають їх повноваження відносно конкретного предмету нагляду (контролю).

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти в сфері здійснення нагляду (контролю) обмежено колом своїх повноважень щодо конкретного предмету. Зокрема проводить інституційну акредитацію; здійснює постакредитаційний моніторинг; проводить акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [2]. При цьому щодо окремих предметів нагляду (контролю) існують визначені законодавством межі його повноважень. Так, наприклад, при проведенні акредитації освітніх програм обов'язковим є дотримання встановлених вимог щодо часу її проведення. Акредитація вперше проводиться, як правило, упродовж останнього року навчання першого набору здобувачів вищої освіти за освітньою програмою. Заклади вищої освіти у період з 1 червня по 1 серпня кожного року в електронній формі попередньо повідомляють Національне агентство про намір акредитувати освітні програми в наступному навчальному році.

До 1 вересня кожного року Національне агентство складає графік прийняття заяв про акредитацію і відкриває доступ до електронного кабінету, через який заклад вищої освіти подаватиме відповідні матеріали для акредитації. Наступна (чергова) акредитація проводиться впродовж останнього року строку дії сертифіката про акредитацію або протягом строку дії умовної (відкладеної) акредитації. У разі не проведення чергової акредитації до завершення строку дії сертифіката про акредитацію чи строку дії умовної (відкладеної) акредитації така акредитація проводиться у тому самому порядку, що вперше. Заклад вищої освіти має право достроково ініціювати проведення чергової акредитації [3].

Керівники підрозділів курсантів (слухачів) закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (начальники курсів, заступники начальників курсів, командири навчальних взводів) є прямими начальниками курсантів (слухачів), відповідають за стан навчання, службової дисципліни та виховання курсантів (слухачів), знання й точне виконання ними вимог статутів органів внутрішніх справ та Збройних Сил України, розпорядку дня, підтримання зразкового внутрішнього порядку в підрозділах, збереження та стан озброєння, спеціальної техніки, майна, яке належить підрозділу. Керівники підрозділів курсантів (слухачів) зобов'язані: здійснювати постійний контроль за навчанням курсантів (слухачів) і надавати їм допомогу в опануванні навчальних дисциплін, організації та забезпеченні їх самостійних занять, підтримувати постійний зв'язок з науково-педагогічними (педагогічними) працівниками кафедр. Для виконання своїх завдань із забезпечення якості надання та отримання освітніх послуг вони наділені повноваженнями бути присутніми на всіх видах занять, що проводяться з курсантами (слухачами) підпорядкованих їм підрозділів [4]. Означене розкриває межі їх наглядових повноважень щодо якості надання освітніх послуг.

Діяльність спеціально створених закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання підрозділів, що здійснюють діяльність з нагляду (контролю) в розглядуваній сфері, обмежується відповідними повноваженнями. Так, основним завданням Ради із забезпечення якості освітньої діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ є моніторинг якості освітньої діяльності Університету в таких

складових: розгляд проектів внутрішньої документації, що впливають на освітню діяльність та якість вищої освіти, надання рекомендацій щодо вдосконалення документів; обговорення процедур та індикаторів оцінювання якості освітньої діяльності та якості вищої освіти; обговорення питань щодо результатів моніторингу якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, зокрема щодо якості освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти та відповідність їх стандартам вищої освіти (за наявності) або Національній рамці кваліфікації; обговорення стану забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти в навчальних підрозділах та кафедрах (циклових комісіях); розгляд рекомендацій здобувачів вищої освіти, органів курсантсько-студентського самоврядування, науково-педагогічних (педагогічних) працівників, роботодавців, випускників та інших стейкхолдерів щодо вдосконалення освітнього процесу та підвищення якості вищої освіти в Університеті; вироблення рекомендацій щодо удосконалення системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти в Університеті; надання методичних рекомендацій кафедрам (цикловим комісіям) Університету щодо розвитку професійної діяльності та удосконалення педагогічної майстерності науково-педагогічних (педагогічних) працівників; проведення аналізу забезпечення освітнього процесу необхідними ресурсами (навчальними, кадровими, матеріально-технічними, інформаційними тощо) та аналізу якості професійної діяльності науково-педагогічних (педагогічних) працівників із метою відповідності вимогам Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності та вимогам акредитації освітніх програм; обговорення та поширення передового досвіду зарубіжних і вітчизняних закладів вищої освіти з метою вдосконалення системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти в Університеті; розгляд рекомендацій, наданих експертами Національного агентства із забезпечення якості освітньої діяльності під час акредитації освітніх програм; координація роботи структурних підрозділів Університету з питань якості освітнього процесу [5].

Отже, межі нагляду (контролю) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання являють собою своєрідні рамки нормативно допустимої, а отже і правомірної поведінки учасників

наглядових (контрольних) відносин, і залежать: по-перше, від суб'єктів його здійснення, визначених законодавством повноважень та компетенції; по-друге, від самого предмету нагляду (контролю).

Тож, межі нагляду (контролю) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання обумовлені: 1) компетенцією та повноваженнями контролюючих суб'єктів; 2) специфікою правового статусу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також програмою підготовки здобувачі вищої освіти; 3) набором інструментів та засобів, які в своїй діяльності можуть використовувати спеціально уповноважені суб'єкти.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 4 : І-М / ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. 1973. 840 с.
2. Про вищу освіту. Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 37-38. ст.2004
3. Положення про акредитацію освітніх програм. Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2019 року № 977. URL: <https://sqe.gov.ua/pro-akreditaciju-osvitno-profesiyni/>
4. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008 № 62. Офіційний вісник України. 2008. № 21. Ст. 615
5. Положення про Раду із забезпечення якості освітньої діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ. URL: https://sumy.univd.edu.ua/files/articles/45/polozennya_pro_radu.pdf

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Віра Миколаївна КАЛУШКА,

*здобувач Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»
<https://orcid.org/0009-0007-1759-721X>*

Мова є одним із важливих об'єктів правовідносин між громадянами, установами, органами влади, адже є інструментом формування письмових, офіційних, усних, інформаційних повідомлень, звернень, заяв, договорів тощо. Здійснення обґрунтованої державної мовної політики в Україні є однією із визначальних умов утвердження інститутів правової держави та демократичного суспільства.

До нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері мовної політики можна віднести:

1. Конституцію України від 28 червня 1996 року. Відповідно до ст. 10 Конституції, в Україні державною мовою є українська мова [1]. Згідно з офіційним тлумаченням Конституційного Суду це означає, що вона є «обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, у навчанні дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих державних і комунальних навчальних закладах» [2].

Отже, держава намагається впровадити та забезпечити застосування української мови у всіх сферах життєдіяльності українського народу. Водночас нею гарантується вільний розвиток, застосування і захист мов національних меншин, які проживають в Україні (положення 3 ст. 10 Конституції України);

2. Закони України: «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 № 2704-VIII; «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» від 15.05.2003 № 802-IV тощо.

Зокрема, Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» був прийнятий Верховною Радою України 25 квітня 2019 р. З того часу, нові норми Закону набирають чинності і будуть реалізовані в повному обсязі до

2030 р. Основною метою цього Закону є забезпечення престижності та пріоритетності української мови в різноманітних сферах суспільної життєдіяльності: державне управління, освіта, наука, ЗМІ, бізнес, реклама, культура, послуги тощо. Водночас, Закон є досить лояльним і гнучким та передбачає застосування також інших мов поруч із українською державною мовою та не втручається у приватне спілкування.

Варто зазначити, що протягом останніх років дія зазначеного вище Закону поетапно поширювалася на сфери життя українського народу: 16 липня 2019 р. зміни в основному торкнулися державної і комунальної сфери, освіти, а також публічного простору та комунікацій; 16 січня 2020 р. - набрали чинності норми, що стосуються реклами; 16 липня 2020 р. - поширилися норми на сферу науки, охорони здоров'я, застосування мови у технічній і проєктній документації, листуванні та звітності юридичних осіб, а також щодо назв транспортної інфраструктури (вокзалів, аеропортів, портів, станцій, зупинок тощо); з 16 січня 2021 р. - українську мову обов'язково необхідно було застосовувати при обслуговуванні громадян, а також наданні інформації про різні товари та послуги; 16 липня 2021 р. - Закон поширився теж на сферу культури, книговидавання, книгорозповсюдження, туризму. Іспит на знання та володіння українською мовою стає обов'язковим для посадовців і кандидатів на громадянство; 16 січня 2022 р. - газети та журнали в Україні почали виходити українською тощо.

Законом, зокрема, передбачено, що в Україні мовою обслуговування споживачів є державна мова. Тому підприємства, установи, організації усіх форм власності, а також фізичні особи-підприємці, інші суб'єкти господарювання, здійснюють обслуговування споживачів і надають інформацію про свої товари чи послуги, в тому числі у інтернет-магазинах та інтернет-каталогах, державною мовою. Надана інформація може також дублюватися іншими мовами, проте заборонено зазначати іноземною мовою більше інформації, аніж зазначено українською.

З 16 липня 2022 р. Уповноважений із захисту державної мови, згідно ст. 30 Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3], може накладати штрафи на керівників і працівників підприємств, установ, організацій, посадових осіб органів влади і місцевого самоврядування, а

також інших фізичних осіб, що порушуватимуть цей Закон. Адже як наслідок за порушення законодавства у даному питанні передбачена адміністративна відповідальність і відповідно накладення штрафу.

Як бачимо, держава намагається впровадити українську мову у всі сфері життя суспільства. А дискусії, які точилися раніше і навіть сьогодні існують у політичному житті України та маніпулюють щодо мовного питання, спрямовані, насамперед, щоб роз'єднати нашу країну і відволікти увагу суспільства від інших важливих суспільно-політичних та економічних проблем. Звичайно ж, українська мова має бути престижною та авторитетною мовою. Саме нею повинні видаватись джерела, з яких щоденно ми одержуємо різноманітну інформацію. Українська мова є та має бути державною мовою України, мовою її нації, освіти, науки та мистецтва.

3. Укази Президента України: «Про Концепцію державної мовної політики» від 15.02.2010 № 161/2010; «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» від 31.05.2018 № 156/2018.

Зокрема, Концепція державної мовної політики називає стратегічні пріоритети щодо подолання спричинених агресивною багатовіковою асиміляційною політикою, що проводилась окупантами, деформацій національного мовного, культурного та інформаційного простору. Відповідно до Конвенції ефективне функціонування української мови у всіх сферах життя суспільства в Україні є гарантією збереження та захисту ідентичності української нації, утвердження державної єдності та незалежності;

4. Постанови Кабінету Міністрів України: «Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова - успішна держава”» від 17.07.2019 № 596-р; «Про затвердження Порядку взаємодії Уповноваженого із захисту державної мови з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування» від 21.08.2019 № 819; «Про затвердження Порядку здійснення Уповноваженим із захисту державної мови контролю за застосуванням державної мови органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим,

органами місцевого самоврядування» від 21.08.2020 № 817 тощо.

Як бачимо, Стратегія популяризації української мови передбачає період до 2030 року. Насамперед, вона спрямована на створення розвинутого та функціонального мовного середовища і культурного простору, в якому будуть жити та розвиватися покоління нинішніх дітей. Тому в Стратегії зазначається про необхідність створення всіх умов для продуктивної комунікації і взаємодії українців як запоруки їхнього ефективного професійного та особистісного зростання та розвитку;

5. інші нормативно-правові акти, що стосуються різних сфер застосування української мови як єдиної державної.

Як бачимо, українська мова є головною ознакою та визначальним чинником ідентичності української нації, що сформувалася історично та протягом багатьох віків безперервно проживає на своїй етнічній території, а також становить більшість населення країни та дала назву державі. Законодавство України визначає, що єдиною державною мовою є українська мова. Такий статус мови зумовлений державотворчим самовизначенням та довгоочікуваним вибором української нації. Державний статус мови є основною складовою конституційного ладу України - правової, незалежної, демократичної, суверенної та унітарної держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-6/99 від 14 грудня 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99#Text>
3. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

РОЛЬ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

Роман ЛИСАКОВСЬКИЙ,

*керівник відділу детективів
із формування інформаційної мережі
Департаменту детективів із
стратегічного захисту економіки*

Створення нового правоохоронного органу - Державного бюро розслідувань виступає важливим етапом у вдосконаленні сфери протидії злочинності. Оскільки основним завданням передбачено запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції, працівники Державного бюро розслідувань повинні постійно підвищувати кваліфікацію та отримувати передові знання та навички, проходити відповідну підготовку, перепідготовку. В контексті зазначеного, стратегічно важливою є співпраця Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами іноземних держав.

Правовою основою співпраці Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами іноземних держав виступають положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань». Відповідно до статті 6, до повноважень Державного бюро розслідувань належать: здійснення виконання запитів про надання правової допомоги, які надійшли від компетентних органів іноземних держав; здійснення співробітництва з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України [1].

Одним із напрямів взаємодії Державного бюро розслідувань виступає співпраця на основі двосторонніх угод для вирішення пріоритетних завдань у сфері протидії злочинності. Двосторонні угоди дозволяють більш повно враховувати характер відношень між двома державами, їхні інтереси по кожній конкретній проблемі. Міжурядові угоди, як правило, супроводжуються міжвідомчими, у яких конкретизується співробітництво окремих відомств, більш детально визначаються їх завдання, порядок вирішення питань, що відносяться до їх компетенції. Двостороннє співробітництво з його поступовим підходом має

певні реальні переваги, оскільки є гнучкою стратегією, яка може визначатися з урахуванням того, що саме держави розглядають в якості своїх основних цілей [2, с. 103].

Практичним підтвердженням важливості співпраці правоохоронних органів виступає факт укладення між Державним бюро розслідувань та Генеральною інспекцією сил безпеки Чеської Республіки Меморандуму про взаєморозуміння 19 жовтня 2021 року. Метою підписання Меморандуму про взаєморозуміння є розширення співробітництва, обмін досвідом та інформацією у сфері запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, зокрема корупційних і тих, що пов'язані з корупцією [3].

Крім того, у січні 2022 року відбулась зустріч Директора Державного бюро розслідувань з Генеральним директором Департаменту поліції та прикордонної охорони Естонської Республіки. Під час поїздки працівники Бюро ознайомилися з діяльністю естонських органів влади та обмінялися корисними знаннями та навичками. Сторони обговорили питання налагодження двостороннього співробітництва, шляхом проведення спільних заходів за участі представників правоохоронних органів країн, а також висловили готовність обмінюватись інформацією щодо способів та методів вчинення кримінальних правопорушень [4].

Іншим прикладом може слугувати посилення співробітництва з виявлення та розслідування корупційних правопорушень між Державним бюро розслідувань та Національним антикорупційним директором Румунії (Direcția Națională Anticorupție) шляхом підписання Меморандуму про взаєморозуміння 6 жовтня 2022 року. Сторони планують розвивати взаємне співробітництво через взаємодопомогу та співпрацю у здійсненні слідчої, оперативної та аналітичної діяльності у сфері запобігання та протидії корупції, зокрема вчинених у складі організованих груп або злочинних організацій, в тому числі й у митній сфері. Співпраця базується на основі наявних каналів міжнародного співробітництва, обміну інформацією з питань вдосконалення законодавства та практики розкриття і розслідування корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією. Крім того, планується обмін досвідом шляхом спільної участі у конференціях,

семінарах, присвячених діяльності обох установ, організованих сторонами [5].

Таким чином, роль співпраці Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами іноземних держав полягає у тому, що вона створює унікальні можливості для: обміну передовим досвідом розслідування кримінальних правопорушень у сфері протидії злочинності, проведення спільних заходів щодо дослідження способів та методів вчинення кримінальних правопорушень, вдосконалення діяльності Державного бюро розслідувань на основі аналізу проблемних аспектів, що виникають у практичній діяльності іноземних правоохоронних органів. Відтак, вважаємо доцільним розширення форм взаємодії та збільшення кількості суб'єктів співпраці.

Список використаних джерел:

1. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
2. Грохольський В. А. Нормативно-правове та організаційне забезпечення міжнародного співробітництва в боротьбі з організованою злочинністю. *Право і безпека*. № 2'4, 2003. С. 102-106.
3. ДБР підписало Меморандум про взаєморозуміння з Генеральною інспекцією сил безпеки Чеської Республіки. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-pidpisalo-memorandum-pro-vzaemorozuminnya-z-generalnoyu-inspekciyu-sil-bezpeki-cheskoi-respubliki>
4. ДБР продовжує нарощувати співпрацю з правоохоронними органами Естонської Республіки. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-prodovzhue-naroshhuvati-spivpracyu-z-pravoohoronnimi-organami-estonskoi-respubliki>
5. Державне бюро розслідувань та Національний антикорупційний директорат Румунії підписали Меморандум про взаєморозуміння. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/derzhavne-byuro-rozsliduvan-ta-nacionalnij-antikorupcijnij-direktorat-rumunii-pidpisali-memorandum-pro-vzaemorozuminnya>

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ ЯК ЗАСІБ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Михайло Володимирович ЗАВАЛЬНИЙ,

*доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
директор НДІ публічної
політики і соціальних наук;
доцент кафедри адміністративного
права і процесу факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-4191-061X>*

Сьогодні спостерігається підвищення ролі соціальних мереж в Інтернеті. Однак малодослідженою стороною роботи сучасної поліції в країнах Європи є робота поліцейських структур у соціальних мережах Інтернету. Люди створюють і відправляють через Інтернет та Скайп текстові, фото- і відеоповідомлення, спілкуються із друзями, посилають на день народження побажання, знайомляться, просять про допомогу тощо.

Соціальні системи інформації стали частиною повсякденного життя. Тому цей соціальний розвиток не може бути зігнороване поліцейськими структурами, які тепер зобов'язані йти за громадянами в інтернет-мережах.

Поліцейські сили в нашій країні прагнуть перебувати в курсі подібних подій. При цьому офіцери поліції можуть використовувати, наприклад, Twitter або Facebook без обмежень і значною мірою на користь поліції.

Досить цікавою є розробка Facebook сайту Connected To The Case для допомоги громадян поліції у розслідуваннях за допомогою краудсорсингу (англ. crowdsourcing, crowd – «натовп» і sourcing – «використання ресурсів») – рішення суспільно значущих завдань силами добровольців). Користувачі зможуть зайти на сайт, вказавши свій акаунт у соцмережі [1]. Сервіс буде отримувати дані з профілю в Facebook і визначати, у розслідуванні яких справ людина зможе допомогти поліції. Система заводить на кожного користувача декілька ключових міток і з'ясовує, які місця і коли він відвідував, з ким спілкувався і т. ін. Потім система зіставляє цю інформацію з

базою нерозкритих злочинів, визначаючи, по якому з них користувач міг би стати свідком. Крім того, в Connected To The Case реалізовано можливість відправити анонімне повідомлення про правопорушення [2]

Співробітники поліції мають справу з різноманітністю соціальних засобами інформації й при цьому використовують для їхнього відбору модульний підхід. Він дозволяє постійно бути в курсі змін, коли деякі мережі, що не є популярними сьогодні, завтра можуть набути надзвичайну популярності серед широких верств користувачів Інтернету.

Деякі національні поліцейські підрозділи залучають засоби соціальної інформації централізовано. В даному випадку використовується власний поліцейський веб-сайт як центр збору й одночасно як архів для всієї важливої інформації, що надходить із соціальних мереж. Це зручно, оскільки зміст інформації залишається під повним контролем і нею можна керувати в інтересах поліції. Але й за такого випадку користувачі, що є одночасно джерелами важливої інформації, користуються довірою поліцейських підрозділів.

Загальна мета соціальних мереж - поширення інформації. Ця мета повністю відповідає інтересам поліції, оскільки допомагає прискорювати й розширювати традиційні можливості поліцейського інформаційного оповіщення. Наприклад, поліція може повідомляти громадян у режимі реального часу про нещодавні злочини, дорожні події, пропажу людей, викрадення транспортних засобів, про підозрюваних або арештованих осіб. Ці повідомлення можуть бути пов'язані із проханнями про допомогу, що виходять від самого населення. Як показує досвід таких європейських країн, як Бельгія, Голландія, Німеччина, Угорщина, часто такі повідомлення в соціальних мережах, подані самої поліцією, дають позитивні результати [3].

Інформаційне використання соціальних мереж дає такі плюси, як можливість прямої участі суспільства в охороні правопорядку й наявність зворотного зв'язку між суспільством і поліцією. Забезпечення концепції правоохорони громади з використанням соціальних інтернет-мереж дозволяє підрозділам поліції взаємодіяти з населенням на все більш локальному (місцевому) і особистісному рівні. Наприклад, британські й голландські співробітники поліції використовують Twitter для

реагування на індивідуальні запити громадян і для безперервного інформаційного обслуговування населення в особі користувачів Інтернету. У низці інших країн офіцери поліції відкривають свої «офіси» у віртуальному просторі й, таким чином, стають особистими контактерами для користувачів Інтернет, як у реальному, так і у віртуальному світі.

Twitter чи Facebook чітко демонструють: якщо поліція залишає десь вільне місце, то його заповняють інші. Також зрозуміло, що використання соціальних засобів інформації буде тільки зростати. І якщо поліцейські підрозділи прагнуть мати справу із цим явищем, то їхнє значення в соціальних подіях і сильний голос у популярних громадських обговореннях у соціальних мережах не повинні бути недооцінені.

Поліцейські країн Євросоюзу справедливо вважають, що використання інтернет-простору збільшує прозорість правоохоронної діяльності й позитивно впливає на її сприйняття, що в сукупності поліпшує відносини поліції з населенням [4].

Список використаних джерел:

1. Гавловський В. Д. Щодо використання соціальних мереж для виявлення, розкриття та попередження злочинів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. №2 (28). с. 271-282.
2. Стартап битиметься зі злочинністю за допомогою Facebook / URL: <http://internetua.com/startap-srazitsya-s-prestupnostua-pri-pomosxi-Facebook>.
3. Fehervary Janos. Editorial: Research and Science in CEPOF - A Personal Retrospect. *European Police Science and Research Bulletin*. Issue 5. Summer 2011.
4. European Crime Prevention Network. URL: <http://www.eucpn.org/work>.

ОСОБЛИВІ ПРИНЦИПИ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Вікторія Сергіївна ВОЮЦЬКА,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0000-1014-9472>*

Як відомо, контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю, будучи особливою діяльністю із забезпечення законності у сфері підприємництва, передбачають дотримання суб'єктами контрольно-наглядової діяльності не лише вимог чинного законодавства, але й вимог ряду засадничих принципів організації та здійснення цієї діяльності. Такі принципи мають узгоджуватись із метою та завданнями права у цілому, будучи важливими гарантіями правопорядку в державі загалом та в сфері підприємницької діяльності зокрема, закладаючи основу для правомірного, етичного та відповідального виконання посадових обов'язків. Враховуючи переваги і недоліки позицій українських вчених щодо змісту та структури принципів контрольно-наглядової діяльності [див., напр.: 1; 2], а також контролю і нагляду у сфері підприємницької діяльності (та суміжних процесів) [див., напр.: 3; 4], доходимо висновку, що принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю слід поділити на три групи: загальноправові, спеціальні та особливі засадничі ідеї. Разом із тим, в наукових напрацюваннях вчених у цілому відсутні чіткі позиції щодо структури особливих принципів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, що є проблемою, яка шкодить розвитку наукової думки про контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю, а також обмежує фактичні можливості оптимізації цієї адміністративно-правової діяльності.

Осмислюючи сутнісний зміст особливих принципів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, доходимо думки, що такими принципами є засадничі ідеї, котрі стосуються специфічних вимог до здійснення адміністративно-правової діяльності загалом та до здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності, зокрема. До таких засадничих ідей

можемо віднести, зокрема, наступні принципи: 1) принцип комунікативного зв'язку, що вимагає: сприяння відкритості комунікацій між контролюючими суб'єктами (також тими, що здійснюють нагляд) та суб'єктами підприємницької діяльності, які контролюються (перебувають під наглядом); сприяння взаєморозумінню між суб'єктами контрольно-наглядової діяльності; 2) принцип єдності знань, що вимагає єдиного та всебічного (з урахувань знань про контроль і нагляд, що вироблені в рамках права, економіки, психології, соціології, культурології та ін.) розуміння економічних операцій, норми поведінки суб'єктів господарювання, ризиків підприємницької діяльності, вимог нормативно-правової основи сфери підприємництва та ефективного контролю і нагляду та ін.; 3) принцип цілісності, який вимагає комплексного підходу до контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю, враховуючи всі аспекти фактичного прояву вказаної економічної діяльності, а саме специфіку цієї діяльності, закони ринкової економіки, принципів фінансів, засади використання людських ресурсів, вимоги засад соціальної відповідальності та соціальної солідарності тощо; 4) принцип систематичності, плановості та раптовості, який вимагає, щоби: нагляд здійснювався на систематичній основі; контроль здійснювався у відповідності до планового характеру; для унеможливлення імітації правомірності, добросовісності підприємницької діяльності суб'єкти контрольно-наглядової діяльності здійснювали позапланові (раптові) перевірки, не перешкоджаючи при цьому реалізації підприємцем свободи підприємницької діяльності; 5) принцип причинності, котрий вказує на те, що контроль і нагляд повинні: ґрунтуватись на нормах чинного законодавства, відповідати фактичним обставинам дійсності, що визначають характер контрольно-наглядової діяльності, а також вчинятись на підставі правозастосовних актів; зосереджуватись не лише на результатах, але й на розумінні причин чи першопричин будь-якої невідповідності чи порушення; 6) принцип процесного підходу, який передбачає, що контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю буде: здійснюватися у відповідності до встановлених процедур, а отже – буде процедурно визначеною, прогнозованою (в юридичному сенсі) діяльністю; зосереджуватись на всіх бізнес-процесах, а не на

окремих інцидентах чи результатах (принаймні, буде розглядати інциденти, що обумовили контрольно-наглядові заходи, в сукупності з іншими характеристиками підприємницької діяльності), що сприяє виявленню системних проблем; 7) принцип розподілу контрольно-наглядових повноважень, що вказує на обов'язкове чітке: розмежування впливу на суб'єктів підприємницької діяльності в межах контролю і в рамках нагляду (здійснення нагляду не повинно відбуватись в якості прихованого контролю); розмежування та розподіл контрольно-наглядових повноважень між різними суб'єктами владних повноважень, правовий статус яких дозволяє їм здійснювати відповідну діяльність; 8) принцип об'єктивності та достовірності результатів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю, що вимагає від суб'єктів контрольно-наглядової діяльності добросовісно прагнути до того, щоб інформація, зібрана, оброблена та узагальнена в результаті їхніх спостережень, перевірок та ін., а також висновки за результатами контрольно-наглядових заходів були об'єктивними, неупередженими та надійними; 9) принцип зворотного зв'язку, який вимагає, щоби державою були створені умови, за яких суб'єкти підприємницької діяльності, щодо яких здійснюється контрольно-наглядова діяльність, мали реальну змогу давати оцінку заходів, яких вони зазнали, формулювати відповідні пропозиції щодо оптимізації такої адміністративно-правової діяльності; 10) принцип професіональної компетентності контролюючих суб'єктів (також тих, що здійснюють нагляд), який вимагає, щоби кадрова політика в органах, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність в сфері підприємницької діяльності, передбачала наповнення кадрами належної якості та кількості, результатом чого буде те, що контрольно-наглядова діяльність у вказаній сфері буде здійснюватися професійними публічними службовцями, які володіють належними практичними знаннями, досвідом контрольно-наглядової діяльності та ін.; 11) принцип синергізму системи контролю і нагляду у сфері підприємницької діяльності, що наголошує на пріоритетності злагодженого функціонування всіх суб'єктів публічного адміністрування, котрі здійснюють контрольно-наглядову діяльність у зазначеній сфері, де колективний результат перевершує суму відповідних індивідуальних зусиль; 12) принцип самодостатності системи контролю і нагляду у

сфері підприємницької діяльності, що вимагає від держави створення правових та організаційних умов для забезпечення самостійності посадових осіб, які повноважні здійснювати контрольно-наглядову діяльність, та відносної незалежності відповідних суб'єктів публічного адміністрування; 13) принцип відповідальності суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність у сфері підприємницької діяльності, що передбачає: зобов'язання вказаних суб'єктів відповідальним чином ставитись до виконання своїх обов'язків (позитивна відповідальність); нести юридичну відповідальність за порушення вимог чинного законодавства, які на них поширюються у зв'язку із виконанням посадових обов'язків (негативна відповідальність); 14) принцип своєчасності контрольно-наглядової діяльності в сфері підприємницької діяльності, який полягає у тому, що відповідна діяльність повинна здійснюватися вчасно, а саме – попереджаючи порушення законодавства або ж виявляючи порушення законодавства на ранніх стадіях (принаймні, до моменту завершення строку притягнення порушника до юридичної відповідальності); 15) принцип оптимальності контрольно-наглядової діяльності в сфері підприємницької діяльності, що вимагає від відповідного кола суб'єктів здійснювати таку діяльність, прагнучи зберігати баланс між потребою забезпеченням відповідності підприємницької діяльності вимогам законності, а також потребою сприяння свободі підприємництва, яка не допускає накладання на бізнес надмірного тягара з боку держави та суспільства

Отже, доходимо думки, що саме *особливі* принципи охоплюють множину засадничих ідей, які є критеріями належного здійснення адміністративно-правової діяльності (загалом та контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю зокрема), сприяючи досягненню мети і виконанню завдань цієї діяльності. Виконання таких принципів передбачає створення збалансованих умов впливу держави на суб'єктів господарської діяльності та на суспільство у цілому, що сприяє підприємству, одночасно забезпечуючи дотримання вимог законності, захищаючи публічні інтереси та зберігаючи цілісність підприємницької екосистеми.

Список використаних джерел:

1. Артюх О.В. Принципи контролю: проблематика визначення. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6, Ч. 1. С. 20-25.
2. Бардаш С.В. Класифікація принципів контролю як складного поліморфного явища. Економіка та держава. 2012. № 7. С. 4-8.
3. Орехова І.С. Принципи державного контролю у сфері господарської діяльності. Форум права. 2009. № 2. С. 309-315.
4. Стародубцева Т.Л. Щодо мети та принципів здійснення органами внутрішніх справ контролю господарської та підприємницької діяльності. Митна справа. 2011. № 3 (75), Ч. 2. С. 20-23.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ В ХОДІ РОЗБУДОВИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Олександр Віталійович ГРЕЧКО,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0008-2461-8506>*

Вивчення зарубіжного досвіду протидії корупції є одним з найважливіших напрямків отримання інформації про те, якими засобами, методами, у яких формах можливо створити обстановку нетерпимості до корупції і знизити рівень корупції в державі. Вивчення і практичне втілення практики зарубіжних країн дозволяють уникнути суперечностей в антикорупційній діяльності та втілити в життя перевірені протягом десятиліть підходи в стратегії протидії корупції.

Розглядаючи європейські моделі та стратегії у цілому, можна погодитись із Т. Супрун, яка зазначає, що потрібно виокремити спільні для європейських країн особливості протидії корупції. Так, наприклад, багато європейських країн встановили високі стандарти транспарентності в державному управлінні. Це включає відкриті бюджети, доступ до інформації про діяльність уряду та закони, які вимагають обов'язкового декларування майна для посадових осіб [1, с. 203].

Зазначимо, що суди в багатьох європейських країнах користуються високим ступенем незалежності, що дозволяє їм приймати виважені рішення у справах, пов'язаних з корупцією. Також багато країн Європи мають спеціалізовані антикорупційні органи, які проводять досудове розслідування корупційних правопорушень.

Європейські країни співпрацюють на міжнародному рівні у сфері протидії корупції на рівні спеціалізованих організацій, таких як Організація з обмеження корупції (OECD) і Група держав Громадського договору про протидію корупції (GRECO).

Провідні держави світу з метою здійснити цілеспрямовані заходи, спрямовані на протидію корупції, зверталися до спеціальних законів. Деякі держави користуються законами, які прямо покликані протидіяти корупційним діям або регулювати ряд окремих аспектів у межах законодавства щодо

протидії організований злочинності, або законами, якими регулюється державна служба.

Наприклад, національне законодавство Великої Британії у сфері протидії корупції є досить розгалуженим, оскільки певні норми матеріального права, які стосуються правовідносин, що виникають унаслідок вчинення корупційних дій, можуть міститися у різних актах (не тільки кримінального, а також інших галузей права). З огляду на те, що законодавство у цій сфері не є кодифікованим, існувала певна складність його застосування правоохоронними органами Великої Британії. Тому Міністерство внутрішніх справ Великої Британії внесло на розгляд заінтересованих міністерств і відомств законопроект про протидію корупції. Оновлений законопроект узагальнює попереднє антикорупційне законодавство, і серед іншого скасовує парламентський імунітет від відповідальності за діяння, що містять ознаки корупційних. Водночас законопроектом запроваджується ефективний адміністративний контроль за державними службовцями у Великій Британії [2, с. 46].

Аналіз бельгійського досвіду дає змогу говорити про істотне зосередження державної антикорупційної політики не на каральних заходах стосовно корупційних правопорушень, а на попередженні формування корупційних уявлень у населення. У рамках державної антикорупційної політики діє антикорупційна стратегія з реалізації фінансової програми «COPERNIC», яка передбачає тотальний контроль за доходами всіх представників державної влади та органів місцевого самоврядування, а також всіх осіб, що перебувають на державній службі.

Кожен державний службовець має особистий кабінет у програмі, куди вносить усі відомості щодо своїх доходів, які перевіряються уповноваженими особами на предмет відповідності офіційним даним. У разі виявлення невідповідності розпочинають службові перевірки. Якщо на основі наданих відомостей будуть виявлені ознаки корупційного правопорушення, особа, визнана винною у такому правопорушенні, позбавиться можливості в майбутньому обіймати будь-яку посаду в органах державної влади.

Для кожного бельгійського державного службовця обов'язковим є слідування нормам кодексу етики, який був розроблений провідними науковцями-кримінологами країни.

Гідні фінансові умови та можливість втрати посади назавжди за корупційні діяння виступають дієвим запобіжним механізмом. Складовими такого механізму також виступає ефективна робота органів кримінальної юстиції та щорічний аудит антикорупційних реформ, які впроваджуються в державі. Останнім часом бельгійська стратегія протидії корупційним правопорушенням все більше зосереджується на пошуку нових шляхів правового виховання молоді задля формування свідомих громадян з перших років життя кожного бельгійця.

Отже, успішна протидія корупції вимагає поєднання різних підходів, включаючи правові засоби, залучення громадянського суспільства, міжнародну співпрацю та зміцнення інституцій контролю. Кожна країна має розвивати свою власну стратегію залежно від конкретних обставин і завдань, але досвід і приклади інших країн можуть слугувати «опорами» для України на шляху розбудови власної ефективної системи протидії корупції.

Список використаних джерел:

1. Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2–3. С. 199–206.
2. Ільєнок Т. В. Зарубіжний досвід адміністративно-правової протидії корупції. *Юридична наука*. 2022. № 12. С. 42-52.

ОКРЕМІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) ЗА БЕЗПЕКОЮ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ

Микола Миколайович ГРИБАН,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0002-8666-5275>*

Задля ефективної та безперебійної реалізації нормативно-правових приписів у сфері державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування важливим є якісне переосмислення організаційно-управлінських основ удосконалення відповідних адміністративних процедур.

На переконання О. В. Волковича, «адміністративна процедура – це установлений в акті порядок дій фізичних та юридичних осіб, спрямований на реалізацію їх прав і виконання обов'язків або визначення повноважень державного органу, його посадової та службової особи» [1].

Водночас Закон України «Про адміністративну процедуру» визначає останню як «визначений законом порядок розгляду та вирішення справи» [2]. Адміністративна справа згідно зі ст. 2 даного Закону є «справа, що стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом» [2].

Вдосконалення ж відповідних адміністративних процедур здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування ми розглядаємо крізь призму організаційних засад здійснення відповідної діяльності.

На основі наведених поглядів вітчизняних науковців нами були розглянуті окремі елементи організації адміністративних процедур здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування.

І першим таким елементом є проведення нарад та зустрічей за участі керівництва, працівників, громадськості, зовнішніх (міжнародних) експертів, присвячених обговоренню актуальних проблем нагляду (контролю), плануванню роботи, визначенню відповідальних виконавців.

У контексті вдосконалення організаційних засад проведення зустрічей та нарад вважаємо необхідним ретельне планування кожної окремої наради (зустрічі) керівником, детальна підготовка до наради (зустрічі) з обов'язковим урахуванням часу, відведеного на її проведення, підходів, методів та часу комунікації з кожним учасником наради (зустрічі).

Ще одним елементом організації адміністративних процедур здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування є діловодство, сутність якого зводиться до вироблення єдиних стандартів до оформлення документів, визначення їх змісту, а також їх накопиченні та систематизації задля зручного доступу до них у разі потреби. Важливо, також розуміти діловодство не як самоціль відповідного нагляду (контролю), а лише як елемент забезпечення його належної організації. У контексті вдосконалення ведення діловодства ми наголошуємо на необхідності широкого запровадження електронного документообігу, переведення у цифровий формат процесів планування та звітності, в основі чого має лежати цифровізація послуг для населення у сфері отримання ліцензії на перевезення пасажирів, реєстрації та сертифікації транспортних засобів.

Невід'ємним елементом організації адміністративних процедур здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування є кадрове забезпечення.

Щодо вдосконалення кадрового забезпечення суб'єктів державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування, то важливим є формування прозорості кадрової політики на рівні кожного окремого підрозділу (управління, відділу, сектору), функціонування інформаційних систем, які б відображали всі рішення, що приймаються відповідною кадровою службою, у тому числі строки на прийняття цих рішень, передбачали можливість цифрового погодження цих рішень з боку керівництва.

Не менш важливим елементом організації адміністративних процедур здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування є ефективна взаємодія всіх суб'єктів задля досягнення спільних, сталих та прогресивних результатів. Щодо вдосконалення взаємодії суб'єктів державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування, то ми стоїмо на необхідності створення незалежного органу координації взаємодії між усіма суб'єктами державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування, унормування діяльності такого органу на рівні міжвідомчого наказу.

Отже, переосмислення організаційно-управлінських основ удосконалення відповідних адміністративних процедур зводиться до наступних аспектів: вдосконалення організаційних засад проведення зустрічей та нарад; вдосконалення ведення діловодства та кадрового забезпечення; вдосконалення взаємодії суб'єктів державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування.

Список використаних джерел:

1. Волкович О. Ю. Адміністративно-правові засади управління господарськими товариствами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 222 с.
2. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ЗДІЙСНЕННЯ НАГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ ЗА ОХОРОНОЮ, ЗАХИСТОМ, ВИКОРИСТАННЯМ ТА ВІДТВОРЕННЯМ ЛІСІВ В УКРАЇНІ

Сергій Юрійович КОЛІСНІЧЕНКО,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0004-1047-0169>*

У юридичній літературі наводиться ціла низка визначень поняття «адміністративна процедура», втім більшість із сучасних дослідників-адміністративістів, як справедливо підкреслює В. Б. Авер'янов, виходять із того, що під зазначеною процедурою слід розуміти множини послідовно здійснюваних дій, спрямованих на розгляд і вирішення конкретних адміністративних справ і прийняття індивідуальних адміністративних актів. Із таких дій, зазначає науковець, складаються адміністративні провадження [0, с.10]. В. Б. Авер'янов наголошує, що адміністративні процедури здатні істотно сприяти підвищенню ефективності реалізації публічної влади, чіткому виконанню функцій і повноважень органів та посадових осіб. Але головне, зауважує дослідник, — вони покликані забезпечити необхідну послідовність в реалізації громадянами своїх прав і охоронюваних законом інтересів та стати дійовим засобом протидії суб'єктивізму з боку службовців органів виконавчої влади. Крім того, принципово важливим є те, що завдяки адміністративним процедурам фактично як би «вирівнюються» правові позиції суб'єктів владних повноважень та людини — на противагу відносинам так званої субординації, в яких, за звичай, перебувають суб'єкти управлінських відносин [0, с.10].

Слід відмітити, що на сьогодні існує й офіційне визначення поняття адміністративної процедури, зокрема, у Законі України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. № 2073-IX наведене досить лаконічне визначення вказаної процедури, а саме – визначений законом порядок розгляду та вирішення справи [0]. Під адміністративною справою у вказаному законі розуміється справа, що стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного

інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом. Також, у цьому ж законі визначено поняття адміністративного провадження, що являє собою сукупність процедурних дій, що вчиняються адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення справи, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням адміністративного акта [0].

Отже, з огляду на вище викладені дослідницькі позиції щодо визначення поняття та призначення адміністративної процедури, можемо дійти висновку, що у контексті нагляду і контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів в Україні під адміністративною процедурою слід розуміти закріплений у законодавстві порядок здійснення повноважними суб'єктами юридично значущих дій і прийняття відповідних рішень щодо перевірки та оцінки відповідності діяльності підконтрольних суб'єктів вимогам чинного законодавства у сфері охорони і захисту, використання та відтворення лісів, а також щодо застосування до таких суб'єктів певних заходів реагування у разі потреби. Процедура, справедливо відмічає І. В. Бойко, – це стандарт діяльності публічної адміністрації з вирішення справ щодо приватної особи шляхом прийняття актів, якими таким особам надаються права або на них покладаються обов'язки, а також у деяких випадках і виконання таких актів [0, с.234]. Підтримуючи позицію В. Б. Авер'янова, І. В. Бойко наголошує, що адміністративні процедури, здатні підвищувати ефективність управлінської діяльності, сприяти чіткому виконанню функцій і повноважень органів та посадових осіб. Але головне – адміністративні процедури забезпечують суворий правовий режим дотримання прав і свобод громадян і є дієвим засобом захисту проти суб'єктивізму й свавілля з боку службовців органів виконавчої влади. Невипадково в більшості європейських країн існують кодифіковані акти, присвячені дуже детальній регламентації таких процедур. Причому подібні закони в цих державах – це серцевина адміністративного законодавства. Вони визначають рівень демократії в державному управлінні [0, с.79; 0, с.114]. В. Б. Авер'янов акцентує увагу на тому, що саме запровадження уніфікованих процедур має істотно підвищити рівень

гарантованості прав і законних інтересів громадян та інших приватних осіб від порушень і свавілля з боку органів влади. Наявність єдиних правил адміністративної процедури, по-перше, забезпечує рівність усіх її учасників перед законом, оскільки до всіх однорідних справ застосовується однакова процедура. І по-друге, чітке законодавче визначення адміністративної процедури є необхідною умовою здійснення ефективного контролю (насамперед судового) за прозорістю і законністю діяльності органів влади [0, с.13].

З огляду на вище зазначене, можемо дійти висновку, що значення адміністративної процедури у розрізі досліджуваного нагляду та контролю полягає у тому, що:

а) процедура посилює гарантії захищеності прав і законних інтересів осіб, щодо діяльності яких здійснюються досліджуваний нагляд і контроль, а також гарантії законності реалізації повноважними суб'єктами своїх владних повноважень, оскільки:

- по-перше, застосування цих повноважень відбувається не лише за наявності відповідних підстав, але й виключно у встановленому порядку, порушення якого є підставою для оскарження законності контрольно-наглядових заходів і прийнятих в наслідок їх проведення рішень;

- по-друге, вона (тобто процедура) забезпечує уніфікацію, прозорість та зрозумілість механізму втручання у діяльність підконтрольних суб'єктів;

- по-третє, зменшує вірогідність виникнення конфліктних ситуацій між сторона відносин контролю та нагляду;

б) процедура покликана підвищити доцільність, ефективність та раціональність рішень і дій суб'єктів нагляду та (або) контролю під час вирішення питань щодо необхідності здійснення відповідних заходів нагляду та контролю, підготовки їх проведення, безпосередньої реалізації цих заходів і вжиття заходів за наслідками їх проведення.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В.Б. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 8-14.

2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

3. Бойко, І. Роль і значення адміністративної процедури у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, № 69 (2022): с.229-236. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.39>

4. Авер'янов В. Б. Нові риси предмета українського адміністративного права. *Журнал Персонал*. 2005. № 4. С. 76—81.

5. Бойко І. В. Адміністративна процедура: поняття, ознаки й види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 33. С. 113-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2017_33_12

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Владислав Костянтинівич ЗІНКЕВИЧ,

*аспірант Волинського національного
університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0009-0004-8603-2915>*

На сьогоднішній день безспірним є той факт, що взаємодія місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування потребує комплексного вдосконалення. Одним із перспективних напрямів вирішення відповідних проблем є вдосконалення системи кадрового забезпечення відповідних суб'єктів, зокрема тих їх підрозділів, які безпосередньо відповідають за співпрацю. Взагалі, пишуть Д. Баранов та Н. Садова, «кадрове забезпечення – це комплекс дій, спрямованих на пошук, оцінювання та встановлення заздалегідь передбачених відносин з робочою силою як у самій компанії для подальшого просування кар'єрними сходами, так і поза її межами для нового найму тимчасових або постійних працівників. Метою кадрового забезпечення є досягнення залучення до роботи на усіх вільних економічних робочих місцях у країні працівників, здатних виконувати свої посадові обов'язки на рівні, що відповідає очікуванням роботодавців, тобто недопущення тимчасової чи тривалої нестачі кадрів в організаціях/підприємствах» [1, с.9].

О.В. Ткаченко «сутність кадрового забезпечення в державі вбачає у діяльності уповноважених суб'єктів з реалізації кадрової політики держави з метою забезпечення функціонування державного управління соціальними, технічними, біологічними об'єктами, яке здійснюється в умовах ринкової економіки з урахуванням демократичних засад побудови нашої держави із пріоритетним забезпеченням прав, свобод та законних інтересів особи, шляхом наповнення організаційних структур системи державного управління відповідними за професією та кваліфікацією кадрами, створення у них мотивації до ефективної праці, організації їх ефективного використання, професійного та соціального

розвитку, досягнення раціонального ступеня мобільності персоналу, а також їх соціального захист» [2, с. 27]. Н.П. Матюхіна зазначає, що кадрове забезпечення – це специфічна, повторювана діяльність, здійснювана в процесі управління державними органами, змістом якої є забезпечення їх необхідним, що відповідає певним вимогам, контингентом людей, а також відповідною інформацією про них, впровадження науково-обґрунтованих методів, відбору, розстановки, навчання, виховання, стимулювання кадрів, правового регулювання їх діяльності та надання правового захисту [3, с. 91–92].

В.І. Фелик підкреслює, що «кадрове забезпечення характеризується низкою ознак, серед яких варто особливо відмітити такі: 1) являє собою триваючий в часі динамічний процес, який має неоднорідну структуру; 2) здійснюється на постійній основі, починається з професійної підготовки (період до призначення) та закінчується звільненням із подальшим призначенням пенсії або переведенням до іншого місця роботи (період після звільнення); 3) основний період кадрового забезпечення починається після призначення; здійснюється кадровими службами відповідної управлінської структури; 4) його організація на конкретному підприємстві, установі, організації регламентується законодавством, підвідомчими нормативно-правовими актами, а також локальними актами; 5) метою кадрового забезпечення є укомплектування підприємства, установи або організації кваліфікованими кадрами, постійна робота з кадрами, що включає підвищення кваліфікації, перепідготовку, забезпечення службової або трудової дисципліни, тощо» [4; 5].

Таким чином, від кадрового забезпечення місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування наряду залежить те, наскільки ефективно та якісно ці інституції будуть взаємодіяти одне з одним. Тож, з метою вдосконалення останнього вбачається необхідним: по-перше, посилити вимоги щодо професійної підготовки фахівців, які можуть займати посади у досліджуваних відомствах; по-друге, розробити систему обміну практичним досвідом, що дозволить працівникам краще знати роботу іншої інституції; по-третє, збільшити рівень фінансового забезпечення працівників.

Список використаних джерел:

1. Баранов Д., Садова Н. Сучасні відділи кадрів та можливість їх інтеграції в HR-департаменти. *Праця і закон*. 2009. № 8. С. 8–11.
2. Ткаченко О. В. Методологічні засади дослідження кадрового забезпечення державного управління освітою в Україні. *Вісник Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2014. № 1 (1). С. 88-91
3. Матюхіна Н. П. Управління персоналом органів внутрішніх справ України (Теоретичні та прикладні аспекти) / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М. : Монографія. Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. 287 с.
4. Фелик В. І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: монографія. Харків, 2016. 511 с.
5. Бухарєв В. В. Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2018. 214 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АВТОНОМНИХ АБО АВТОМАТИЗОВАНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА ДОРОГАХ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ

Володимир Миколайович ПАВЛІЧЕНКО,

*доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри правового забезпечення та
адміністрування транспортної діяльності
Українського державного університету
залізничного транспорту
<https://orcid.org/0000-0002-6740-3387>*

Автомобіль є одним із ключових елементів нового індустріального суспільства, що призвів до значних змін у розвитку людства. Його поява спричинила якісні зміни у виробництві, можливостях економіки та торгівлі, рівні життя та чисельності населення. Водночас порушення правил користування автомобілем під час руху та експлуатації призводять до значних майнових та людських втрат. Помилки водіїв залишаються найпоширенішими причинами аварій на дорогах. Традиційні підходи щодо посилення відповідальності водіїв за порушення правил дорожнього руху не дають бажаних результатів.

У сучасному світі набуває популярності ідея широкого впровадження автоматизації в керуванні транспортними засобами, що може кардинально змінити правила гри у сфері забезпечення безпеки на дорогах. Розвиток технологій та постійна модернізація транспортних засобів потребують нових правових підходів до забезпечення безпеки руху та експлуатації транспорту. Це вимагає посиленої уваги до можливостей створення, виробництва та впровадження безпечних автономних транспортних засобів, які максимально мінімізують вплив людського фактору на безпеку дорожнього руху.

Таким чином, впровадження автоматизації керування автомобілями є перспективним напрямком, який потребує оновленого правового регулювання для підвищення безпеки на дорогах і зменшення аварійності.

Вітчизняне законодавство щодо безпеки руху не містить явної заборони на використання автономних або автоматизованих транспортних засобів на дорогах загального

користування. Водночас відсутні положення, що прямо дозволяють експлуатацію таких транспортних засобів. Це створює ризики для безпеки учасників дорожнього руху та третіх осіб через відсутність відповідного правового регулювання.

Стаття 29 Закону України «Про дорожній рух» визначає, що до участі у дорожньому русі допускаються транспортні засоби, які відповідають діючим в Україні правилам та нормативам, мають сертифікат відповідності, укомплектовані належним чином і, якщо підлягають технічному контролю, пройшли його [1]. В Україні відсутні нормативи та стандарти, що дозволяють сертифікувати функцію автопілота в автомобілях та допускати такі транспортні засоби до експлуатації на дорогах загального користування.

У 2000 році Україна приєдналася до Угоди про прийняття єдиних технічних приписів для колісних транспортних засобів, підписаної 20 березня 1958 року в Женеві, з поправками 1995 року [2]. Згідно з цією Угодою, країни-учасниці визнають офіційно затверджені конструкції колісних транспортних засобів, виготовлених в будь-якій країні-учасниці. Це означає, що сертифікація колісного транспортного засобу уповноваженим органом будь-якої країни-учасниці є підставою для ввезення його на територію України, включно з автономними транспортними засобами.

Положення цієї Угоди відображені у підзаконних актах України, які стосуються сертифікації транспортних засобів. Згідно з Порядком державної реєстрації, перша реєстрація транспортних засобів, що були у використанні та ввезені до України, здійснюється за умови відповідності їх конструкції та технічного стану обов'язковим вимогам українських правил, нормативів і стандартів, що підтверджується сертифікатом відповідності або свідоцтвом про визнання іноземного сертифіката, який подається до сервісного центру МВС.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09.06.2011 р. № 738 «Деякі питання сертифікації транспортних засобів, їх частин на обладнання», сертифікат відповідності видається:

- виробником або його уповноваженим представником - резидентом України на кожний транспортний засіб, тип якого відповідає вимогам єдиних технічних приписів (Правил

Європейської Економічної Комісії Організації Об'єднаних Націй, що є додатками до Угоди), що підтверджується сертифікатом типу транспортного засобу;

- уповноваженими органами або визначеними Міністерством інфраструктури органами із сертифікації, акредитованими відповідно до законодавства, на кожний новий транспортний засіб, який відповідає вимогам єдиних технічних приписів (Правил Європейської Економічної Комісії Організації Об'єднаних Націй, що є додатками до Угоди), але відповідність типу якого не підтверджена сертифікатом типу транспортного засобу, а також на той, що був у користуванні [3].

Таким чином, в Україні дозволено експлуатацію автомобілів, які мають сертифікацію в будь-якій країні-учасниці Угоди ООН 1958 року.

Наступним важливим питанням є вимога наявності людини як водія транспортного засобу та притягнення таких осіб до відповідальності за порушення правил дорожнього руху. Пункт 1 статті 8 Конвенції про дорожній рух 1968 року чітко встановлює, що кожен транспортний засіб у русі повинен мати водія. Аналіз положень цієї Конвенції показує, що водієм повинна бути саме людина («водій повинен мати необхідні фізичні та психічні якості...»). Крім того, пункт 5 цієї ж статті зазначає, що водій завжди має бути здатний керувати своїм транспортним засобом [4].

Пункт 7 Додатку до Європейської угоди, що доповнює Конвенцію про дорожній рух, деталізує це положення так: «водій має контролювати свій транспортний засіб таким чином, щоб завжди мати змогу керувати ним належним чином».

Згідно з пунктом 2.2. Правил дорожнього руху України, власник транспортного засобу, а також особа, яка використовує цей транспортний засіб на законних підставах, можуть передати керування іншій особі, яка має при собі посвідчення водія відповідної категорії. Власник транспортного засобу може передати його у користування іншій особі, яка має посвідчення водія відповідної категорії, передавши їй реєстраційний документ на цей транспортний засіб [5].

Аналіз цього положення дозволяє зробити висновок, що до керування транспортним засобом може бути допущена лише фізична особа, яка має відповідне посвідчення, а використання автопілота не позбавляє її статусу «водія транспортного засобу».

Зважаючи на вищевикладене, нормативне регулювання в Україні в сфері використання автономних транспортних засобів хоча і є аналогічним загальносвітової практики, але має тенденцію на відставання від трендів країн ЄС. У зв'язки з цим необхідним є ґрунтовне дослідження в цій сфері та запровадження дієвого нормативно-правового механізму.

Список використаних джерел:

1. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>
2. Про приєднання України до Угоди про прийняття єдиних технічних приписів для колісних транспортних засобів, предметів обладнання та частин, які можуть бути встановлені та/або використані на колісних транспортних засобах, і про умови взаємного визнання офіційних затверджень, виданих на основі цих приписів, 1958 року з поправками 1995 року: Закон України від 10 лютого 2000 р. № 1448-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-14#Text>
3. Деякі питання сертифікації транспортних засобів, їх частин та обладнання: Постанова КМ України від 9 червня 2011 року № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2011-%D0%BF#Text>
4. Віденська конвенція «Про дорожній рух» від 8 листопада 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041#Text
5. Про правила дорожнього руху: Постанова КМ України від 10 жовтня 2001 р. № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ ЮРИДИЧНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ СТАТУТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Таїсія Миколаївна МЕЛЬНИК,

*аспірантка Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0006-8890-4646>*

У сучасному світі адміністративні процедури активно автоматизуються за допомогою програмного забезпечення та інших технологій, що спрощує їхнє виконання та зменшує ймовірність помилок. Вони є важливим інструментом в управлінні та виконанні цілої низки завдань у різних сферах діяльності, допомагаючи забезпечити структурованість, ефективність та надійність у виконанні різних процесів і дій.

Загальна мета будь-якої процедури – забезпечити структурований підхід до вирішення завдань або досягнення цілей, що дозволяє уникнути помилок, забезпечити консистентність та ефективність у виконанні завдань. Існують різні методики для створення та вдосконалення процедур, такі як «Lean», «Six Sigma» та інші, які спрямовані на оптимізацію процесів та забезпечення їх високої якості.

Процедури можуть бути різними за складністю та обсягом: від простих кроків для виконання конкретного завдання до складних систематизованих процесів з численними кроками та взаємодією між учасниками. Вони допомагають забезпечити стабільність, надійність та регулярність у виконанні різних видів діяльності [1, с. 82].

Наприклад, у наукових дослідженнях процедури можуть включати етапи збору даних, їх аналізу, формулювання гіпотез, проведення експериментів та інші дії, необхідні для отримання результатів дослідження. У медицині процедури можуть визначати послідовність дій для діагностики та лікування певних захворювань. У правовій сфері процедури можуть включати правила, яких необхідно дотримуватися під час судових процесів, проведення досудового розслідування, здійснення юридично значущих дій тощо.

У контексті специфіки вітчизняної системи адміністративного права ми погоджуємося із визначенням І.

Бойко про те, що адміністративна процедура – це систематизований набір дій та правил, які встановлені в законодавстві з метою регулювання взаємовідносин між державними органами та особами, що звертаються до них з питаннями адміністративного характеру [2, с. 51].

Це процес оформлення, розгляду та вирішення різноманітних адміністративних питань, включаючи звернення громадян, реєстрацію документів, видачу дозволів та ліцензій, прийняття рішень щодо адміністративних порушень та інші подібні процеси.

Адміністративна процедура включає в себе різноманітні етапи, починаючи від подання звернень, запитів чи заяв, їх розгляду до прийняття відповідного рішення. У багатьох випадках адміністративна процедура також передбачає надання спеціальних ліцензій, дозволів чи інших документів, необхідних для здійснення певної діяльності.

Адміністративна процедура юридичного супроводження статутної діяльності закладів вищої освіти – це система правових та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення законності, ефективності та відповідності діяльності закладів вищої освіти їхньому статуту та вимогам чинного законодавства. Ця процедура включає в себе ряд дій, які здійснюються адміністративними органами, юридичними консультантами та іншими зацікавленими сторонами з метою поступового формування правової культури та її практичної реалізації. [3, с. 71].

По-перше, до таких дій входить аналіз та підготовка статутних документів закладу з метою їхньої відповідності чинному законодавству та внутрішнім положенням закладу. Це включає у себе перевірку правомірності установчих актів, політик і процедур, що регулюють діяльність закладу вищої освіти.

По-друге, адміністративна процедура включає надання консультацій та правової допомоги з питань статутної діяльності. Це може охоплювати поради щодо управління персоналом, розподілу коштів, виконання нормативних вимог тощо.

По-третє, проведення правового аудиту дозволяє виявити порушення законодавства та розробити стратегії їх усунення. Це може включати в себе перевірку дотримання положень

вітчизняного законодавства у сфері набору студентів, фінансового управління, забезпечення якості освіти тощо.

По-четверте, фахівці з юридичного супроводження можуть представляти інтереси закладу вищої освіти перед адміністративними органами та судами в разі виникнення спорів або конфліктних ситуацій.

Крім того, юридичне супроводження також передбачає моніторинг змін у законодавстві та розроблення стратегій адаптації до нових правових норм з метою забезпечення постійної відповідності діяльності закладу вищої освіти законодавчим вимогам [4, с. 490].

Отже, адміністративна процедура юридичного супроводження статутної діяльності закладів вищої освіти є важливим інструментом для забезпечення ефективного управління та відповідності закладів вищої освіти вимогам законодавства. Отже, адміністративні процедури юридичного супроводження статутної діяльності закладів вищої освіти охоплюють різноманітні аспекти: від юридичного консультування та контролю за дотриманням правових норм до розвитку правової культури та вирішення конфліктів. Цей підхід сприяє підвищенню якості управління та забезпеченню стабільності та розвитку вищої освіти. Важливо зазначити, що адміністративна процедура юридичного супроводження статутної діяльності закладів вищої освіти є не лише інструментом вирішення поточних юридичних питань, але й ключовим чинником забезпечення відповідальності та високих стандартів управління в освітній сфері. Ця процедура сприяє формуванню правової культури серед учасників освітнього процесу, сприяє глибокому усвідомленню їхніх прав та обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Управління персоналом : підручник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О. В. Потьомкіна, О. В. Середа. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.
2. Адміністративна процедура : конспект лекцій / І. В. Бойко, О. Т. Зима, О. М. Соловійова ; за заг. ред. І. В. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.
3. Tanzini L. Legal culture in late medieval Italian society: texts, contexts, issues. *Reti Medievali Rivista*. 2021. № 22 (2). pp. 71-80.
4. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2021. 560 с.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ КАНАДИ В КОНТЕКСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ

Роман Ігорович БОГДАНОВ,

*Директор Територіального управління
Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Краматорську,
доктор філософії з менеджменту
<https://orcid.org/0009-0004-4790-7627>*

Незважаючи на досить не довгу історію існування Державного бюро розслідувань, діяльність даного відомства має ряд прогалин та недоліків, вирішення яких потребує проведення комплексних теоретичних досліджень, зокрема присвячених вивченню зарубіжного досвіду у цій сфері. При цьому доцільно вивчати не тільки досвід США, цікавим є також підхід інших країн, зокрема Канади. В цій країні, на відміну від США, не існує органу, аналогічного за компетенцією з ФБР. Втім, у Канаді існує ряд правоохоронних органів, які досить успішно виконують завдання та функції щодо здійснення розслідувань злочинів різного характеру. В досліджуваному контексті слід виділити три ключові інституції: 1) Канадська королівська кінна поліція; 2) Місцеві поліцейські служби; 3) Канадська служба розвідки та безпеки (Canadian Security Intelligence Service - CSIS).

Так, Королівська канадська кінна поліція виконує значну роль у здійсненні правоохоронних функцій держави, забезпечуючи дотримання державної політики у боротьбі зі злочинністю та збереженні громадського порядку. Вона також сприяє запобіганню та припиненню правопорушень, проводить профілактичні заходи для попередження, виявлення, та розкриття злочинів. Крім того, вона бере участь у наукових, кримінологічних і соціологічних дослідженнях, розробці відповідних державних програм щодо боротьби зі злочинністю та забезпечення правопорядку. На договірній основі вона здійснює функції муніципальної чи провінційної поліції у відповідних регіонах, реагуючи на потреби осіб, які потребують термінової допомоги через які-небудь обставини. Ці функції є характерними для більшості поліцейських структур у всьому

світі. Діяльність поліції Канади спрямована на розвиток різноманітних відносин з широким колом суспільства через засоби масової інформації, консультативні зустрічі з представниками громадськості, взаємодію з різноманітними органами влади і управління, громадськими організаціями та окремими громадянами. Поліція є важливим партнером у співтоваристві разом з іншими відомствами, які займаються боротьбою зі злочинністю та забезпеченням дотримання прав людини [1].

У червні 2013 року федеральний уряд прийняв законопроект С-42, про посилення підзвітності канадської королівської кінної поліції, з метою підвищення підзвітності та прозорості шляхом: 1) створення нової Цивільної комісії з розгляду та розгляду скарг (CRCC) для RCMP замість існуючої Комісії з розгляду скарг громадян (CPC) на RCMP та надання їй розширених повноважень; 2) творення законодавчої бази для проведення розслідувань серйозних інцидентів за участю членів RCMP, що покращить прозорість і підзвітність цих розслідувань; 3) модернізація дисципліни, розгляду скарг і процесів управління людськими ресурсами RCMP з метою запобігання, розгляду та виправлення проблем з продуктивністю та поведінкою своєчасно та справедливо, що включає надання Комісару можливості встановлювати спеціальний процес для розслідування та вирішення переслідування, коли відповідачем є представник Сил [2]. Тож, цей акт посилює підзвітність RCMP шляхом реформування Закону про королівську канадську кінну поліцію у двох життєво важливих сферах. По-перше, він зміцнює орган RCMP для перегляду та розгляду скарг і впроваджує структуру для проведення розслідувань серйозних інцидентів, за участю членів. По-друге, це модернізує процеси дисципліни, скарг і управління людськими ресурсами.

Що ж стосується місцевих поліцейських служб Канади, то варто відзначити, що поліція у цій країні відокремлена від уряду і від військових. Відповідно до Закону Онтаріо поліцейські служби виконують наступні завдання: попередження злочинності; застосування права по закону; допомога жертвам злочинів; підтримання громадського порядку; оперативне реагування на інциденти. У поліції є кодекс поведінки, якому вони слідує та який включає в себе: чесність та порядність; відношення до людей з повагою; не зловживати своїми

повноваженнями; діяти таким чином, щоб не дискредитувати довіру громадськості до їхньої служби. Якщо ви відчуваєте, що поліція зробила щось неправильно, то ви маєте право подати скаргу. Дізнайтеся більше про те, як поскаржитися на співробітника поліції в Онтаріо (на різних мовах, в тому числі і на українській мові).

Особливу увагу в розрізі досліджуваної проблематики слід приділити діяльності Канадській службі розвідки та безпеки (Canadian Security Intelligence Service - CSIS). CSIS – це федеральна агенція національної безпеки, яка проводить розслідування у сфері національної безпеки та збирає розвідувальні дані. CSIS збирає та аналізує розвідувальні дані, а потім консультує уряд Канади щодо питань і діяльності, які можуть загрожувати безпеці Канади та її громадян. Ці загрози включають: тероризм, шпигунство та іноземне втручання у справи Канади, розповсюдження зброї масового знищення та загрози інформаційній безпеці. Агентство також відповідає за програму перевірки безпеки. У Законі про канадську службу безпеки та розвідки немає обмежень щодо того, де CSIS може збирати «розвідувальні дані» або інформацію, що стосується загроз безпеці Канади. Служба може збирати три типи даних: загальнодоступний набір даних; набір даних, який належить до затвердженого класу, визначеного міністром, і набір даних, який «переважно стосується канадців, які перебувають за межами Канади». Існує різниця між «службою безпеки» та «іноземною розвідкою». Розвідка безпеки стосується загроз національній безпеці (наприклад, тероризм, шпигунство). Зовнішня розвідка передбачає збір інформації, що стосується політичної чи економічної діяльності іноземних держав. Попередній закон закріплював, що CSIS було дозволено збирати ці розвідувальні дані лише в межах Канади, але завдяки оновленому закону в 2016 році їм тепер дозволено збирати ці розвідувальні дані також за кордоном. CSIS служив у багатьох країнах, особливо після 11 вересня.

Варто зауважити, що CSIS не є ані поліцейським агентством, ані частиною військових формувань. Розслідування злочинної діяльності покладено на RCMP та місцеві (провінційні, регіональні чи муніципальні) поліцейські органи. CSIS, як і такі аналоги, як Служба безпеки Великобританії (MI5) і Центральне розвідувальне управління США (ЦРУ), є цивільною агенцією.

CSIS підлягає перевірці Агентством з питань національної безпеки та розвідки (NSIRA), а також іншим законодавчим механізмам стримувань і противаг. Агентство виконує свої функції відповідно до Закону Канадської служби безпеки та розвідки, який регулює та визначає його повноваження та діяльність.

Тож, для України є цікавим наступний досвід Канади, який можна використати в контексті вдосконалення діяльності ДБР:

- по-перше, забезпечити більший рівень свободи у роботі Державного бюро розслідувань, а також посилити гарантії його діяльності. Однак при цьому зазначене має бути поєднано із принципом підзвітності та прозорості;

- по-друге, додати принцип не дискредитації довіри населення до діяльності ДБР, яким має керуватись дана інституція в процесі виконання покладених на неї завдань та функцій;

- по-третє, запровадити новітні методики та техніки розслідування, які використовуються в розвинених країнах для ефективного виявлення, розслідування та притягнення до відповідальності осіб, що вчинили серйозні злочини, включаючи корупцію, організовану злочинність та фінансові злочини.

Список використаних джерел:

1. Варунц Л.Д. Роль Королівської Канадської кінної поліції в реалізації правоохоронної функції держави. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Харків. 2017. С. 33–36.

2. Ethics in law enforcement The Royal Canadian Mounted Police Act/ URL: <https://ecampusontario.pressbooks.pub/ethicslawenforcement/chapter/5-2-the-rcmp-act/>

ОСОБЛИВОСТІ СПРОЩЕНОГО РЕЖИМУ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Костянтин Вікторович КОСІНЦЕВ

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх прав*

Поняття спрощеного режиму регулювання трудових відносин є досить новим для української юридичної науки. При цьому, і законодавець, і вітчизняні науковці досить поверхнево підходять до розуміння цієї категорії а тому, на нашу думку, найбільш правильним є наступне розуміння спрощеного режиму регулювання трудових правовідносин – це особлива, регульована нормами трудового права модель побудови трудових правовідносин між працівником та роботодавцем, яка передбачає індивідуально-договірне встановлення істотних умов праці в рамках спеціального режиму робочого часу із дотриманням загальних гарантій трудової діяльності.

Використання в дефініції поняття терміну «особлива» підкреслює загальну відмінність цієї моделі від стандарту формування соціальних зв'язків між працівником та роботодавцем, що передбачає ряд специфічних ознак. Першою з них виступає спеціальний правовий принцип встановлення спрощеного режиму регулювання трудових відносин. Слово «принцип» має значення вихідного положення теорії, світогляду, науки, діяльності і таке інше [1]. Тобто, принцип – це вихідний, базовий чинник якогось об'єкту, основоположна ідея теорії або знання, фундамент об'єкту чи механізму, іншими словами, те, що лежить в основі чогось та формує суть цього. Саме таку роль принципи відіграють в праві, про що свідчать численні наукові інтерпретації їх змісту, форми і значення. Наприклад, Н.М. Крестовська погоджується із тим, що принципи права відображають об'єктивні властивості права, обумовлені закономірностями розвитку певного суспільства, всією гамою історично притаманних йому інтересів, потреб, протиріч та компромісів різних класів, груп та шарів населення. Але разом із тим вчений бачить у принципах права телеологічний вимір, наголошуючи на тому, що вони виражають тенденції його розвитку, те, на що право має бути зорієнтоване, націлене [2, с.219]. За твердженням Н.Б. Болотіної за допомогою юридичних

принципів виявляються закономірності та властивості права як самостійного соціального явища, удосконалюються система, структура права і правове регулювання. Правові принципи важливі для нормотворчої і правозастосовної діяльності. Вони слугують тим правовим орієнтиром, виходячи з якого законодавець формулює галузеві норми, вносить зміни і доповнення до чинних, нормативних актів. Правові принципи допомагають глибше зрозуміти значення конкретних норм і визначають тенденції розвитку законодавства [3, с.93].

Тож, згідно до викладеного принципи спрощеного режиму регулювання трудових відносин – це сукупність основоположних засад, у чіткій відповідності до яких здійснюється правове регулювання суспільно-правових відносин в аспекті спрощеного режиму регулювання трудових відносин, а також практична реалізація процедур встановлення даного режиму. Окрім загальних принципів трудового права, які притаманні у контексті досліджуваної в роботі категорії, існує важлива, спеціальна ідея. З приводу неї наголошено в Главі III-Б КЗпП, відповідно до якої спрощений режим може застосовуватися у відносинах між працівниками та роботодавцями виключно на добровільних засадах [4].

Наступною особливістю є те, що досліджувана модель побудови трудових правовідносин між працівником та роботодавцем зумовлює додаткові правові гарантії праці. В праві гарантії, зазвичай, розкриваються як умови, фактори або чинники, що забезпечують правильність роботи юридичних явищ та інститутів, хоча зустрічаються більш розгорнуті визначення. Так, А.С. Мордовець під гарантіями розуміє систему соціально-економічних, політичних, моральних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, що створюють рівні можливості особистості для здійснення своїх прав, свобод та інтересів [5]. О.І. Ткачук дотримується позиції про те, що термін «гарантія» застосовує для позначення умов, способів чи засобів, які дуже різноманітні за своєю природою та характером і за допомогою яких здійснюється забезпечення прав, свобод чи законних інтересів певної особи, а також забезпечення виконання покладених на цю особу обов'язків [6, с.140]. З огляду на вищенаведені точки зору правові гарантії слід тлумачити як сукупність визначених законодавством України, зокрема, трудової галузі, умов, факторів та аспектів,

які забезпечують належну реалізацію громадянами наданих їм прав та обов'язків. Так, КЗпП містить низку норм, що визначають гарантії праці та реалізації права на працю, якими користуються всі без виключення працівники будь-яких установ, підприємств та організацій. Водночас, в рамках спрощеного режиму регулювання трудових правовідносин законодавець визначає додаткові гарантії, які стосуються відпусток, заробітної плати і таке інше. Наприклад, згідно до статті 49-7 Кодексу в умовах спрощеного режиму заробітна плата виплачується працівникові у строки, визначені трудовим договором, але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує шістнадцяти календарних днів [4].

Останньою особливістю є суб'єкти між якими встановлюється спрощений режим регулювання трудових правовідносин. Головними сторонами останніх виступають роботодавець та працівник. Примітним є те, що визначення кожного з них відсутнє на сьогоднішній день у положеннях КЗпП. Натомість, в теорії з трудового права працівника визначено, як фізичну особу, яка має трудову правосуб'єктність та взяла на себе обов'язок виконувати певну трудову функцію на умовах трудового договору [7, с.9]. В свою чергу, роботодавець – це юридична (підприємство, установа, організація) або фізична особа, яка в межах трудових відносин використовує найману працю працівників [8, с.78]. Відповідно з нормами КЗпП працівники зобов'язані працювати чесно і сумлінно, своєчасно і точно виконувати розпорядження роботодавця, додержувати трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці, дбайливо ставитися до майна роботодавця, з яким укладено трудовий договір. Що стосується роботодавця, то він повинен правильно організувати працю працівників, створювати умови для зростання продуктивності праці, забезпечувати трудову і виробничу дисципліну, неухильно додержувати законодавства про працю і правил охорони праці, здійснювати заходи щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню), уважно ставитися до потреб і запитів працівників, поліпшувати умови їх праці та побуту [4].

Отже, спрощений режим регулювання трудових правовідносин є особливою, спеціально регламентованою окремими нормами КЗпП моделлю формування відносин між

працівником та роботодавцем, в якій втілюється можливість договірного визначення процесу праці, а також взаємних правомочностей сторін. Від звичайного формату використання найманої праці на підставі трудового договору, цей режим відрізняється наступними ознаками: 1) превалюванням спеціального принципу добровільності встановлення режиму; 2) наявністю законодавчо визначених додаткових гарантій праці в контексті використання моделі на підприємстві, в установі та організації; 3) обмеженістю кола суб'єктів, між якими встановлення спрощеного режиму регулювання трудових відносин є можливим.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів. Укладачі: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Національний університет ім. Тараса Шевченка, Український мовно-інформаційний фонд НАН України. «Наукова Думка». Київ, 2000.
2. Крестовська Н.М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: дис. ... канд. юрид. Одеса: Одеська національна юридична академія. 2008. 468 с.
3. Трудове право України : підручник. 4-те вид., стер. К. : Вікар, 2006. 725 с.
4. Кодекс законів про працю України: закон від 10.12.1971 №322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до №50.
5. Теорія держави і права: курс лекцій. під ред. Н. І. Матузова і А. В. Малько. 2-е изд., Перераб. і доп. М., МАУП, 2001. С. 171.
6. Ткачук О. І. Правовий статус посадових осіб митної служби України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008.- 203 с.
7. Котова Л.В. Проблеми правового статусу працівника як суб'єкта трудового права в умовах ринкових відносин: автореферат. Луганськ: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. 2009. 24 с.
8. Солов'ова Л. Роботодавець: термінологічні та правові аспекти. *Право України*. 2002. №3., с.76-81.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олексій Олександрович ЛЕОНОВ,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Сьогодні важливість підприємницької діяльності для розвитку української економіки складно переоцінити, а тому забезпечення реалізації прав громадян щодо зайняття даним видом діяльності є одним із першочергових завдань законодавця. Взагалі, право людини і громадянина на підприємницьку діяльність – це визнана та гарантована Конституцією та законами України можливість людини і громадянина самостійно, ініціативно, систематично, на власний ризик діяти у сфері виробництва, розподілу, обміну, надання послуг, зайняття торгівлею та використання матеріальних благ з метою одержання прибутку [0].

В науковій літературі існує чимала кількість підходів до визначення поняття підприємницька діяльність. Наприклад, М.О. Годун визначає її як санкціоновану та регламентовану чинним законодавством самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (фізичними та юридичними особами) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку й сприяння економічному розвитку держави, і такі суб'єкти несуть юридичну відповідальність у разі умисного чи несвідомого порушення норм законодавства під час провадження останньої [0, с. 18]. Отже автор додає ознаку відповідальності як елементу, що супроводжує вимогу законодавчої відповідності підприємницької діяльності.

Д.Ю. Параманов у мультидисциплінарному розумінні підприємницьку діяльність визначає як різновид активної взаємодії суб'єкта підприємницької діяльності з соціально-економічною системою, у процесі якої, з одного боку, забезпечуються умови для інноваційного розвитку цієї системи, а з іншого – задовольняються потреби матеріального характеру підприємця. Серед характерних ознак підприємницької діяльності автор виділяє: 1) самостійність дій підприємця, що

базується на праві безперешкодного прийняття суб'єктивних рішень щодо технології господарювання; 2) реалізація діяльності є систематичною та легальною, орієнтованою на отримання матеріальних вигод від сфери суспільного виробництва; 3) є частиною господарської діяльності, відмінної від господарської діяльності некомерційного виду спрямуванням на отримання прибутку та від господарської діяльності комерційного виду процесом суспільного виробництва, заснованого на новаторстві та інноваціях [0, с. 124-125].

О.В. Бігняк доповнює перелічені ознаки, на його погляд, необхідними ознаками підприємництва як виду господарської діяльності є самостійність, ініціативність, систематичність, ризик, цілі досягнення економічних і соціальних результатів і одержання прибутку. Ознака державної реєстрації суб'єктів підприємництва не є внутрішньо властивою поняттю підприємницької діяльності як економічної (господарської) діяльності, а є юридичною (формальною, зовнішньою) вимогою, що ставиться до підприємців з боку держави. Тому державну реєстрацію варто вважати не ознакою підприємництва, а необхідною умовою законності входження підприємців в господарський обіг (легітимації) [0, с. 301].

Окрім цього доцільно вказати, що ще однією ознакою підприємницької діяльності є її провадження належним суб'єктом. Законодавство визначає перелік суб'єктів, яким заборонено її здійснення. Відповідно до Господарського кодексу суб'єктами господарської діяльності (у тому числі підприємницької) можуть бути: 1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [0]. Згідно Цивільного кодексу України право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю, яка настає з 18 років. Або у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, а також повна дієздатність може бути надана з 16 років особі, яка працює за трудовим договором, а

також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини [0].

Ознаки підприємницької діяльності опосередковані наявністю її свободи. О.В. Басай визначає свободу як право на вибір будь-якого виду і форми підприємництва у будь-якій його сфері та встановлених законом організаційно-правових форм, створення нових форм підприємництва. А також вона виражається у вільному розпорядженні своїми здібностями до праці, що виявляється в свободі вибору роду діяльності або професії, свободі від несумлінної конкуренції і монопольної діяльності, а також у загальній свободі вчиняти все, що не заборонено законом. Свобода підприємництва, на думку автора, є швидше свободою економічної діяльності в найширшому значенні без урахування реальної моделі її здійснення. При цьому реалізація прав підприємців, з одного боку, забезпечується, а з іншого – обмежується державою з урахуванням об'єктивних суспільних інтересів. Вона не є абстрактною категорією, а наповнена конкретним змістом, обмеженнями та заборонами [0]. Тож свобода підприємницької діяльності має мати конкретний нормативно-правовий вираз.

Господарським кодексом вказано, що підприємництво здійснюється на основі: вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності; самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; вільного найму підприємцем працівників; комерційного розрахунку та власного комерційного ризику; вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом; самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [0]. Перелічені засади крізь призму свободи, як необхідної умови, окреслюють коло тих прав, які безпосередньо пов'язані із підприємницькою діяльністю та забезпечують її реалізацію.

Таким чином, підприємницькою діяльністю є самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, спрямована на отримання прибутку, яка

здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) шляхом виробництва, продажу товарів, виконання робіт або надання послуг. Вона включає в себе процеси організації, управління, контролю і розвитку бізнесу, а також взаємодію з різними учасниками ринку. Важливою умовою реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність є її свобода. Вона знаходить свій вияв у наданні громадянам права безперешкодного вибору в межах вимог чинного законодавства форм, видів, способів, напрямків підприємництва, його реалізації на рівних та недискримінаційних умовах. Свобода підприємницької діяльності є ключовою необхідністю для існування прав громадян в цій сфері, а саме: права на залучення найманої праці, право власності на результати підприємництва тощо.

Список використаних джерел:

1. Мосійчук А. Право людини на підприємницьку діяльність: поняття, зміст. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3711/1/Mosijhuk.pdf>
2. Годун М.О. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності: робота на здобуття кваліфікаційного ступеню магістра: 081-право. Суми. 2010. 100 с.
3. Параманов Д. Ю. Про поняття підприємницької діяльності: адміністративний аспект. *Юридична наука*. № 7 (109). 2020. С. 119-127
4. Бігняк О.В. Ознаки підприємництва. Актуальні проблеми держави і права. Вип. 25. 2005. С. 298-302
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n297>
7. Басай О. В. Свобода підприємництва як правовий принцип. URL: <http://conference.nau.edu.ua/index.php/TL/PRAVVYIMIR/paper/view/1597/978>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Антон Сергійович СОКОЛОВСЬКИЙ,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Дослідження адміністративно-правових засобів протидії нелегальній міграції в Україні сприяють забезпеченню національної безпеки, оскільки нелегальна міграція може створювати загрози для держави, включаючи проникнення осіб, причетних до тероризму, організованої злочинності або інших протиправних дій; сприяють розвитку юридичної науки, поглибленому аналізу низки фундаментальних питань в галузі адміністративного права, міграційного права та прав людини. Це допомагає формувати нові підходи та концепції у правовому регулюванні міграційних процесів; дозволяють вивчати національну специфіку в контексті протидії нелегальній міграції. Україна має свої особливості у сфері міграції, пов'язані з географічним розташуванням, політичною ситуацією та соціально-економічними умовами.

Адміністративно-правові засоби – це комплекс методів, інструментів та процедур, які використовуються органами державної влади для реалізації своїх управлінських функцій у сфері публічного управління. Вони спрямовані на регулювання суспільних відносин, забезпечення законності, порядку та ефективного функціонування державного апарату.

До основних адміністративно-правових засобів доречно віднести правове регулювання, яке передбачає встановлення та застосування правових норм, що регламентують діяльність суб'єктів адміністративного права; адміністративні процедури, які визначають порядок прийняття адміністративних рішень. Вони включають встановлення порядку подачі і розгляду заяв, скарг, видачі дозволів, ліцензій та інших адміністративних актів; адміністративний нагляд та контроль є засобами, що забезпечують дотримання законодавства, правил та стандартів; адміністративні акти, які можуть бути нормативними (загального характеру) або індивідуальними (стосуються конкретних осіб або ситуацій); кадрова політика та управління персоналом; адміністративна відповідальність, яка передбачає

заходи впливу за порушення адміністративних норм, та державний примус.

У контексті безпосередньо протидії нелегальній міграції в Україні, зазначимо, що адміністративно-правові засоби протидії нелегальній міграції в Україні є ключовим компонентом державної політики, спрямованої на забезпечення національної безпеки, стабільності та соціально-економічного розвитку. Зусилля державних органів спрямовані на виявлення, попередження та усунення причин і умов, що сприяють нелегальній міграції. У контексті аналізу адміністративно-правових засобів протидії нелегальній міграції окремі науковці вказують законодавчу базу, адміністративні заходи, міжвідомчу та міжнародну співпрацю, юридичні заходи та освітньо-інформаційні заходи [1, с. 114].

Адміністративно-правові засоби протидії нелегальній міграції в Україні охоплюють широкий спектр заходів, які є взаємозалежними та становлять собою єдиний та узгоджений комплекс у ході створення ефективної системи контролю над міграційними процесами.

Для успішного впровадження адміністративно-правових заходів важливим є розвиток інституційної спроможності відповідних державних органів. Це включає розширення матеріально-технічної бази, впровадження сучасних інформаційних систем для обміну даними та координації діяльності різних органів, а також забезпечення належного фінансування. Зокрема, автоматизація процесів обліку та контролю міграційних потоків дозволяє швидше і точніше реагувати на порушення та виявляти нелегальних мігрантів.

Для ефективної протидії нелегальній міграції важливо не лише виявляти правопорушення, але й забезпечувати невідворотність відповідальності. Це може включати посилення санкцій за незаконний перетин кордону, використання підrobлених документів або сприяння нелегальній міграції. Важливим аспектом є також боротьба з корупцією серед посадових осіб, які можуть сприяти нелегальній міграції [2, с. 12].

Важливою у контексті впровадження адміністративно-правових заходів є і міжнародні співпраця. Україна бере активну участь у міжнародних угодах і співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями в ході протидії

нелегальній міграції. Це включає участь у двосторонніх та багатосторонніх договорах про реадмісію, що передбачають повернення нелегальних мігрантів до країн їх походження. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація з міграції (МОМ) та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), сприяє обміну досвідом та кращими практиками [3, с. 93].

Таким чином, адміністративно-правові засоби є невід'ємною частиною системи публічного управління, спрямованою на забезпечення ефективності та законності в діяльності органів публічної влади та інших суб'єктів адміністративно-правових відносин. Вони забезпечують реалізацію державної політики та захист прав і свобод громадян.

Список використаних джерел:

1. Денисов А. І., Правові засоби забезпечення національної міграційної безпеки України. *Інформація і право*. 2018. № 2(25). С. 110-116.
2. Безуглий П. Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 5–13.
3. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні. Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні. Київ, 2016. 116 с.

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКІСТЬ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

Юлія Юріївна ТОЛЧІНІНА-БУРУНСЬКА,

*аспірантка Науково-дослідного
інституту публічного права
<https://orcid.org/0009-0004-1333-2909>*

У сучасних соціально-політичних та зовнішньоекономічних реаліях органи місцевого самоврядування та громадськість все активніше починають долучатися до міжнародного діалогу, стаючи окремими суб'єктами забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики.

Окремі турецькі науковці зазначають, що спостерігається активізація міжнародної діяльності органів місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування здійснюють міжнародну діяльність, встановлюючи відносини з містами-побратимами, стаючи членами міжнародних організацій, підписуючи протоколи про співпрацю та меморандуми про взаєморозуміння/листи доброї волі. Кількість міжнародних заходів органів місцевого самоврядування зростає, муніципалітети стають членами міжнародних організацій і отримують значні переваги завдяки спільним проєктам [1, с. 1211].

У складі органів місцевого самоврядування активно функціонують спеціально уповноважені підрозділи, зокрема прикладом може слугувати Департамент міжнародного співробітництва Харківської міської ради, завданнями якого є «сприяння розвитку міжнародного співробітництва у галузі економіки, торгівлі, захисту прав людини, боротьби з тероризмом, екологічної безпеки, охорони здоров'я, науки, освіти, культури, туризму, фізкультури і спорту й інших сфер суспільного життя; сприяння реалізації стратегії територіальної громади міста Харкова та України з питань європейської інтеграції; ініціювання встановлення партнерських і побратимських зв'язків з містами зарубіжних країн та сприяння розвитку інформаційній, економічній та культурній співпраці, обміну делегаціями у галузі освіти, науки, спорту та ін.;

сприяння розвитку туристичної інфраструктури, іміджевої та брендингової політики міста Харкова на підставі вивчення та узагальнення досвіду міст-партнерів, міжнародних організацій та міжнародних об'єднань; сприяння активізації зовнішньоекономічних зв'язків, просування на зовнішній ринок продукції суб'єктів господарчої діяльності міста Харкова; формування позитивного міжнародного іміджу міста» [2].

Важливо зазначити, що в умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування в Україні не лише створюють підрозділи, що відповідають за міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики, але й встановлюють побратимські відносини з іншими містами світу та реалізують проєкти в межах подібного партнерства. Так, партнерами Ірпінської громади, які допомагатимуть її відновленню й розвитку, нещодавно стали мексиканське місто Тлахомулько та іспанське місто Герніка. Ірпінська міська рада також затвердила рішення про укладання Меморандуму про побратимство з іспанським містом Алькала-де-Енарес. Також нещодавно Ірпінська міська рада та муніципалітет Маямі, США ухвалили рішення офіційно закріпити побратимські відносини. Побратими надають постраждалим містам цільову фінансову допомогу. Так, Чернігів отримав на відбудову кошти від міст побратимів — німецького Меммінгена (152 тис. євро на відновлення пошкоджених під час активних бойових дій мереж зовнішнього освітлення міста та придбання буржуйок та дров для пунктів обігріву у зимовий період) та чеського Градець-Кралове (12 тис. євро на відновлення вікон у дошкільному навчальному закладі № 14) [3].

Щодо визначення громадськості як окремого суб'єкта забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, то N. van Bommel та J. Hoffken підкреслюють, що для того, щоб енергетичні переходи були справедливими, ширше та повніше розуміння енергетичної справедливості в контексті громадських енергетичних ініціатив є центральним. Нещодавні зусилля в європейській політиці стимулюють появу громадських енергетичних ініціатив, і це чітка мета Європейської Комісії – забезпечити справедливий перехід до низьковуглецевої енергетичної системи [4]. Водночас важливим шляхом до належного «енергетичного переходу» через регіональні та місцеві проєкти є співпраця уряду з організаціями приватного сектора. В енергетичному секторі ці організації

часто вже залучені до державно-приватних партнерств для співпраці з метою енергетичного переходу. У дискурсі управління енергетикою це питання є важливим, оскільки в організації державно-приватного партнерства суспільні інтереси енергетичного переходу супроводжуються спеціальними нормативними гарантіями, що походять із публічного права. Зокрема, адміністративне право визначає (обов'язкові) критерії для захисту суспільних інтересів, наприклад щодо прозорості, що стосується також способу управління, що застосовується для просування відновлюваної енергії. Державні стандарти управління проєктами з відновлюваної енергетики мають бути достатньо захищені, що стосується їх форми та змісту управління, водночас зберігаючи переваги, які впливають із залучення приватних сторін до державно-приватного партнерства [5]. Також варто бути свідомими того, що громадські організації на міжнародному рівні також реалізують просвітницькі ініціативи в сфері електроенергетики. Так, в Україні прикладом організації, яка просуває подібні ініціативи у співпраці з Агентством США з міжнародного розвитку, є об'єднання «Енергетичний перехід», яке було «створене у 2018 р. як спільна платформа громадських організацій і органів місцевого самоврядування, та сприяє переходу країни до відновлюваної енергетики [6].

Таким чином, органи місцевого самоврядування та громадянське суспільство в усьому світі демонструють суттєве збільшення участі та впливу в прийнятті рішень на різних рівнях, у тому числі й у межах міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики.

Список використаних джерел:

1. Tuzcuoglu F., Akman C., Akman E. International activities of local governments in Turkey: An evaluation of memberships to international organizations. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics And Administrative Sciences Faculty*. 2020. № 7. pp. 1211-1238.
2. Департамент міжнародного співробітництва // Офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету. URL: <https://www.city.kharkiv.ua/uk/gorodskaya-vlast/ispolnitelnyie-organy/departamentyi/departament-mezhdunarodnogo-sotrudnichestva.html>.
3. Козіна В., Кошелюк М. Методичні рекомендації щодо міжнародного муніципального партнерства. URL: <https://rm.coe.int/metodychni-rekomendatsii-partnerstvo-2022-2-/1680aedfd8>.
4. Van Bommel N., Hoffken J. Energy justice within, between and beyond European community energy initiatives: A review. *Energy Research & Social*

Science. 2021. № 79. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629621002504>.

5. Heldeweg M., Sanders M., Harmsen M. Public-private or private-private energy partnerships? Toward good energy governance in regional and local green gas projects. *Energy, Sustainability and Society*. 2015. № 5. URL: <https://energysustainsoc.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13705-015-0038-8>.

6. Важливо працювати з людьми, цінності та цілі яких ти поділяєш // Громадська організація «СТАН». URL: <https://stan.org.ua/project/vazhlyvo-pratsyuvaty-z-lyudmy-tsinnosti-ta-tsili-yakyh-ty-podilyayesh/>.

СУТНІСТЬ ТА ОЗНАКИ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Владислав Олегович АРАНЧІЙ,

*здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права*

<https://orcid.org/0009-0008-2127-0209>

В умовах сьогодення важливим та особливим видом охоронної діяльності в Україні є муніципальна. За словником іншомовних слів за ред. Л. Пустовіт слово «муніципальний» пов'язане зі значенням лексеми «муніципалітет». Воно утворилося від латинського «муніципія», що означало «місто з правом самоврядування у Стародавньому Римі». Згідно до іншої позиції, термін «муніципальний» походить від латинського «тяжкість» («munis») і «приймаю» («саріо»), які згодом трансформувались в слово «municiūm» - місто з правом самоврядування [1, с.659]. Це слово-європеїзм поширилося в українській мові завдяки тісним політичним і культурним контактам передусім із країнами Західної Європи. Слово муніципальний широко вживається у мові сучасних газет у таких суспільно-політичних словосполученнях: муніципальна реформа, муніципальні вибори, муніципальна влада, муніципальна власність, муніципальні службовці, муніципальні поліція (міліція), а також поширюється на власні назви установ, організацій культури, як-от Муніципальний театр Київради, Муніципальний оркестр або ж наприклад, в Києві перебуває делегація муніципалітету італійського порідненого міста Флоренції; У Японії в місті Кіото двісті початкових шкіл, усі муніципальні, у них навчається понад 100 тисяч учнів; Муніципальна комісія Бостона недавно вирішила утворити в місті спеціальну зону. Отже, муніципальний – це той, що стосується муніципалітету, тобто, органу міського, локального управління, або ж місцевого самоврядування [2, с.27].

Місцеве самоврядування в сучасній Україні набуло найбільшого розвитку та досить високого рівня самостійності. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що воно являє собою гарантоване державою право та реальну здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл,

селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [3].

Таким чином, місцеве самоврядування цілком можна розглядати, як особливого роду соціальне утворення, що сформоване населенням відповідної території. Головною метою цього утворення є забезпечення належного рівня життєдіяльності населення відповідної місцевості, обрамленої в адміністративно-територіальну одиницю. Підтвердження виділених моментів міститься в статтях 3 та 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» відповідно до яких, «громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад. Будь-які обмеження права громадян України на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються. Місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах: народовладдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування» [3].

На муніципалітет покладається велике коло різноманітних завдань та повноважень, частина з яких стосується забезпечення безпеки території громади, охорони майна кожного її члена, підтримка громадського порядку та безпеки і таке інше. З метою їх реалізації, органи місцевого самоврядування, зокрема, мають право на а) створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з

іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб); б) вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями тощо [3].

Входячи із викладеного муніципальна охоронна діяльність – це діяльність здійснювана в рамках функціонування органів місцевого самоврядування, що обумовлює наявність у неї таких ознак:

- по-перше, її суб'єктний склад формують підприємства, установи та організації, створенні органами місцевого самоврядування і наділені ними відповідної компетенцією та повноваженнями;

- по-друге, муніципальна охоронна діяльність є локальною та відбувається в рамках адміністративно-територіальних одиниць відповідного рівня;

- по-третє, ключовою метою муніципальної охорони виступає задоволення інтересів не всього суспільства, а територіальної громади селища, міста, села тощо;

- по-четверте, юридичну основу муніципальної охоронної діяльності складають не тільки загальнодержавні правові акти, а, переважно, нормативно-правові документи видані органами місцевого самоврядування;

- по-п'яте, примусові повноваження суб'єктів муніципальної охоронної діяльності в значній мірі усічені порівняно із державними та не виходять за рамки, які визначені Законом України «Про охоронну діяльність»;

- по-шосте, муніципальна охоронна діяльність приносить прибуток відповідній територіальній громаді, адже надання охоронних послуг забезпечує надходження грошових коштів до місцевого бюджету відповідної територіальної одиниці.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів [Текст]: 23000 слів та термінологічних словосполучень. уклад.: Л. О. Пустовіт та ін. К. : Довіра, 2000. 1018 с.
2. Волюйко О.М. Деякі підходи до визначення терміну «муніципальний». Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції України в умовах євроінтеграції: правові та суспільні аспекти. 2015. С.27-28.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: закон від 21.05.1997 №280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. №24. ст.170.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ТА БЕЗПЕКИ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Іван Сергійович НАУМЕНКО,

*здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права
<https://orcid.org/0009-0002-0760-7764>*

Правореалізаційна діяльність в будь-якій сфері суспільно-правових відносин, у тому числі в царині забезпечення контролю та безпеки у сфері банківської діяльності, відбувається за рахунок правових та галузево визначених адміністративно-правових засобів, серед яких важливе місце відводиться ліцензуванню. Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначено, що ліцензування – це засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища. Ліцензія, відповідно до норм Закону, - це право суб'єкта господарювання на провадження виду господарської діяльності або частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню [1].

Деякі науковці критикують позицію законодавця та надають власне тлумачення категорії «ліцензування». Наприклад, Ю. Козлов та Ю. Тихомиров визначають її як особливу процедуру (ліцензійне провадження) спеціального посвідчення (визнання) права господарюючого суб'єкта на здійснення визначеного виду діяльності з дотриманням правил, норм, вимог і стандартів [2]. А. Агапов та О. Олійник – вважають, що ліцензування – це правовий режим початку та процесу подальшого здійснення окремих видів діяльності, що передбачає державне підтвердження та визначення меж права на здійснення господарської діяльності, державний контроль за її здійсненням, можливість припинення діяльності з особливих підстав органами держави [3, с. 73]. Аналізуючи ліцензування Л.В. Шестак виділяє два аспекти сутності даного явища: 1) ліцензування виступає формою контролю за порядком

набуття спеціального правового статусу, фактичним виконанням обов'язкових ліцензійних умов, припиненням діяльності підприємця як суб'єкта ліцензійних правовідносин та за правомірністю використання обмежених ресурсів; 2) ліцензування – це особливий адміністративно-правовий режим – порядок регулювання, який виражений у комплексі правових засобів, що характеризують особливий зв'язок взаємодіючих між собою дозволів, заборон, позитивних зобов'язань, що створюють особливу спрямованість правового регулювання. У даному випадку це пов'язано з наданням суб'єкту спеціального правового статусу, у структурі якого переважають обов'язки, визначені органами виконавчої влади і які добровільно бере на себе та виконує суб'єкт ліцензування [4, с. 7].

Тож, ліцензування – це спеціальний адміністративно-правовий засіб регулювання окремих, найбільш значимих різновидів господарської діяльності за рахунок визначення для них спеціальних матеріально-технічних, фінансових, організаційних та інших вимог, відповідність яким засвідчується оформленням та виданням дозволу (ліцензії) на право зайняття визначеним типом господарської діяльності.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківська діяльність підпадає під перелік сфер, які підлягають ліцензуванню. Так, юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, подає документи для проведення її державної реєстрації виключно після погодження Національним банком України статуту цієї юридичної особи. Для цього до Національного банку України разом із заявою про погодження статуту подаються додаткові передбачені законодавством документи, зокрема, протоколи зборів засновників та установчих зборів, договір про створення банку або рішення про створення державного банку та інші. Юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, зобов'язана протягом року з дня державної реєстрації подати Національному банку України документи для отримання банківської ліцензії, а саме заяву та: копії зареєстрованого Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій та свідоцтва про реєстрацію випуску акцій (для банку, що створюється у формі акціонерного товариства); відомості про

кількісний склад наглядової ради, правління; стратегію банку та бізнес-план на три роки, складені згідно з вимогами, встановленими Національним банком України тощо. Національний банк України приймає рішення про надання банківської ліцензії чи про відмову в її наданні протягом трьох місяців з дня отримання повного пакета документів [5]. НБУ має право відмовити у видачі банківської ліцензії юридичній особі, яка має намір здійснювати банківську діяльність, у разі якщо: 1) подано неповний пакет документів, необхідних для видачі банківської ліцензії; 2) документи, подані для видачі банківської ліцензії, містять недостовірну інформацію; 3) документи, подані для видачі банківської ліцензії, не відповідають вимогам законів України та нормативно-правових актів Національного банку України; 4) юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, звернулася із заявою про видачу банківської ліцензії після спливу річного терміну з дня її державної реєстрації; 5) хоча б один із керівників юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, та/або її головний ризик-менеджер, та/або її головний комплаєнс-менеджер, та/або керівник її підрозділу внутрішнього аудиту не відповідає кваліфікаційним вимогам; 5-1) організація корпоративного управління, системи внутрішнього контролю, у тому числі системи управління ризиками, юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не відповідає обсягам та складності видів діяльності, які ця юридична особа має намір здійснювати як банк згідно зі стратегією та/або бізнес-планом; тощо [5].

Таким чином, ліцензування є одним із ключових інструментів забезпечення контролю та безпеки у сфері банківської діяльності в Україні. Воно виступає механізмом державного нагляду, який дозволяє контролювати доступ до банківського ринку, гарантувати відповідність банківських установ встановленим вимогам і стандартам, а також захищати інтереси клієнтів та забезпечувати фінансову стабільність. Завдяки ліцензуванню регуляторні органи, зокрема Національний банк України, мають можливість контролювати діяльність банків на кожному етапі їх існування, перевіряти відповідність законодавству, а у випадку порушень – застосовувати санкції аж до відкликання ліцензії. Це підвищує рівень відповідальності банківських установ і сприяє

формуванню більш безпечного і стабільного фінансового середовища в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про ліцензування видів господарської діяльності: закон від 02.03.2015 №222-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №23. Ст.1234.
2. Полюхович В. І. Господарсько-правовий механізм державного регулювання фондового ринку України. дис. ... д.ю.н.: 12.00.04. К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012.
3. Кологойда О.В. Засоби державного регулювання відносин на фондовому ринку України. Адміністративне право і процес. 2015. №2(12). С.70-85.
4. Шестак Л.В. Ліцензування як адміністративно-правовий інститут: автореферат. дис... канд. юрид. наук : Ірпінь: Національна академія державної податкової служби України. 2005. 19 с.
5. Про банки і банківську діяльність: закон від 07.12.2000 №2121-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. №5. Ст.30.

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Петро Петрович ГАЛУШКО,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України поставила на порядок денний гостру проблему формування багат шарової системи захисту національної безпеки від неординарного комплексу комбінованих загроз, що поєднують у собі як фактори, дії фізичного плану, бойового характеру, так і інтелектоємні практики, спрямовані на порушення стійкості інформаційних систем, використання кіберпростору для підриву політичної стабільності в країні, послаблення руху опору, зриву програм по зміцненню обороноздатності країни. Відтак ординарний кримінологічний феномен кіберзлочинності постає у сегменті політичної злочинності, як елемент метакомплексу злочину агресії проти України.

В цьому сенсі не зайвим буде наголосити на тому, що Кіберпростір разом з іншими фізичними просторами визнано одним з можливих театрів воєнних дій. Набирає сили тенденція зі створення кібервійськ, до завдань яких належить не лише забезпечення захисту критичної інформаційної інфраструктури від кібератак, а й проведення превентивних наступальних операцій у кіберпросторі, що включає виведення з ладу критично важливих об'єктів інфраструктури противника шляхом руйнування інформаційних систем, які управляють такими об'єктами [1].

Російська федерація залишається одним з основних джерел загроз національній та міжнародній кібербезпеці, активно реалізує концепцію інформаційного протиборства, базовану на поєднанні деструктивних дій у кіберпросторі та інформаційно-психологічних операцій, механізми якої активно застосовуються у гібридній війні проти України. Така деструктивна активність створює реальну загрозу вчинення актів кібертероризму та кібердиверсій стосовно національної інформаційної інфраструктури [1].

Прогнозується зростання інтенсивності міждержавного протиборства і розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі. Розширюється коло держав, які намагаються сформувати власну кіберрозвідку, оволодіти сучасними технологіями розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі, посилюють державний контроль за національними сегментами мережі Інтернет. При цьому поширюється інструментарій, що передбачає накопичення великих масивів інформації щодо поведінки людини, соціальних груп та використання сучасних досягнень у сфері штучного інтелекту. Посилюється тенденція здійснення розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі шляхом залучення спецслужбами окремих держав, насамперед російської федерації, міжнародних хакерських угруповань для реалізації кібервпливу [1].

Звертає на себе увагу той факт, що команда реагування на надзвичайні ситуації пов'язані з комп'ютерами в Україні (CERT-UA) зафіксувала майже 4 000 кіберінцидентів у період з січня 2022 року по вересень 2023 року. Це втричі більше, ніж у довоєнний період. Держспецзв'язку повідомляло, що тільки впродовж січня-червня 2023 року кількість кібератак проти України зросла до 762. Це більш ніж удвічі більше за показники другої половини 2022 року. Водночас кількість критичних кібернападів за цей період, зменшилася на 81% — до 27, що свідчить про покращення захисту. Росія координувала кібератаки, спрямовані проти України, проникнення в мережу та шпигунство в країнах, які сприймаються як союзники України, а також операції кібервпливу на людей у всьому світі [2].

При цьому кіберактивність у контексті російсько-української війни не обмежується урядовими акторами. Фіксуються недержавні кіберактори, що націлюються на широкий спектр організацій, у тому числі в секторі фінансових послуг, за допомогою відносно нескладних інцидентів, відомих як розподілені атаки на відмову в обслуговуванні (DDoS). Наприклад, у червні 2023 року проросійська хакерська група NoName057 погрожувала атакувати фінансовий сектор України. Протягом наступних чотирьох днів численні українські банки зазнали DDoS-атак [2].

Окремо слід наголосити на тому, що у кіберпросторі росія використовує таку саму тактику, як і на полі бою – вона

намагається атакувати цивільну інфраструктуру України. Урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події CERT-UA, яка займається в ручному режимі запобіганням, виявленням і реагуванням на кібератаки, кіберінциденти, відслідковує діяльність понад 80 груп, більшість із яких – це хакерські угруповання з РФ, і 90 % членів таких хакерських угруповань – це російські військові. Від початку 2023 року командою CERT-UA було відбито й опрацьовано 700 кіберінцидентів, третина із них – це атаки на органи влади. Так, у квітні опрацьовано 151 атаку і кіберінцидент, 54 із яких – на органи влади, а це в у 2,5 рази більше, ніж атак на сектор сил безпеки й оборони [3].

Дійсно, кібератаки щільно вмонтовані у комбіновані способи впливу як на бойову обстановку (себто безпосередньо на полі бою), так і на тиліві системи управління й забезпечення. Цілком зрозуміло, що оборона країни – справа комплексна, а нормальне функціонування, скажімо, фінансового сектору є необхідним для виконання оборонного замовлення зі всіма його компонентами, включаючи продовольче забезпечення війська. Саме тому не слід недооцінювати кіберзлочинність в умовах війни, визначати її тільки у контурах ординарної злочинності. Більш того, на сьогоднішній день є всі підстави для того, аби поставити питання про можливість визнання окремих кіберзлочинів як воєнних злочинів, як одних з проявів порушень законів і звичаїв війни. Зокрема, це стосується тих випадків, коли кібератак зазнають об'єкти критичної інфраструктури, що забезпечують життєдіяльність цивільного населення (системи електромережі, системи управління водопостачанням тощо).

Отже, вчасне реагування, запобігання, припинення кібератак в контексті збройного конфлікту є однією з базових умов забезпечення національної безпеки та зміцнення обороноздатності України.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>.
2. Свиридчук Ю. В Україні зафіксували майже 4 000 кібератак з боку РФ. *Суспільне. Новини*. 2023. 18 листопада. URL: <https://suspilne.media/619941-v-ukraini-zafiksuvali-majze-4-000-kiberatak-z-boku-rf/>

3. Держспецзв'язку: в кіберпросторі Росія використовує таку саму тактику, як і на полі бою. *Радіо Свобода*. 2023. 02 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-khaker-kiberataka-viyna-rosiya/32390482.html>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сергій Сергійович ШМАТОВАЛЕНКО,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Кризові явища в кредитно-фінансовій сфері України призвели до різкого збільшення заборгованості населення за кредитами та обумовили появу нового виду послуг, спрямованих на примушування суб'єктами господарювання (колекторами) громадян (позичальників) виконати цивільно-правові зобов'язання перед фінансовими установами. Аналіз результатів діяльності колекторських компаній свідчить, що банками (кредиторами) з метою погашення проблемної заборгованості надається зазначеним суб'єктам господарювання право вимагати від боржників виконання зобов'язань за кредитними договорами на користь фінансових установ. Разом з тим, зазначений вид діяльності не знайшов чіткого нормативно-правового врегулювання в системі чинного законодавства України.

Колекторство – це засноване на законі конвеєрне стягнення великої кількості переважно однотипних (однакова кількість однотипних документів, які підтверджують борг і різняться лише персональними даними позичальника) та безперечних боргів (немає про що сперечатися з боржником: останній повинен повернути гроші і сплатити нараховані відсотки та санкції) [1; с. 31].

Для України колекторська діяльність залишається відносно новим явищем, хоча вже існує ряд компаній, що займаються цим. Основною метою таких компаній є професійне стягнення проблемних заборгованостей, використовуючи цивілізовані методи, які дозволяють повернути борги без агресивних дій. Цей процес збору боргів, що зрештою являється одним з найстаріших видів бізнесу, традиційно забезпечує роботу юристам, адвокатам, а часом і кримінальним елементам. Проте останнім часом, протягом короткого періоду, кількість невиконаних фінансових зобов'язань як громадян, так і організацій значно зростає. Це явище частково зумовлене підвищеним попитом на споживче кредитування, а також

наслідками світової фінансової кризи. Споживчі кредити, хоча й є привабливими з точки зору розвитку банківських послуг, водночас представляють високий ризик. У цій ситуації колекторські компанії стають важливими гравцями на ринку, оскільки вони допомагають відновити фінансову стабільність як для кредиторів, так і для боржників, пропонуючи різноманітні механізми для врегулювання заборгованостей. Таким чином, колекторська діяльність може стати ключовим елементом у формуванні більш здорового фінансового середовища в Україні. На сьогодні існують колекторські та юридичні компанії зі збору боргів, принципової відмінності між якими немає. Усе залежить від методів і технологій стягнення, які використовує компанія. При цьому колектори-фахівці зі стягнення боргів – це не обов'язково юристи, ними можуть бути люди будь-яких професій. Основне їхнє завдання – повернення боргу. Оскільки борги переважно стягаються в досудовому порядку, колектори повинні володіти навичками проведення переговорів і методами переконання. Якщо колекторами виступають юристи, то вони мають деяку перевагу в роботі з боржниками, оскільки можуть пред'явити претензії кваліфіковано.

Що стосується законодавчого регулювання (правових підстав) діяльності колекторських фірм в Україні, то відповідний спеціальний законодавчий акт відсутній, хоча створено законопроект №4920 «Про захист споживачів від зловживань з боку колекторів».

Цей Закон визначатиме загальні принципи та правові засади діяльності колекторів в Україні і спрямовується на створення єдиного механізму захисту прав споживачів у сукупності із Законом України «Про захист прав споживачів».

Колекторська діяльність тісно межує з кримінально карними діями разом з іншими порушеннями законодавства. Так, за кредитним договором банк або інша фінансова установа зобов'язується надати кошти (кредит) позичальникові в розмірі та на умовах, визначених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит і сплатити відсотки. Цивільним кодексом України встановлено, що кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги), правонаступництва, виконання обов'язку боржника поручителем чи заставодавцем (майновим

поручителем) або виконання обов'язку боржника третьою особою. Частина 3 ст. 512 Цивільного кодексу України містить положення, згідно з яким кредитор у зобов'язанні не може бути замінений, якщо це встановлено договором або законом. Так, колекторська компанія може діяти від мені банку (кредитора) на підставі договору доручення, комісії або надання послуг за певну винагороду. У такому разі банк разом із наданням колектору права вчинити певні юридичні дії щодо стягнення з боржника заборгованості передає також інформацію про клієнта боржника. При цьому ст. 1076 Цивільного кодексу України встановлено, що банк гарантує таємницю банківського рахунку, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки можуть бути надані лише самим клієнтам або їхнім представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їхнім посадовим і службовим особам такі відомості можуть бути надані виключно у випадках та в порядку, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Вказаним законом встановлено, що банківською таємницею, зокрема, є відомості про банківські рахунки клієнтів та їхній фінансово-економічний стан тощо. Приватні особи та організації, які при виконанні своїх функцій або наданні послуг банку безпосередньо чи опосередковано отримали конфіденційну інформацію, зобов'язані не розголошувати цю інформацію та не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб [2; с. 30].

Як показує практика, колектори діють також шляхом впливу не лише на боржника, а й на членів його родини, близьких, співробітників тощо. При цьому необхідною передумовою вчинення такого впливу є наявність інформації про цих осіб, їхні телефони, адреси місця проживання та роботи. Однак, відповідно до Закону України «Про інформацію», інформація про особу охороняється законом [3; с. 650]. А Конституцією України визначено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених нею [4; с. 141].

Звертаючись до зарубіжного досвіду, слід зазначити, що професійна діяльність стосовно повернення простроченої заборгованості (інакше – колекторський бізнес) існує вже понад століття і є невід'ємною частиною фінансових систем низки

країн. Так, у Франції, Хорватії, Чехії та деяких інших європейських країнах повернення простроченої заборгованості регулюється загальними нормами цивільних (торгових) кодексів. Окремі держави вдаються до створення спеціальних законів, що регулюють, як правило, відносини, пов'язані з організацією діяльності колекторів.

У США колекторська діяльність регулюється Законом 1978 «Про сумлінну практику стягнення боргів», метою якого є впорядкування діяльності збирачів боргів і боротьба з незаконними методами збору боргів. Зокрема, закон визначає неправомірним використання погроз, завдання фізичної шкоди боржнику, його близьким або майну, загроз зіпсувати репутацію, уживання образ і непристойних виразів у розмовах з боржником, використання постійно повторюваних телефонних дзвінків, що мають на меті змусити його заплатити, і т.д. Даним нормативно-правовим актом також передбачається відповідальність колектора у разі порушення положень даного закону.

На сьогодні відсутнє законодавче визначення колекторських послуг. Відповідно до практики їх розуміють як вчинення дій, спрямованих на забезпечення виконання боржником існуючих грошових зобов'язань перед кредитором. При цьому, стягненню боргу може передувати його викуп колекторською організацією у кредитора. Сфери колекторської діяльності насамперед повинні включати стягнення боргів, що виникли перед: банківськими та не банківськими фінансовими установами (кредитними спілками, страховими компаніями тощо); підприємствами житлово-комунального господарства; торговими та промисловими підприємствами.[5; с. 57].

Отже, відносини у фінансовій сфері щодо колекторської діяльності регулюються Конституцією України, Кримінальним кодексом України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про державну податкову службу в Україні», «Про інформацію», «Про захист персональних даних», нормативно-правовими актами Національного банку України та Кабінету Міністрів України. Але питання більш чіткого регулювання діяльності колекторських компаній на законодавчому рівні залишається актуальним.

В законодавстві держави відсутній конче необхідний окремий нормативно-правий акт. У зв'язку з цим дії компаній, що проводять діяльність в цій сфері чітко не регламентовані.

Список використаних джерел:

1. Яковлева Н. Правила спілкування позичальника з колектором: монографія. Київ: Інтерком, 2009. 345 с.
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5. С. 30.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. С. 650.
4. Конституція України: *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. № 30. С. 141.
5. Двірська О.В. Правове регулювання діяльності колекторських компаній в Україні. *Правовий вісник університету «Крок»*.: ВНЗ «Університет економіки та права», № 24 с.57

ЦИФРОВІЗАЦІЯ НОТАРІАЛЬНИХ ПОСЛУГ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Анжела Володимирівна МЕДИНСЬКА,

приватний нотаріус

<https://orcid.org/0009-0005-2802-2652>

На сьогодні більшість державних процесів активно переходять у цифрову площину, однак нотаріальне посвідчення часто залишається осторонь комплексної діджиталізації державницьких процесів. Нотаріальні вимоги, спрямовані на підтвердження автентичності та точності документів, виглядають архаїчними у нашому цифровому світі. Історично, нотаріальне посвідчення виникло з потреби забезпечити достовірність документів, гарантувати підписання угод у присутності свідка та запобігати примусу чи залякуванню підписантів і на сьогодні такі вимоги залишаються актуальними, оскільки люди прагнуть впевненості в тому, що їхні документи є справжніми, підписані добровільно і без примусу. Функції нотаріату в суспільстві безсумнівно мають цінність, однак у сучасному світі нездатність адаптуватися до технологічних досягнень може нівелювати місію даної правової сфери діяльності. З огляду на це, очевидно, що нотаріальний процес потребує модернізації для досягнення відповідності вимогам цифрової ери.

Процес цифровізації нотаріату в Україні тісно пов'язаний з правовим регулюванням і вимагає внесення змін до законодавства, зокрема до Закону України «Про нотаріат». Для якісного оновлення чинного законодавства необхідно чітко визначити, які нотаріальні дії можуть здійснюватися за допомогою електронних сервісів, а які повинні залишатися в традиційній формі. Даний процес передусім повинен базуватися на необхідності підвищення ефективності та зручності нотаріальних послуг у сучасному цифровому світі, оскільки, як показує міжнародний досвід, такі технології успішно впроваджуються в нотаріальну практику багатьох країн, знижуючи витрати часу та ресурсів, підвищуючи прозорість і надійність нотаріальних дій.

Наприклад, у Китаї застосування інформаційних технологій у нотаріаті розпочалося у 2000 році з використання

різноманітного нотаріального програмного забезпечення, розробленого нотаріальними організаціями. Розробка та використання програмного забезпечення для нотаріату в Китаї підтримують багато аспектів нотаріальної діяльності, таких як стандартизація нотаріальних послуг, покращення можливостей надання нотаріальних послуг, збір даних про нотаріальні дії, подання документів онлайн (клієнти відвідують нотаріальні контори лише один раз), обмін інформацією про нотаріальні дії між нотаріусами для зменшення кількості перевірок, управління нотаріальною практикою, обмін з нотаріусами іншою відповідною інформацією, такою як заповіти, інтелектуальна власність [1].

У Франції електронному нотаріальному посвідченню у 2008 році передувало внесення змін до багатьох нормативних актів (наприклад, до Цивільного кодексу), а також прийняття положення про електронний підпис та електронне нотаріальне посвідчення. Відповідно до французького законодавства, нотаріально засвідчені електронні документи мають таку саму юридичну силу, як і паперові нотаріально засвідчені документи [2]. Електронне нотаріальне посвідчення у Франції робить його швидшим та ефективнішим, а нотаріальні документи можуть зберігатися довше (усі нотаріально засвідчені електронні документи зберігаються в Центрі MICEN під наглядом Вищої нотаріальної ради Франції).

Відповідно до положень Австрійського закону про нотаріат (зокрема, § 90a), нотаріуси мають можливість виконувати офіційні дії за допомогою електронних засобів зв'язку (наприклад, електронну автентифікацію, електронні нотаріальні акти, електронні заповідальні розпорядження тощо). Проте створення завірених копій в електронному форматі є неможливим, оскільки нотаріус повинен особисто оглянути оригінал документа, щоб підтвердити справжність копії. Крім того, складання документів, які вимагають особистої явки до нотаріуса не може бути виконане через електронні засоби, оскільки нотаріус повинен особисто ідентифікувати особу [3]. Дана заборона пов'язана із необхідністю забезпечення високого рівня безпеки та довіри до нотаріальних дій, оскільки в багатьох випадках саме особиста перевірка документів і особи гарантує, що автентичність і законність документів підтверджені належним чином.

Україна також здійснює ряд дій в напрямку цифровізації нотаріату. Новелою українського законодавства є передбачена Постановою №745 від 01.07.2022р. можливість перевірити оригінальність нотаріально посвідченого документа з електронним ідентифікатором (QR-кодом) в Єдиній державній електронній системі е-нотаріату, а також отримати його електронну копію можна буде онлайн за допомогою мобільного застосунку Дія [4]. Така процедура пришвидшує процес перевірки нотаріального документа (довіреності, договору оренди авто, заяви, на якій засвідчується справжність підпису) та надає надійний захист від підробок. В загальному даний процес виглядає наступним чином: спершу нотаріус створює нотаріальний документ з електронним ідентифікатором та завантажує його електронну копію, виготовлену шляхом сканування, з накладенням кваліфікованого електронного підпису, до Єдиної державної електронної системи е-нотаріату. Надалі цей документ можна буде перевірити через мобільний додаток «Дія». Для перевірки справжності нотаріального документа зацікавлена сторона (це можуть бути нотаріуси, органи державної влади, органи місцевого самоврядування та інші зацікавлені особи) має відсканувати електронний ідентифікатор у режимі реального часу за допомогою додатка «Дія» [4].

Даний підхід забезпечує ефективне використання цифрових ресурсів, зберігаючи при цьому необхідний рівень автентичності та безпеки нотаріальних документів. Використання електронного ідентифікатора та кваліфікованого електронного підпису забезпечує високий рівень безпеки і захисту від підробок, а інтеграція з мобільним додатком «Дія» спрощує доступ до перевірки документів, що сприяє зручності для користувачів та підвищує прозорість нотаріальних дій.

Підводячи підсумок, варто зауважити, що електронні засоби зв'язку та різноманітні інформаційні технології значно полегшують та прискорюють багато нотаріальних процесів, однак, слід визнати, що вони не можуть повністю замінити фізичну перевірку у випадках, де необхідна особиста ідентифікація або огляд оригіналу документа. Технології змінюють спосіб нашої взаємодії з органами влади і це вимагає переосмислення відповідності засобів захисту певній меті та користі для людей. Виважений підхід до виокремлення

нотаріальних дій, які можуть бути цифровізовані, дозволить зберегти баланс між зручністю цифрових технологій і надійністю традиційних методів нотаріальної практики. Для того, щоб ефективно інтегрувати ці технології в українську нотаріальну систему, необхідно передусім створити належне правове підґрунття та підготовки нотаріусів до роботи в умовах цифрового середовища. Таким чином, діджиталізація нотаріату в Україні потребує комплексного підходу, що включає оновлення законодавчої бази, впровадження сучасних технологій та підготовку фахівців. Це дозволить забезпечити високу якість та доступність нотаріальних послуг у цифровому суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Khanh, B.N., Linh, P.X. (2022). Electronic Notarization in the Context of Digital Transformation in Vietnam: Challenges and Recommendations. *International Transaction Journal of Engineering, Management, & Applied Sciences & Technologies*, 13(9), 13A9U, 1-13. <http://TUENGR.COM/V13/13A9U.pdf> DOI: 10.14456/ITJEMAST.2022.189
2. Гарієвська М. Діджиталізація нотаріального процесу. *Університетські наукові записки*, 2021, № 2 (80), С. 95-103. URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1562442>
3. Gesamte Rechtsvorschrift für Notariatsordnung, Fassung vom 28.04.2021. Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort. URL : <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001677>
4. Про затвердження Правил формування та проведення перевірки нотаріального документа з електронним ідентифікатором: Постанова №745 від 01.07.2022р.

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ФОРМУЮТЬ ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ В СФЕРІ НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) ЗА ДОТРИМАННЯМ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Наталія Леонідівна ЯШАН,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Пандемія COVID-19 створила безпрецедентні виклики для тих, хто відповідає за управління діяльністю в галузі охорони здоров'я. Ці виклики вимагають від осіб, які приймають рішення на всіх рівнях, широкого та всебічного розуміння інструментів управління охороною здоров'я, а особливо взаємодії між формальними системами контролю та неформальною динамікою влади, яка діє в організаціях охорони здоров'я. Управління охороною здоров'я є складним не лише через багатогранний етичний контекст, а й через те, що персонал у сфері охорони здоров'я за своєю суттю складний і неоднорідний [1].

В Україні ці виклики загострилися в умовах повномасштабного збройного вторгнення РФ, що суттєво позначилося на діяльності публічної адміністрації. Так, кожен окремий орган публічної влади виступає у таких умовах невід'ємним елементом забезпечення державної безпеки. З огляду на це у межах даного дослідження неможливо не торкнутися питання суб'єктів нагляду (контролю) за дотриманням стандартів у сфері охорони здоров'я та особливостей їх повноважень, адже будь-яке знання залишається безформним до того моменту, як воно буде втілене на практиці в щоденній діяльності тих, хто його реалізуватиме на благо суспільства та держави.

Т. О. Мацелик встановлює, що «категорія «суб'єкт права» є науковою цінністю, методологічна роль якої визначається тим, що її застосування відкриває можливість розкрити деякі нові зв'язки, більш глибоко визначити сутність, структуру, функції і динаміку як окремих юридичних об'єктів, так і правової системи суспільства в цілому» [2, с. 16].

В. В. Копейчиков же стверджує, що «суб'єкти права – це учасники правових відносин, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки, володіють правосуб'єктністю.

Автор наголошує, що у державних і громадських організаціях правосуб'єктність знаходить свій вираз у компетенції їх органів, тобто в сукупності прав та обов'язків, які надаються їм для виконання відповідних функцій» [3, с.192].

Водночас в адміністративно-правовій думці чільне місце відводиться саме суб'єктам управління, які приводять у дію багатогранні процеси, багатотисячні трудові колективи, які власним прикладом і візією закладають глибокий зміст або, навпаки, поверхневість у щоденні процеси, які об'єднують, координують та неминуче несуть відповідальність за прийняті рішення.

Щодо окремих суб'єктів нагляду (контролю) за дотриманням стандартів у сфері охорони здоров'я та особливостей їх повноважень, то, у першу чергу, ми вважаємо доречним розглянути групу суб'єктів, які формують державну політику в сфері охорони здоров'я (Президент України, Верховна Рада України).

Так, Президент України відповідно до ст. 102 Конституції України «є главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [4].

На наше глибоке переконання, в умовах воєнного стану Президент України також виступає гарантом національної єдності, що є надзвичайно важливою у періоди кризових випробувань. Важливою також є роль Президента України в міжнародних відносинах, у підтриманні конструктивної співпраці з іншими державами світу, у тому числі з метою відновлення пошкоджених чи зруйнованих закладів охорони здоров'я, формування на політичному рівні злагодженого вектору такого відновлення та контролю за ним, позбавленого будь-яких корупційних проявів.

Особливе місце серед суб'єктів нагляду (контролю) за дотриманням стандартів у сфері охорони здоров'я, які формують державну політику в сфері охорони здоров'я, відводиться парламенту – Верховній Раді України, яка згідно з

Конституцією України є «єдиним органом законодавчої влади в Україні» [4].

Хотілося б зазначити, що надзвичайно важливим є співробітництво народних депутатів України з практикуючими лікарями, якнайширше представництво інтересів медичного персоналу в органі законодавчої влади. Цікаво, що деякі держави, зокрема Великобританія, мають цікаві кейси в налагодженні такого співробітництва. Так, Парламентська стипендіальна програма Королівського коледжу психіатрів дає стажистам із психіатрії можливість проводити 1 день на тиждень у Палаті лордів, працюючи разом із колегою, яка опікується сферою охорони здоров'я [5, с. 103].

Таким чином, суб'єкти права можуть під певним кутом розглядатися як лікарі та пацієнти. І від правової системи, демократичності та соціальної орієнтованості державних інституцій багато в чому залежить, хто саме з суб'єктів права (суб'єктів правовідносин) набуватиме роль лікаря, а хто – пацієнта. В адміністративно-правовій думці чільне місце відводиться саме суб'єктам управління, які приводять у дію багатогранні процеси, багатотисячні трудові колективи, які власним прикладом і візією закладають глибокий зміст або, навпаки, поверхневість у щоденні процеси, які об'єднують, координують та неминуче несуть відповідальність за прийняті рішення.

Список використаних джерел:

1. Carr M., Beck M. Healthcare Management Control: A Research Overview. London: Routledge, 2022. 90 p. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781003140122/healthcare-management-control-michelle-carr-matthias-beck>.
2. Мацелик Т. О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та система: монографія. Ірпінь, 2013. 342 с.
3. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / за ред. В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком, 1997. 320 с.
4. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Perry J., Lomax P., Taylor F., Howson S., McCurdy K. The Parliamentary Scholar Scheme: a way to engage doctors in healthcare policy and politics. *Bjpsych Bulletin*. 2020. № 44 (3). pp. 103-107.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ САМОВРЯДНОГО УПРАВЛІННЯ В АДВОКАТУРІ

Сергій Валентинович ВІЛКОВ,

*кандидат юридичних наук,
Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-0328-9957>*

У сучасних наукових працях в контексті політико-правового дискурсу термін «самоврядування» здебільшого розглядається як різновид або форма управління. Що стосується адвокатського самоврядування, відсутність зовнішнього впливу є однією із ключових засад функціонування такої системи загалом. Зокрема Рекомендації № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів визначено, що «адвокатські колегії та інші професійні об'єднання адвокатів мають бути органами, побудованими на засадах самоврядування, незалежними від влади і від широкого загалу» [1].

Серед інших властивостей, характерних самоврядуванню, виділяють такі як: 1) належність влади всьому колективу, її здійснення колективом або безпосередньо, або через обрані органи; 2) самоконтроль та саморегуляція завдяки спільно прийнятим соціальним нормам; 3) спільне ведення загальних справ; 4) самофінансування; 5) обстоювання та захист спільних інтересів на основі самодіяльності й самовідповідальності тощо [2; 3, с. 591].

Отже окремими проявами внутрішніх системно-організаційних процесів функціонування системи самоврядування є «самофінансування», «самоконтроль», «самовідповідальність», «самоорганізація» – як самостійне здійснення організаційних дій [3]; «саморегулювання» – самостійне запровадження норм, правил поведінки [3]; «самодіяльність» – самостійна діяльність з прийняття рішень та їхньої реалізації [3].

При цьому слушною вбачається думка Матвійчука А., що основною метою самоврядування є якісний розвиток відповідної сфери, а також досягнення балансу між інтересами автономного суб'єкта й інтересами держави на перетині їхньої взаємодії через

самоврядні організації [4, с. 68], а отже мова йде про певну автономну «самокерованість» поступального розвитку системи самоврядування.

У сучасній правничій науці та національному законодавстві дефініція «самоврядування» переважно застосовується у трьох основних аспектах: 1) освітньому – як учнівське та студентське самоврядування; 2) територіальному – як місцеве самоврядування; 3) професійному – як функціонування представників певних професій, зокрема правничих [5, с. 121].

Коліушко І., досліджуючи професійне самоврядування як специфічну ознаку вільних професій, наголошує, що особливість статусу вільних професій визначається не особливостями «виробничих процесів», а, насамперед, роллю, яку вони відіграють у житті суспільства. Функції, які виконують представники даних професійних груп, мають велике значення для нормального існування, як населення (в тому числі і окремих громадян), так і представників бізнесу або владних інституцій [6]. Тобто правова природа професійного самоврядування вільних професій, в перше чергу правничих, буде суттєво відрізнятися від професійного самоврядування в окремих сферах економічної діяльності, зокрема вектором управлінського впливу, який в останньому випадку здебільшого буде спрямований назовні – з метою оптимізації відносин в окремих сферах економічної діяльності, сприяння розвитку певних сегментів ринку.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатське самоврядування – це гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом. В контексті наведеного слід погодитися із Бакаяною Н., що дане визначення викликає певні зауваження – на практиці адвокатура України позбавлена можливості самостійно визначати значну кількість питань своєї організації та діяльності, оскільки ці питання закріплені у законодавчому порядку [7, с. 291-292]. Власне безпосередньо в преамбулі Закону визначено, що він «визначає правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні». Тому більш доцільно говорити про самостійне вирішення питань організації та діяльності

адвокатури не лише в порядку, але й в межах, встановлених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Продовжуючи дослідження правової природи самоврядного управління в адвокатурі, слід зупинитися на основних завданнях самоврядування. Так до специфічних завдань професійного самоврядування в науковій літературі відносять: 1) вироблення й впровадження стандартів, принципів професійної діяльності на основі відповідних державних нормативів; 2) контроль за дотриманням установлених норм – як державних, так і норм самоврядної організації; 3) сприяння розвитку своїх членів і захист їхніх професійних інтересів; 4) взаємодія із системою державного регулювання, включаючи спільну розробку нормативно-правової бази [4, с. 68; 8, с. 326].

Слід відмітити, що саме перші два завдання, наведені вище, докорінно відрізняють організації професійного самоврядування, в першу чергу адвокатського, від інших організацій професійного спрямування. Організації професійного самоврядування мають у своєму розпорядженні такий інструмент як корпоративний акт. Зокрема безпосередньо в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено такі повноваження вищого органу адвокатського самоврядування – З'їзду адвокатів України, як затвердження: 1) статуту Національної асоціації адвокатів України; 2) правил адвокатської етики; 3) положення про Раду адвокатів України, положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, положення про Вищу ревізійну комісію адвокатури. Корпоративна нормотворчість органів адвокатського самоврядування репрезентована й багатьма іншими актами, які встановлюють правила організації та діяльності адвокатури, зокрема такими як: Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, Порядок підвищення професійного рівня адвокатів України, Порядок ведення Єдиного реєстру адвокатів України тощо, затверджені рішеннями Ради адвокатів України. При цьому обов'язковість рішень органів адвокатського самоврядування визначена безпосередньо Законом, а їх невиконання є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Окремо слід вказати й про деонтологічний елемент професійних стандартів діяльності адвоката, який не може

регламентуватися державою, і, відповідно, з боку держави не може здійснюватися контроль за додержанням норм адвокатської етики, які, однак, є невід'ємною складовою ефективного функціонування інституту адвокатури та виконання ним свого соціального призначення у суспільстві. Зокрема Європейським судом з прав людини у Рішенні по справі «Lekavičienė v. Lithuania» визначено: «професія адвоката є однією з професій, представники якої повинні дотримуватися вищих і більш суворих стандартів поведінки. Не лише загальні стандарти поведінки, але також спеціальні вимоги, встановлені законами, які регулюють діяльність колегії, та правила професійної етики, застосовуються до практики адвоката. Необхідність вимог, встановлених правилами професійної етики, є об'єктивною: лише особі з високою моральною репутацією можливо довіряти брати участь у процесі здійснення правосуддя» [9].

Тобто органи адвокатського самоврядування не лише виробляють корпоративні норми з різних аспектів професійної діяльності, зокрема етичного характеру в порядку та межах, визначених Законом, але й здійснюють дисциплінарний контроль за неухильним виконанням як встановлених ними норм, так і відповідних приписів нормативно-правових актів, що регламентують здійснення адвокатської діяльності.

Отже, можемо зробити висновок, що органи адвокатського самоврядування створюються не за приватним волевиявленням, а за волею законодавця на підставі Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а діяльність органів адвокатського самоврядування передбачає самостійне вирішення питань організації та діяльності адвокатури, але в порядку й межах, встановлених Законом.

Список використаних джерел:

1. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів. Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 727 засіданні заступників міністрів 25 жовтня 2000 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: «Укр. енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5: П-С. 736 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник. Упорядник В. Горбатенко; За ред. Ю. Шемшученка, В. Бабкіна, В. Горбатенька. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: Генеза, 2004. 736 с.

4. Матвійчук А. Методологія дослідження феномену самоврядності в контексті політико-правового дискурсу. *Політичне життя*. 2021. № 2. С. 67–73.

5. Бек У. Органи адвокатського самоврядування в системі органів публічного управління: поняття та функції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2021. Вип. 68. С. 118–123.

6. Коліушко І. Професійне самоврядування як специфічна ознака вільних професій. 19.10.2004. Центр політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/profesijne-samovryaduvannya-yak-spetsyficzna-oznaka-vilnyh-profesij/>.

7. Бакаянова Н. Функціональні та організаційні основи адвокатури України: дис. ... д-ра юрид. наук ; 12.00.10. Одеса, 2017. 395 с.

8. Євтушенко Г. Державна влада і місцеве самоврядування в політичній системі України: теоретичний аспект. *Збірник наукових праць: історичні науки, філософські науки, політичні науки*. 2009. Вип. 22. С. 320–328.

9. Case OF Lekavičienė v. Lithuania (Application no. 48427/09). 27 June 2017: The European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-174616%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-174616%22]})

ВДОСКОНАЛЕННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ, ЯК НАПРЯМУ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Ірина Миколаївна ПОПОВИЧ,

*кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України
<https://orcid.org/0000-0001-9329-5378>*

Вирішуючи проблеми забезпечення законності під час здійснення правосуддя, важливим аспектом є оптимізація роботи суб'єктів, які відповідають за здійснення цієї діяльності. Одним із важливих аспектів, на який слід звернути увагу у даному контексті, - є забезпечення доступу до правничої допомоги, зокрема безоплатної. «Безоплатна первинна правнича допомога - вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи та обов'язки, порядок їх реалізації та виконання, відновлення прав у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» [1]. Безоплатна первинна правнича допомога включає такі види правничих послуг: 1) надання правової інформації; 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань; 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правничої допомоги та медіації» [1]. З метою запровадження системного підходу до вдосконалення інституту адвокатури в Україні необхідно забезпечити: посилення гарантій адвокатської діяльності, її видів і професійних прав адвокатів, удосконалення самоврядності адвокатури; розширення можливостей доступу до державних реєстрів та баз даних при здійсненні адвокатської діяльності; конкретизацію підстав, процедур притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та порядку оскарження рішення про притягнення до такої відповідальності;

запровадження інституту спрощеного дисциплінарного провадження; удосконалення порядку розгляду скарг на дії адвоката; перегляд вимог щодо набуття права на зайняття адвокатською діяльністю, запровадження прозорої процедури проведення єдиного кваліфікаційного іспиту, стажування кандидатів, порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України; удосконалення: організаційно-правових форм здійснення адвокатської діяльності та засад діяльності органів адвокатського самоврядування, удосконалення професійних стандартів діяльності адвоката; порядку та умов залучення адвокатів до надання безоплатної правової допомоги; статусу помічника адвоката; порядку захисту прав адвоката під час здійснення професійної діяльності [2].

Таким чином, якісна безоплатна правнича допомога дозволить громадянам, особливо соціально вразливим категоріям, своєчасно отримувати кваліфіковані юридичні консультації та правовий супровід, що допоможе зменшити кількість необґрунтованих судових спорів і забезпечить ефективніше функціонування судової системи. Це також сприятиме скороченню навантаження на суди, адже багато питань можуть бути вирішені на досудовому етапі за допомогою правової медіації або альтернативних методів вирішення спорів. Крім того, вдосконалення системи безоплатної правничої допомоги дозволить підвищити якість правового захисту в кримінальних, цивільних та адміністративних справах, що, відповідно, сприятиме дотриманню принципу рівності сторін у судовому процесі. Це також допоможе мінімізувати ризики судових помилок та сприятиме справедливості судових рішень.

Список використаних джерел:

1. Про безоплатну правничу допомогу / Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/conv#Text>
2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки / Указ Президента України від 11.06.2021 № 231/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021/conv#Text>

ШАХРАЙСТВО ЯК КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ: ДОКТРИНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Артем Іванович ПЕТРУСЕНКО,

*аспірант відділу організації
освітньо-наукової підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Сучасна кримінально-правова наука і практика засвідчують стійку тенденцію зростання кількості шахрайств в Україні, що свідчить про недостатню ефективність чинного законодавчого регулювання цього виду злочину. В умовах цифровізації, воєнної нестабільності та поширення фінансових послуг в онлайн-середовищі, класичні підходи до криміналізації шахрайства дедалі частіше зазнають критики з боку наукової спільноти, зокрема через їхню обмеженість у протидії новим формам обману та зловживання довірою.

У теорії кримінального права шахрайство розглядається як один із найбільш складних і водночас універсальних видів злочинів проти власності. Його особливість полягає в тому, що заволодіння майном відбувається без застосування фізичного насильства або погрози, натомість головним інструментом правопорушника виступає обман або зловживання довірою. Саме ці ознаки є ключовими для доктринального аналізу, однак їх тлумачення в юридичній науці не є однозначним. Однією з найбільш дискусійних проблем залишається визначення поняття обману. Частина науковців наполягає на вузькому розумінні цього терміна як свідомого викривлення або спотворення об'єктивних фактів, що впливають на волевиявлення потерпілого. Інші, навпаки, підкреслюють, що обман має ширше значення і включає не лише активні дії, а й умисне замовчування важливої інформації, яка має суттєве значення для прийняття рішення особою [1, с. 20]. У практичному вимірі ця дискусія позначається на підходах до кваліфікації поведінки, зокрема у сфері договірних зобов'язань, коли питання виникає щодо меж кримінально-правової та цивільно-правової відповідальності. Розмежування шахрайства і цивільного правопорушення залишається ще однією суттєвою проблемою.

Відсутність у законодавстві чітких і усталених критеріїв, які дозволили б однозначно визначити момент переходу з площини правової помилки або порушення умов договору до складу злочину, створює ризики зловживання кримінально-правовими механізмами для вирішення приватноправових спорів. Це зокрема актуально у справах про невиконання договірних зобов'язань, де одна зі сторін може тиснути на іншу шляхом подання заяви про вчинення шахрайства, навіть за наявності суто майнового конфлікту.

Окрему складність становить доведення суб'єктивної сторони шахрайства, зокрема наміру на заволодіння майном. У сучасних умовах, коли злочини часто маскуються під правомірну господарську діяльність або реалізуються через кілька ланок посередників, виявити справжній умисел особи надзвичайно важко. Особливо це стосується фінансових операцій із використанням інструментів електронної комерції, де межі між дозволеним і злочинним діянням розмиті, а самі схеми мають складну конструкцію[2, с. 155]. Ще одним аспектом, який заслуговує на увагу, є взаємозв'язок шахрайства з іншими правопорушеннями, що мають суміжні ознаки. Такі злочини, як зловживання службовим становищем, підроблення документів, незаконне використання персональних даних, нерідко супроводжують шахрайські дії, утворюючи комплекс правопорушень. Однак у кримінальному процесі часто виникає проблема визначення основного злочину або встановлення пріоритетності одного зі складів. Це не лише ускладнює кваліфікацію, але й негативно позначається на узгодженості судової практики.

На нашу думку, наявні підходи до тлумачення складу шахрайства та його розмежування з іншими правопорушеннями потребують суттєвого оновлення як на рівні доктрини, так і в контексті формулювання кримінально-правових норм. Наявна правова невизначеність не лише ускладнює кваліфікацію конкретних діянь, але й створює передумови для правової нестабільності та зниження рівня довіри до інституту кримінального переслідування.

Положення статті 190 Кримінального кодексу України, яка регламентує відповідальність за шахрайство, в сучасних умовах виявляється концептуально застарілим і методологічно обмеженим. Норма, сформульована ще в індустріальну епоху, не

враховує тієї глибини змін, які відбулися в соціальній та технологічній сферах. Зокрема, не охоплюються форми обману, що реалізуються через інформаційні технології, не деталізуються види зловживання довірою у цифровому середовищі, не конкретизується механізм ідентифікації умислу в умовах дистанційної взаємодії. На практиці це призводить до того, що одні й ті самі діяння або не отримують належної кримінально-правової оцінки, або ж кваліфікуються з використанням суміжних норм, часто в умовах правової невизначеності[3, с. 184]. Наприклад, шахрайські дії, пов'язані з фішингом, коли особа виманює конфіденційну інформацію шляхом імітації офіційних ресурсів, можуть бути кваліфіковані як втручання в роботу автоматизованих систем, як несанкціоноване копіювання інформації, або ж як шахрайство. Такий підхід свідчить не про гнучкість правозастосування, а про відсутність системного оновлення нормативної бази. Порівняння з зарубіжними правопорядками демонструє більш глибоку адаптацію до умов цифрової епохи. Так, у Німеччині кримінальне законодавство прямо передбачає відповідальність за електронне шахрайство, виокремлюючи його як специфічну форму впливу на потерпілого з використанням технічних засобів. У США діє низка федеральних законів, які охоплюють окремі галузі суспільних відносин, де найчастіше трапляється шахрайство: це і кредитна сфера, і телекомунікаційні послуги, і фінансові трансакції. Такий досвід доводить ефективність спеціалізації складів злочину як засобу підвищення правової визначеності та якості правозастосування.

Українське кримінальне право потребує схожих рішень. Доцільним виглядає запровадження окремих складів злочину для тих форм шахрайства, що базуються на цифровому обмані або маніпуляції даними. Це дозволить створити більш точний юридичний інструментарій для кваліфікації дій, унеможливить довільне трактування норм і водночас відповідатиме принципу правової певності[4, с. 26]. Запровадження у законодавство дефініцій понять, таких як електронне шахрайство, соціальна інженерія, гібридне шахрайство, дозволить сформулювати чіткі критерії для слідчих органів, прокурорів та судів. Окрему увагу слід приділити усуненню правової розмитості між шахрайством і цивільними правопорушеннями[5, с. 100]. Для цього необхідне законодавче закріплення чітких меж умислу на заволодіння

майном, а також критеріїв розрізнення неповернення боргу та первісного обману при укладенні правочину. Це не лише сприятиме справедливості судових рішень, а й унеможливить зловживання кримінальним переслідуванням у комерційних спорах.

Ми вважаємо, що удосконалення законодавства у цій сфері має здійснюватися з урахуванням міжнародного досвіду, технічного прогресу та динаміки цифрових правопорушень. Прийняття системних змін не є виключно завданням правників, але потребує залучення міждисциплінарної експертизи, зокрема у сфері інформаційних технологій, соціальної психології та кібербезпеки. Лише в такому форматі можливо створити правову модель, здатну ефективно протидіяти шахрайству у його сучасному, багат шаровому прояві.

Отже, шахрайство як злочин проти власності перебуває у постійній трансформації відповідно до змін соціальних та технологічних реалій. Доктринальна критика чинного підходу до його розуміння вказує на потребу системного оновлення як теоретичних засад, так і законодавчих конструкцій. В умовах цифрової епохи формалізований підхід до розуміння шахрайства стає непридатним для ефективного кримінально-правового реагування. Законодавець має усвідомлювати складність новітніх форм шахрайства та враховувати як зарубіжний досвід, так і національні особливості правозастосування. Впровадження спеціальних складів злочинів, адаптованих до цифрових умов, є не лише перспективним, а й необхідним кроком для забезпечення реального захисту права власності.

Список використаних джерел:

1. Давиденко В. А. Підстави та принципи криміналізації діянь проти власності. *Право і суспільство*. 2020. № 2. ч. 3. С. 17-23. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.3>.
2. Заяць К. Д. Особливості встановлення способу шахрайства на стадії досудового розслідування. *Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики*. МВС України. Харків. ХНУВС. 2021. С. 155-158.
3. Юхно О. О. Проблемні питання криміналістики та кримінального процесу щодо вдосконалення методики розслідування шахрайств. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. МВС України. МОН України. Наук. парк «Наука та безпека». Харків. ХНУВС. 2021. С. 183-186.

4. Юхно О. О. Процесуальні та криміналістичні питання удосконалення методики розслідування шахрайств. *Шляхи удосконалення досудового розслідування: організаційно-правові аспекти*. МВС України. Харків. 2019. С. 25-31.

5. Юхно О. О. Процесуальні та криміналістичні проблемні питання вдосконалення методики досудового розслідування шахрайств. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4, ч. 3. С. 98-101. DOI : <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.4.3.22>.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ ЗАВДАННЯ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ

Віктор Юрійович ЄНА,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Забезпечення публічної безпеки і порядку є однією з ключових функцій держави, від реалізації якої залежить не лише стабільність суспільних процесів, а й рівень довіри громадян до органів публічної влади, ефективність реалізації прав і свобод людини, а також загальна якість життя в суспільстві. В умовах зростання складності соціальних процесів, трансформації безпекових викликів та загроз, а також активної інтеграції України до європейського правового простору значно зростає потреба в удосконаленні механізмів взаємодії між усіма суб'єктами, які беруть участь у забезпеченні публічної безпеки та порядку.

До суб'єктів, які беруть участь у забезпеченні публічної безпеки та порядку, належать не лише органи Національної поліції України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, органи місцевого самоврядування, а й інші державні та недержавні інституції, які виконують публічні функції у сфері безпеки.

Сучасна система безпеки потребує не лише чіткої вертикалі управління, але й високого рівня горизонтальної координації між усіма залученими суб'єктами. Відтак на перший план виходить проблема визначення, правового закріплення та практичного застосування адміністративно-правових форм і методів взаємодії суб'єктів публічної безпеки.

Такі форми і методи є не просто технічними інструментами управління, а відображенням ціннісного, правового і стратегічного підходу до організації публічної влади, її відкритості до співпраці та здатності реагувати на реальні потреби суспільства [1, с. 76].

На наш погляд, актуальність дослідження адміністративно-правових форм та методів взаємодії між суб'єктами, які забезпечують публічну безпеку і порядок, зумовлена

необхідністю приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема у сфері захисту прав людини, запобігання дискримінації, протидії катуванню та нелюдському поводженню. У контексті реалізації Стратегії розвитку системи правосуддя та забезпечення правопорядку в Україні удосконалення зазначених форм та методів стає одним із ключових завдань адміністративно-правової політики держави [2].

З огляду на це важливим є комплексний аналіз існуючих форм і методів взаємодії між суб'єктами публічної безпеки, виявлення проблем правового регулювання та практичної реалізації цієї взаємодії, а також формування пропозицій щодо її вдосконалення відповідно до сучасних викликів, потреб суспільства та міжнародного досвіду.

Так, питання адміністративно-правових форм і методів взаємодії у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку набуває не лише наукового, а й прикладного, стратегічного значення для зміцнення правопорядку, захисту конституційного ладу та підвищення рівня довіри громадян до держави як гаранта безпеки та законності.

Адміністративно-правові форми - це зовнішнє юридично значуще вираження правомірної діяльності суб'єктів публічного адміністрування, які здійснюють управлінські повноваження в сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. Іншими словами, це способи документального або організаційного оформлення управлінських рішень, дій або актів, які мають на меті досягнення певного правового результату в межах адміністративного законодавства.

До адміністративно-правових форм, які використовуються в процесі взаємодії суб'єктів безпеки, можна віднести видання нормативних і ненормативних актів управління (наказів, постанов, розпоряджень, інструкцій), укладення міжвідомчих угод і меморандумів про співпрацю, затвердження спільних планів і протоколів дій, оформлення актів перевірок, звітів та аналітичних документів, а також застосування різного роду адміністративних процедур (реєстрація, ліцензування, дозвільна діяльність, адміністративний нагляд) [3, с. 55].

Важливу роль у забезпеченні публічного порядку також відіграють організаційні форми взаємодії: проведення координаційних рад, оперативних нарад, міжвідомчих робочих

груп, тренувань та спільних патрулювань, які, хоча й не завжди мають нормативно-правову природу, проте суттєво впливають на якість і ефективність реалізації безпекових заходів.

Водночас адміністративно-правові методи - це сукупність способів, прийомів і засобів, які використовуються суб'єктами публічної адміністрації для впливу на поведінку інших учасників правовідносин з метою досягнення управлінських цілей, у тому числі у сфері забезпечення публічного порядку і безпеки. Методи мають внутрішній зміст і відображають характер управлінської взаємодії - від м'якого, переконливого впливу до імперативного примусу. Їх застосування залежить від конкретної ситуації, рівня правосвідомості учасників, ступеня загроз безпеці та інших факторів.

З-поміж основних методів адміністративно-правового регулювання виділяють: метод переконання, який включає просвітницьку, консультативну, роз'яснювальну діяльність і передбачає добровільне дотримання правових норм на основі поінформованості та довіри; метод заохочення, що реалізується через застосування стимулів (нагороди, пільги, премії) для суб'єктів, які ефективно взаємодіють або дотримуються вимог правопорядку [4, с. 189].

Також слід назвати метод адміністративного примусу, що виражається у застосуванні заходів обмеження прав, адміністративного впливу, відповідальності або припинення правопорушень; метод дозволу (дозвільний), який передбачає встановлення попереднього погодження або авторизації певних дій (видача ліцензій, дозволів, погоджень); метод узгодження, що передбачає спільне планування, узгодження позицій, вироблення спільних рішень між суб'єктами публічного управління; метод контролю та нагляду, який реалізується через перевірки, інспектування, моніторинг дій інших суб'єктів та аналіз результатів їхньої діяльності [5, с. 98].

Так, адміністративно-правові форми та методи тісно взаємопов'язані: форми є зовнішнім вираженням правової діяльності органів публічної влади, а методи - внутрішнім механізмом реалізації управлінського впливу. Вони разом утворюють цілісну систему правового регулювання взаємодії між суб'єктами, які виконують завдання із забезпечення публічної безпеки та порядку.

Зазначимо, що ефективне поєднання форм і методів дозволяє не лише забезпечити законність та результативність управлінських рішень, а й досягти високого рівня скоординованості, взаємної довіри, прогнозованості дій суб'єктів безпеки, що є необхідною умовою для належного функціонування публічної адміністрації в умовах сучасних викликів.

Таким чином, адміністративно-правові форми та методи взаємодії між суб'єктами, які забезпечують публічну безпеку і порядок, є важливим інструментом для реалізації державної політики у сфері безпеки. Вони формують організаційно-правове середовище, в якому різні суб'єкти діють узгоджено, ефективно реагують на загрози, дотримуючись принципів законності та верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Франчук В. І. Теорія безпеки соціальних систем: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів; Одеса: Фенікс, 2020. 224 с.
2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 № 231/2021 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.
3. Серета В. В., Назар Ю. С., Костовська К. М. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 300 с.
4. Юровська В. Метод адміністративного права: теоретико-правовий аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 188-192.
5. Міщенко В. Б. Поняття та ознаки адміністративного примусу. *Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності: тези доп. учасників XXV наук.-практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 17 трав. 2018 р.)* / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. т-во студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених. Харків, 2018. С. 98-99.

Наукове видання
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ
СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ І КРИМІНАЛІСТИКИ

Тези доповідей учасників
Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Харків, 30 вересня 2022 року)

Відповідальні за випуск: А. Є. Голубов, М. В. Завальний

Комп'ютерне верстання: М. В. Завальний

Підписано до друку: 03.10.2022 р.

*Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 7,1. Обл.-вид. арк. 7,2.
Тираж 50 прим.*

**Науково-дослідний інститут
публічної політики і соціальних наук**

– інноваційна науково-комунікативна платформа, яка забезпечує поєднання зусиль національної наукової спільноти та здатна сприяти вирішенню наукових, освітніх та організаційних завдань будь-якого рівня складності у галузях психології, соціології, економіки, політології, держави і права задля забезпечення розвитку науковців і освітян України та інших країн, розвитку територіальних громад, українського суспільства та держави.

Запрошуємо Вас долучитися до здійснення широкого спектру діяльності (послуг) інноваційно-наукового характеру :

- ✓ Науково-аналітична (експертна) діяльність та інформаційно-консультаційні послуги з питань науки та освіти
- ✓ Наукометричне та довідково-бібліографічне супроводження наукової діяльності, формування статистичної (соціологічної) та іншої наукової інформації
- ✓ Організаційно-комунікативне та редакційно-видавниче супроводження наукової діяльності, послуги бренд-дизайну (веб-дизайну)
- ✓ Організація (фасилітація) проведення наукових, грантових досліджень і заходів, консультативна, тренінгова діяльність

<https://pp-ss.pro>

